

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2024

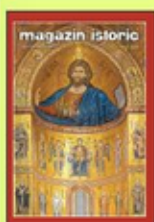
magazin istoric

Anul LVIII – serie nouă – nr. 5 (686)
mai 2024

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

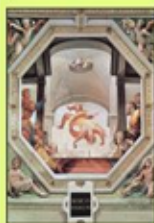
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Catedrala din Monreale (Sicilia), ridicată între 1172 și 1267, în stil normand, bizantin, italian și sarazin, este vestită pentru mozaicurile ce îi decorează interiorul, opera unui grup de artiști ce deprinseseră meșteșugul în Bizanț. În imagine, Iisus Pantocrator (Atotstăpânitorul) ține în mâna stângă Biblia și cu dreapta binecuvântează

2 Gertrude de Nivelles a fost cea mai mică dintre copiii lui Pepin I de Landen; a devenit călugăriță, dedicându-și de atunci întreaga existență ridicării de lăcașuri de cult în regiunea natală și studiului Sfințelor Scripturi. A rămas în credința catolică și drept sfânta patroană a surifobiei – a fricii de șoareci. Simpla invocare a numelui său în rugăciuni poate alunga teama irațională față de micile rozătoare. Miniatură din *Orele Cardinalului Albrecht de Brandenburg* (1490 – 1545), arhiepiscop și elector de Mainz

3 Prăbușirea lui Marcus Manlius de pe Stânca Tarpeiană, în anul 384 î.H., zugrăvită alegoric într-o frescă aflată în Palatul Public din Siena, de pictorul renascentist italian Domenico Beccafumi (1486 – 1551), maestru al manierismului sienez

4 În acest portret al marchizei Elena Grimaldi, soția marchizului Giacomo Cattaneo, pictat de flamandul Antoon van Dyck (1599 – 1641), remarcăm și o umbrelă, purtată de un servitor negru, pentru a o feri de razele de soare pe nobila doamnă

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban
Difuzare
Gheorghiță Puui Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

mai
2024

4 Miracolul Învierii
I. NICOLAU

5 Returnarea
Tezaurului național
al României
însușit ilegal de Rusia
Rezoluția
Parlamentului European

10 De la Brejnev
citire
Istoriografia
și propaganda rusă
despre Tezaur
I. SCHIPOR

15 Înțepături
din vârf de peniță
Doi caricaturiști francezi
și ocupația rusească
în Principate, 1853 – 1854
M. GRIBINCEA

20 A fost, odată,
o Românie educată...
M. NICOLAU

22 Modele
de altădată
Profesorul
Ilie Constantinescu
M. STAVINSCHI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

27 Realizatorul
primului film științific
din lume
Profesorul
Gheorghe Marinescu
S. ZAMFIR

30 Pe vremuri,
oamenii își trimiteau
scrisori
G. FILITTI

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

33 Istorici
pe care i-am cunoscut
M. CAZACU

38 Scumpetea
din România
îi sperie
pe diplomații britanici
AL. PIȚIGOI

EXCLUSIVITATE

41 „Pentru agonisită”
Oșteni români în armata
lui Carol al XII-lea
R. DENNDORF

46 Un neam întreg
nimit într-o zi
Pecenegii
A.N. ȘOVREA

POVESTEA
VORBEI

51 Azi erou,
măine condamnat

F.D.

53 Preaplin
de simțire

Jurnalul Arabellei Yarca

L. LIVADĂ-
CADESCHI

58 1976.
Cu Clubul Rotary,
în Sicilia

T.D. LAZĂR

61 Se varsă sânge
pe Valea Amaradiei
Răscoala din 1907

C. STANCU

65 O istorie pe lună

66 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

71 Jonglerul
cu cuvinte

Lewis Carroll

T. STĂNESCU-
STANCIU

INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI

76 Odă
Înaltpreasfințitului
Mitropolit

A. SORESCU

CHIPURI UITATE

78 Anna May Wong
D. MIHALCEA

ISTORIA
ANIMALELOR

86 Hulitul
și veneratul șobolan

A. DARIE

91 Când
ceasul deșteptător
funcționa cu...
boabe de mazăre

C. POPESCU

HOOVER
INSTITUTION

93 Dimitrie
D. Dimăncescu pentru
Departamentul de Stat

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

83 În București,
acum 50 ani

50; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

PAȘTELE

IRINA NICOLAU

Locul firesc al Crăciunului era la capătul șirului de sărbători cu dată fixă. Șirul sărbătorilor cu dată mobilă trebuie să înceapă însă cu Paștele, punctul lor de origine. [...]

Dacă faci o socoteală, Paștele creștinului ortodox practicant durează peste 100 de zile, mult mai multe decât un sfert din durata unui an. Nu exagerez deloc: săptămâna dintre cele două Lăsaturi de Sec, Păresimile (adică Postul Mare), Săptămâna Patimilor și Cincizecimea (perioada până la Rusalii) și încă o săptămână până la Rusitori. Se spune „lung cât o zi de post”. Dar cât de lung este cel mai lung post al anului? Unii îl compară cu o pădure mare și fără capăt, unde se rătăcesc cei care nu se pocăiesc. În an există patru posturi mari urmate de *cășlegi*. Între posturi, omul mănâncă *de vârstat, de frupt, de harț*. Aceste cuvinte ies discret din limbă și se duc în țara vorbelor care nu mai sunt.

Postul înseamnă mai mult decât interdicții alimentare și sexuale. E timp de plâns, de rugăciune și de umilință. Ceasul bucuriilor s-a oprit de Lăsata Secului, când oamenii fac, de adio, o mare petrecere.

Etnologul Ion Ghinoiu identifică în sărbătoarea Paștelui un vechi scenariu de renaștere simbolică a timpului și spațiului prin sacrificarea zeului adorat, care moare și învie în fiecare an. Autorul socotește că Săptămâna Patimilor, când Iisus este chinuit, umilit, răstignit, când spiritele morților părăsesc mormintele, este o apoteoză a stării de dezordine, a degradării timpului, comparabilă cu aceea de la cumpăna dintre anul vechi și Anul Nou. Săptămâna Luminată se hrănește din miracolul Învierii, restabilind în Lume echilibrul și ordinea.

Ion Ghinoiu are dreptate, cum are dreptate de multe ori. Lui îi datorez observația că sfinții calendarului creștin îmbătrânesc pe măsură ce „îmbătrânește” anul. [...]

Paștele nu are dată fixă. Paștele se socotește. Cade în prima duminică cu lună plină care urmează echinocțiului de primăvară. Numele este de origine ebraică (*Pesah*) și înseamnă *trecere*. În funcție de Paște se stabilește data multor sărbători creștine și necreștine. Toate aceste sărbători compun un fel de fagure de timp bun în care își fac loc alte sărbători, cu dată fixă. Este greu să le separe. Lumina unei sărbători se răsfrânge asupra alteia. [...]

Aveți în continuare un calendar schematic al Paștelui. Duminica de Paști este luată ca origine a axei timpului. Înaintea ei se află cele șase duminici încorporate în Postul Mare și încă patru care jalonează perioada de trei săptămâni dinaintea intrării în post. După ea, de-a lungul Cincizecimii, sunt alte șapte duminici, ultima fiind prima zi de Rusalii. Cele 18 duminici laolaltă cu zilele din Săptămâna Patimilor, Înălțarea și Sfânta Treime (a doua zi de Rusalii) sunt sărbătorile religioase ale ciclului pascal propriu-zis. Ele au fost denumite după calendarul ortodox, adăugându-se uneori numele populare între paranteze. Schema a fost completată cu sărbătorile românești – suprapuse sau nu peste cele religioase – a căror dată se calculează în funcție de Paști.

Puteți transforma în fiecare an această schemă într-un calendar veritabil dacă știți când cade Duminica Paștelui. [...]

(*Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, 1998, fragmente)

La 14 martie anul acesta, Parlamentul European a adoptat cu o majoritate zdrobitoare de voturi o Rezoluție referitoare la returnarea Tezaurului național însușit ilegal de Rusia.

Rezoluția, inițiată de europarlamentarul Eugen Tomac și susținută de toți europarlamentarii români (Magazin istoric, nr. 4/2024), este cea mai importantă recunoaștere internațională obținută de România în litigiul cu Federația Rusă privind returnarea rezervei de aur a Băncii Naționale a României, încredințată aliatului nostru în condițiile grele ale Primului Război Mondial, cu acte care garantau că va fi returnată atunci când o vom cere înapoi. De peste 100 de ani, Moscova refuză să își respecte acest angajament. Rezoluția permite României să ceară ajutorul Uniunii Europene pentru recuperarea Tezaurului B.N.R. și face cunoscut la nivel internațional că Banca Națională a României are o creanță perfect valabilă și exigibilă asupra Federației Ruse.

RETURNAREA TEZAUURULUI NAȚIONAL AL ROMÂNIEI, ÎNSUȘIT ILEGAL DE RUSIA

Parlamentul European,

– având în vedere rezoluțiile sale anterioare referitoare la Rusia,

– având în vedere Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), în special articolele 6, 36 și 167,

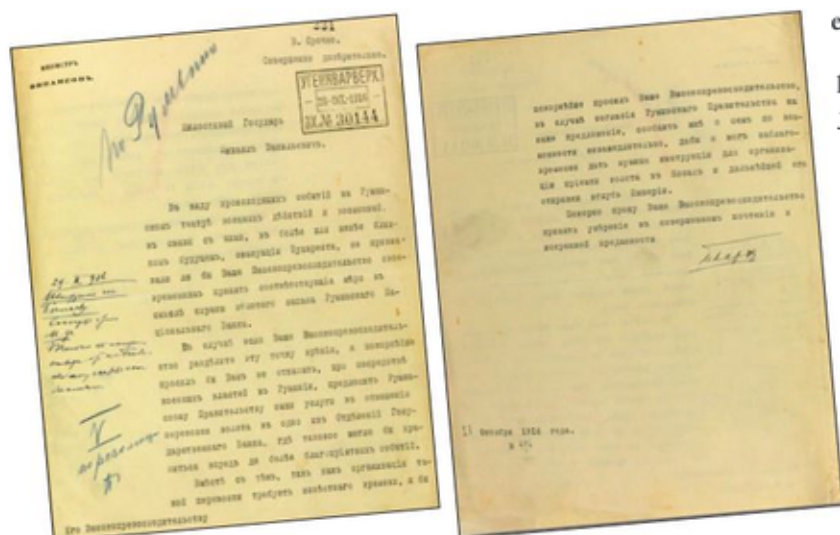
– având în vedere Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), în special preambulul și articolul 3 alineatul (3),

– având în vedere Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat,

– având în vedere Avizul 193 (1996) al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 25 ianuarie 1996 intitulat „Cererea Rusiei de a deveni membru al Consiliului Europei” și Rezoluția 1896 (2012) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei

din 2 octombrie 2012 intitulată „Îndeplinirea obligațiilor și a angajamentelor de către Federația Rusă”,

– având în vedere Tratatul privind relațiile prietenești și de cooperare dintre România și Federația Rusă din 4 iulie 2003 și declarația comună care-l însoțește a ministrului român de Afaceri Externe și a ministrului rus de Afaceri Externe, prin care

Scrisoarea ministrului de Finanțe al Rusiei, Bark, către generalul Alekseev, șeful STAVKA (Marele Cartier General al armatei imperiale ruse), din 28 octombrie 1916, în care îi propune evacuarea rezervei de aur a B.N.R. în Rusia, la o dată când autoritățile române nu luaseră încă în discuție această variantă

s-a instituit Comisia comună româno-rusă pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului României,

– având în vedere Convenția privind mijloacele de interzicere și prevenire a importului, exportului și transferului ilicit de proprietate culturală, adoptată de Conferința Generală a UNESCO la cea de-a 16-a sesiune, la 14 noiembrie 1970,

– având în vedere Convenția UNESCO din 16 noiembrie 1972 privind protecția patrimoniului cultural și natural mondial,

– având în vedere Directiva 2014/60/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 mai 2014 privind restituirea obiectelor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012 (JO L 159, 28.5.2014, p. 1.),

– având în vedere comunicarea Comisiei din 13 decembrie

2022 privind Planul de acțiune al UE împotriva traficului de bunuri culturale (COM(2022)0800),

– având în vedere Convenția-cadru a Consiliului Europei din 27 octombrie 2005 privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate (CETS nr. 199),

– având în vedere Convenția Consiliului Europei din 19 mai 2017 privind infracțiunile asupra bunurilor culturale (CETS nr. 221),

– având în vedere principiile generale de drept internațional recunoscute de state, cum ar fi principiul suveranității și neingerinței, principiul bunei-credințe și principiul soluționării pașnice a diferendelor,

– având în vedere articolul 132 alineatele (2) și (4) din Regulamentul său de procedură,

A. întrucât rezervele de aur ale unui stat servesc drept active financiare esențiale, oferind stabilitate monetei sale și consolidând încrederea în puterea

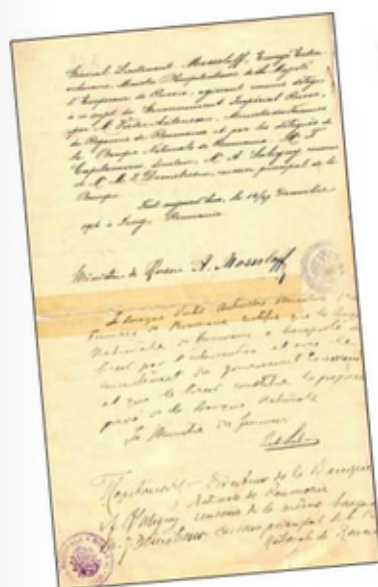
economică a țării;

B. întrucât rezervele de aur ale unui stat joacă un rol unic și pe termen lung în finanțe și economie, reprezentând o componentă cheie a rezervelor valutare deținute de state; întrucât, în timpul crizelor financiare, rezervele de aur ale băncilor centrale funcționează ca un activ de siguranță în perioadele de turbulențe pe piață;

C. întrucât preambulul la TUE afirmă că semnatarii se inspiră „din moștenirea culturală,

religioasă și umanistă a Europei” și doresc „să întărească solidaritatea dintre popoarele lor, respectând totodată istoria, cultura și tradițiile acestora”, iar articolul 6 din TFUE menționează cultura ca domeniu de politică în cadrul „categoriilor și domeniilor de competență ale Uniunii”, cu diferite acțiuni care pot fi întreprinse de UE pentru „a sprijini, coordona sau completa acțiunea statelor membre”; întrucât, în conformitate cu articolul 36 din TFUE, statele membre au prerogativa de a-și defini patrimoniul național în cadrul jurisdicției lor și de a pune în aplicare măsurile necesare pentru a-l proteja;

D. întrucât sintagma „tezaurul național al României” cuprinde 91,5 tone de aur fin aparținând rezervelor de aur ale Băncii Naționale a României, colecții regale de bijuterii și monete rare cu o valoare numismatică și culturală pe lângă valoarea aurului în sine, precum

Ultima pagină, cu semnăturile reprezentantului Rusiei, Mosolov, a ministrului român de Finanțe, Victor Antonescu și ale reprezentanților B.N.R., a protocolului încheiat la 14/27 decembrie 1916, la expedierea rezervei de aur a B.N.R. la Moscova

Pagină din Protocolul semnat la Moscova, la 16 februarie 1917, când s-a făcut inventarul rezervei de aur a B.N.R. evacuate, cu semnăturile Ministerului rus de Finanțe și ale reprezentanților B.N.R.

și în obiecte culturale, religioase și de arhivă care fac parte din patrimoniul național al țării;

E. întrucât există baze legislative pentru restituirea bunurilor culturale și de patrimoniu național care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru al UE prin încălcarea legislației în vigoare sau prin încălcarea condițiilor în care a fost acordată autorizația temporară privind mutarea lor; întrucât România are o creanță legală pe deplin valabilă asupra tezaurului său național care a fost evacuat în Rusia în 1916 și 1917;

F. întrucât tezaurul a fost stocat în Rusia cu garanția că va fi restituit integral, în conformitate cu documentele semnate, care au aceeași valoare cu tratatele internaționale;

G. întrucât însușirea ilicită a tezaurului național al României de către Rusia reprezintă o încălcare a dreptului și a cutumelor internaționale, deoarece transferul rezervelor de aur împreună cu colecții substanțiale de obiecte culturale, artistice și de arhivă pentru a fi păstrate în siguranță în circumstanțe excepționale a făcut obiectul unui acord oficial documentat corespunzător și valabil din punct de vedere juridic, care a inclus garanții legale de returnare, ale cărui obligații stipulate au fost încălcate;

H. întrucât, în urma declarației comune a ministrului român de Afaceri Externe și a ministrului rus de Afaceri Externe, din 4 iulie 2003, cele două părți au înființat o comisie comună româno-rusă pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale,

inclusiv problema Tezaurului României de la Moscova în timpul Primului Război Mondial; întrucât, pe o perioadă de 15 ani, Comisia s-a reunit doar de cinci ori, ultima reuniune având loc în 2019; întrucât, în protocoalele încheiate la sfârșitul acestor reuniuni, partea rusă a recunoscut cererea României împotriva Federației Ruse și a fost de acord că documentele prezentate de partea română erau autentice și aveau statutul de tratat internațional, care atestă depunerea de către România a tezaurului său, inclusiv a tezaurului Băncii Naționale, în Rusia;

I. întrucât Federația Rusă este succesorul legal al Uniunii Sovietice, care a preluat personalitatea juridică a Rusiei țariste și, prin urmare, are obligația de a returna aceste active aparținând României;

J. întrucât restituirea tezaurului național al României însușit de Rusia este o chestiune extrem de importantă, atât pentru memoria națională, cât și pentru memoria instituțională a țării; întrucât restituirea patrimoniului cultural confiscat ilegal din țara sa de origine este esențială pentru protejarea valorii universale a patrimoniului cultural;

K. întrucât returnarea tezaurului național al României necesită un răspuns european adaptat;

1. regretă că Rusia nu a restituit integral României tezaurul său național, potrivit obligației menționate în mod explicit în acordurile bilaterale oficiale dintre cele două state și astfel cum se prevede în dreptul și normele internaționale;

2. îndeamnă Federația Rusă

*Tabel cu structura rezervei de aur a B.N.R.
(monete și lingouri) și bijuteriile reginei Maria,
anexă la Protocolul semnat la 16 februarie 1917*

să returneze integral României restul tezaurului național al României care a fost trimis în Rusia, în 1916 și 1917, pentru a fi păstrat în siguranță;

3. reamintește că însușirea ilicită a tezaurului național al României de către Rusia este un caz internațional unic în care rezervele monetare de aur ale unui stat, împreună cu obiecte culturale, religioase și de arhivă care fac parte din patrimoniul național al acestui stat au fost încredințate pentru a fi păstrate în siguranță unui alt stat, în baza unui acord stabilit în documente valabile din punct de vedere juridic, care oferă garanții legale privind returnarea, dar obligațiile au fost în cele din urmă ignorate, încălcându-se astfel normele și cutumele internaționale;

4. recunoaște că tezaurul național depus pentru păstrare în siguranță în Rusia în 1916 și 1917 în perioada dificilă a Primului Război Mondial,

cu garanția guvernului Rusiei Imperiale privind siguranța transportului, siguranța depozitelor și a returnării în România este un caz internațional fără precedent de însușire ilegală a rezervelor de aur și a obiectelor de patrimoniu și o preocupare permanentă pentru societatea românească;

5. ia act de faptul că în Primul Război Mondial guvernul român a fost forțat să încredințeze tezaurul național al României unui stat aliat pentru a-l proteja împotriva distrugerii; reamintește că, în timpul războiului, zeci de vagoane de tren au transportat cea mai mare parte a tezaurului național al României către Rusia țaristă pentru păstrare în condiții de siguranță până în vremuri de pace, cu un inventar detaliat care documentează rezervele de aur ale Băncii Naționale a României, Rusia oferind garanții de protecție și de returnare, la care au fost martore și alte state la momentul respectiv; subliniază

că tezaurul național care a fost dat legal Rusiei spre păstrare cuprindea în total 91,5 tone de aur fin, care făceau parte din rezerva Băncii Naționale a României, colecții regale de bijuterii și monete rare, precum și bunuri de importanță culturală și istorică neprețuite, cum ar fi arhive de stat, documente, manuscrise istorice prețioase, picturi de patrimoniu, cărți rare și colecții ale multor instituții publice și private, dintr-o perioadă de cinci secole din istoria României;

6. subliniază că, în ciuda mai multor încercări de negocieri diplomatice după Primul Război Mondial, tezaurul național al României nu a fost niciodată returnat integral de Rusia, după cum se prevăzuse în mod legal în acordul bilateral oficial dintre cele două state;

7. constată că unele dintre bunurile culturale, religioase și de arhivă din tezaurul național, însușite ilegal de Rusia, au fost returnate României în 1935 și 1956; subliniază că, până în prezent, nicio parte dintre cele 91,5 tone de aur fin, care fac parte din rezervele Băncii Naționale a României, nu a fost returnată, în pofida protocoalelor semnate atunci când tezaurul a fost transferat în Rusia;

8. își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că, în ciuda creării Comisiei mixte de experți româno-ruse mandatate să înlesnească discuțiile pe această temă, eforturile de a realiza returnarea tezaurului național românesc, inclusiv rezervele de aur ale Băncii Naționale a României însușite ilegal, prin canale diplomatice bilaterale între România și Rusia, s-au lovit de refuzul Rusiei de a returna ceea ce regimurile anterioare

Tipuri de monete ce făceau parte din rezerva de aur a B.N., R. evacuate la Moscova

au păstrat ilegal, încălcând astfel protocoalele de restituire semnate;

9. subliniază că trebuie acordată o atenție deosebită conservării tezaurului național al statelor membre, astfel cum se prevede în tratatele UE;

10. salută eforturile substanțiale ale UE de a proteja patrimoniul național, cultural și istoric prin punerea în aplicare a legislației și a mecanismelor de cooperare care reglementează restituirea bunurilor culturale și de patrimoniu luate ilegal de pe teritoriile țărilor Uniunii, precum și eforturile sale de combatere a traficului cu bunuri culturale;

11. recunoaște că Directiva 2014/60/UE este pilonul esențial al angajamentului UE de a proteja patrimoniul cultural și bunurile culturale naționale și că Planul de acțiune al UE împotriva traficului de bunuri culturale a confirmat angajamentul mai larg al UE de a proteja patrimoniul cultural; subliniază că bunurile culturale care au părăsit ilegal teritoriul țărilor trebuie restituite indiferent dacă au fost transferate în interiorul Uniunii sau

exportate către un stat din afara UE; ia act de faptul că, deși, în conformitate cu dispozițiile relevante din TFUE, legislația actuală a UE reglementează restituirea bunurilor culturale și a bunurilor aparținând patrimoniului național care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru înainte de 1 ianuarie 1993 pentru a ajunge în altă țară, repatrierea tezaurului național al României rămâne un caz special care necesită o soluție specifică; subliniază că natura excepțională a însușirii ilegale a tezaurului național român subliniază particularitățile unice, care necesită un răspuns european adaptat, pentru a facilita returnarea acestuia, extinzând astfel sfera de aplicare a abordării UE în materie de restituire a activelor culturale scoase ilegal de pe teritoriile țărilor UE;

12. subliniază că realizarea returnării bunurilor culturale și a patrimoniului național al unui stat membru al UE care sunt însușite ilegal de un stat din afara UE necesită un dialog diplomatic substanțial, atât la nivel bilateral, cât și în cadrul forurilor internaționale;

13. invită Comisia să extindă domeniul de aplicare al politicilor UE care reglementează protecția bunurilor culturale pentru a include recuperarea bunurilor de patrimoniu național mutate pe timp de război în temeiul acordurilor bilaterale dintre state;

14. invită Comisia și Serviciul European de Acțiune Externă să includă restituirea patrimoniului național român pe agenda bilaterală diplomatică care reglementează relațiile UE – Rusia, de îndată ce contextul regional permite reluarea dialogului politic între părți;

15. invită Comisia să creeze sinergii concrete cu statul român și cu Banca Națională a României și alte instituții relevante pentru a mobiliza eforturi coordonate și pentru a urmări toate mijloacele diplomatice de mediere, de promovare a comunicării, atunci când este cazul, cu omologii ruși și de căutare de soluții pentru a se asigura că tezaurul național dispărut este returnat fără întârziere acolo unde îi este locul;

16. invită Comisia să analizeze posibilitatea de a acționa în calitate de partener al reprezentanților români care fac parte din Comisia mixtă româno-rusă mandatată să discute despre restituirea tezaurului național al României;

17. încredințează Președintei sarcina de a transmite prezenta rezoluție Consiliului, Comisiei, Serviciului European de Acțiune Externă, guvernelor și parlamentelor statelor membre, Consiliului Europei și Adunării Parlamentare a acestuia, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa și instituțiilor de stat ale Federației Ruse. ■

ISTORIOGRAFIA ȘI PROPAGANDA RUSĂ DESPRE TEZAUR

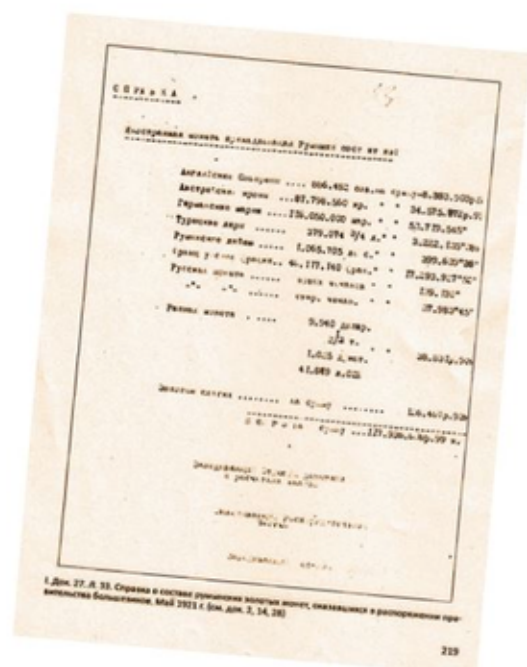
ILIE SCHIPOR

În urmă cu exact 120 de ani (mai 1904), Lenin și-a publicat la Geneva lucrarea-manifest *Un pas înainte, doi pași înapoi*, care avea să apară ulterior (până la 1 ianuarie 1971) în 151 de ediții, cu un tiraj total de 9.150.400 de exemplare, în 43 de limbi vorbite în U.R.S.S. și în restul lumii.

Deși cartea era destinată explicării contextului și cauzelor apariției crizei politico-organizatorice dintre bolșevici și menșevici la cel de-al doilea congres (din 1903) al Partidului Social-Democrat al Muncii din Rusia (13 martie 1898 – 24 aprilie 1917), titlul ei a făcut carieră, iar sintagma din titlu este utilizată frecvent pentru a ilustra coexistența unor situații dihotomice înăuntrul unei abordări care ar trebui să fie, logic și firesc, unitară.

Inspirat fiind de baletul în trei pași sugerat de Lenin, voi prezenta antitetetic adevărurile și falsurile despre Tezaurul României identificate în istoriografia rusă contemporană, cu precizarea că – pe lângă cele două lucrări la care am făcut referire în articolele anterioare (Mosiakin, *Aurul* și Pokivailova, *Soarta*) – voi radiografia și filmul de propagandă „Misterul Tezaurului românesc din Rusia” (citât mai departe ca „Misterul...”), realizat în 2023 de postul de televiziune „Zvezda” (Steaua) al Ministerului Apărării din Federația Rusă.

Așa cum am arătat în articolele anterioare (*Magazin istoric*, nr. 2 – 4/2024),

Documentul intitulat
„Informare privind componența monetelor străine
aparținând României”,
reprodus de istoricul rus Mosiakin

Mosiakin a introdus în circuitul științific mai multe documente identificate în Arhiva Economică de Stat Rusă (RGAE), care dovedesc faptul că aurul B.N.R. a fost păstrat intact de autoritățile sovietice până în mai 1923.

Unul dintre aceste documente, reprodus prin fotocopiere, a fost redactat odată cu „Informarea privind monetele de aur străine la 23 mai 1921” (*Magazin istoric*, nr. 3/2024). După cum se constată, în acest document (reprodus în vol. 1, p. 219 din Mosiakin, *Aurul*), toate componentele Tezaurului B.N.R. sunt prezentate atât prin sumele lor valorice, cât și prin echivalentul acestora în ruble-aur (vezi tabel 1).

Calcularea echivalentului în ruble a celor 12 tipuri de monete prezente în stocul de aur al B.N.R. a fost o operațiune laborioasă, ce s-a desfășurat pe parcursul câtorva luni, fapt ce explică nefinalizarea ei între momentul deschiderii depozitului românesc (februarie 1919) și redactarea primului raport privind monetele existente în Tezaurul bancar al României (14 august 1919).

Concret, în calculele efectuate, experții bancari sovietici (cooptați de bolșevici dintre vechii funcționari și specialiști țariști, cum a fost cazul lui N.M. Veniaminov, fostul director al filialei din Moscova a Băncii de Stat ruse, unul dintre semnatarii Protocolului de predare-primire din 16 februarie 1917) nu au utilizat ratele fluctuante de schimb în ruble-aur a monetelor existente în Tezaurul României, ci s-au raportat la conținutul în aur

pur (mostră 999⁰/₁₀₀₀) a fiecărui tip de monete evaluate. În acest scop au și elaborat „Nomenclatorul monetelor care alcătuiau rezervele de aur ale României”.

Pe baza acestuia a fost redactat un certificat autentificator al Departamentului operațiuni valutare și bancnote al Comisariatului Poporului pentru Finanțe (NKF, Narkomfin; Mosiakin, *Aurul*, vol. 1, p. 155), în care masa unitară a aurului curat a fost determinată, pentru fiecare categorie de monete, prin înmulțirea greutateii unitare cu numărul de piese din Tezaur și astfel s-a obținut greutatea totală a monetelor din respectiva categorie.

Echivalența în ruble-aur s-a determinat ulterior, prin aplicarea „standardului aurului”, conform căruia o rublă-aur era echivalată (în primii ani ai puterii sovietice) cu 0,774234 g aur pur/

curat (*Aurul*, vol. 3, p. 197).

Ca urmare, greutatea aurului din monetele și lingourile aflate în Tezaurul B.N.R. evacuat în 1916 la Moscova a fost calculată la 91.310,554 kg aur pur (117.936.636,99 ruble x 0,774234 g/rublă), valoare frecvent invocată (de regulă în formula 91,310 t de aur curat) în documentele NKF și Băncii Poporului, păstrate în arhivele ruse.

De remarcat că, într-o recentă lucrare aniversară publicată de B.N.R., greutatea monetelor și lingourilor din aur inventariate și predate în custodie la Moscova, în ianuarie – februarie 1917, a fost riguros calculată la „91.329,822 kg aur fin sau 101.477,567 kg aur ⁹⁰⁰/₁₀₀₀” (*Evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României, 1880 – 2020*, Editura Curtea Veche, București, 2023, p. 53, lucrare citată mai departe: *B.N.R. – Evoluția*).

Informare 23 mai 1921 (Mosiakin, *Aurul*, vol. 1, pag. 219)

Monete/ lingouri aur	Cantitatea	Echivalentul în ruble-aur
Lire englezești	886.482 lire	8.383.903 ru. 52 cop.
Coroane austriece	87.798.560 coroane	34.575.072 ru. 93 cop
Mărci germane	116.050.000 mărci	53.719.545 ru. 00 cop
Lire turcești	379.074 3/4 lire	3.222.135 ru. 30 cop
Lei românești	1.065.705 lei	399.639 ru. 38 cop
Franci francezi	46.117.140 franci	17.293.927 ru. 50 cop
Monete rusești	monete (ruble) noi	139.130 ru. 00 cop
	monete (ruble) vechi	37.983 ru. 45 cop
Alte monete	9.940 dolari	38.831 ru. 90 cop
	2 ½ taleri	
	1.025 ducati	
	41.019,02 lire	
Lingouri de aur	Greutate totală = 136,101 kg	126.467 ru. 93 cop
TOTAL în sumă de:		117.936.636 ru. 99 cop

Diferența de 19,269 kg aur pur/curat (respectiv 0,0211% din masa de referință) este mai mult decât acceptabilă, având în vedere că aceste calcule au fost făcute de două sisteme financiar-bancare cu istorii și tradiții distincte.

Utilizând informațiile cuprinse în anexa Protocolului încheiat la Moscova la 16 februarie 1917 (document redactat în patru exemplare identice, câte două pentru fiecare parte semnatară, dintre care unul este păstrat în original la

**Analiză comparativă privind aurul B.N.R.
între 16 ianuarie 1917 și 23 mai 1921**

Protocol de predare 16.II.1917 (original B.N.R.)

Nr. crt.	Bunuri de Tezaur (natura monetei)	Cantitatea monetelor
1	Lire engleze	886.482,00
2	Coroane austriece	87.798.560,00
3	Mărci germane	116.050.000,00
4	Lire otomane	379.074,75
5	Caroli români	1.065.705,00
6	Napoleoni	46.117.140,00
7	Monete rusești (n)	139.130,00
8	Monete rusești (v)	37.983,45
9	Monete diverse	dolari 9.940
		taleri 2 ½
		ducați 1.025
		lire 41.019,02
10	Lingouri de aur (lei)	337.247,80

Informare 23 mai 1921 (Mosiakin, Vol. 1/219)

Monete/lingouri aur	Cantitatea monetelor din aur	Suma în ruble-aur
Lire engleze	886.482	8.393.903,52
Coroane austriece	87.798.560	34.575.972,93
Mărci germane	116.050.000	53.719.545,00
Lire turcești	379.074 ¾	3.222.135,38
Lei românești	1.065.705	399.639,38
Franci francezi	46.117.140	17.293.927,50
Monete rusești	noi 139.130,00	139.130,00
	vechi 37.983,45	37.983,45
Alte monete:	9.940 dolari	38.831,90
	2 ½ taleri	
	1.025 ducăți	
	41.019,02 lire	
Lingouri de aur	(337.247,80 lei)	126.467,93

B.N.R.) și „Informarea” din 23 mai 1921 (document provenit din RGAE) am realizat o analiză comparativă privind integralitatea Tezaurului B.N.R. în primii patru ani și cinci luni de la evacuare (vezi tabel 2).

Orice istoric cu minim respect față de cerințele deontologice ale cercetării științifice ar trebui să conchidă că în respectivul interval de timp – cuprins între preluarea în custodie vremelnică a aurului B.N.R. (16 februarie 1917) și inventarierea riguroasă a „disponibilului (numerarului) în monete de aur străine aparținând R.S.F.S.R.” (23 mai 1921) – Tezaurul bancar al României a rămas intact, din acesta nelipsind niciun gram din aurul predat împuțerniciților desemnați de ministrul de Finanțe al Imperiului Rus.

Primile neadevăruri susținute oficial despre destinul Tezaurului B.N.R. sechestrat la Moscova îi aparțin lui Leonid Brejnev, secretarul general al P.C.U.S., care a declarat – în timpul întâlnirii la nivel înalt româno-sovietice din septembrie 1965 (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/1999) – că: „un reprezentant necunoscut, o figură nu prea reprezentativă, [...] el, chipurile, în numele Curții regale, a transmis Comandamentului frontului de sud-vest – [al cărui] comandant era Miloradovici – aceste casete cu aur, [...] ele au fost transmise pe încredere”; „țarismul a fost înlăturat și toate aceste casete au căzut în mâinile Guvernului provizoriu; aici sfârșesc informațiile”; „o parte din aur, în timpul războiului civil, a fost jefuit de armatele albgardiste”; „v-am înapoiat aceste casete, pentru

*Liderul sovietic
Leonid Ilici Brejnev
a fixat mantra rostită
de Moscova
ori de câte ori trebuia
să răspundă
solicitărilor
venite de la București
privind soarta rezervei
de aur a B.N.R.
evacuate la Moscova*

care existau liste complete“; „ceea ce s-a păstrat aici la Kremlin, sub două chei, v-a fost în întregime restituit“; „acest tezaur a fost jefuit de către albgardiști“ etc.

Din punct de vedere logic, aceste explicații se anulează reciproc – aurul României nu putea fi în același timp însușit de Guvernul rus (înainte de octombrie 1917), sechestrat de bolșevici în ianuarie 1918, jefuit de albgardiști (între 1918 și 1919); pierdut în războiul civil din 1918 – 1921 și restituit Bucureștiului (în 1935 și/sau 1956), Brejnev a recunoscut că, „în general, cantitatea totală [a aurului evacuat la Moscova – *n.n.*] corespunde“ susținerilor părții române, că în Palatul Armelor au fost depozitate 93.000 kg de aur aparținând României, în legătură cu care „documentele au fost citate just; și noi le-am

văzut, ați expus just și obiec-tiv“ (*Destinul*, doc. nr. 160).

De asemenea, liderul so- vietic a declarat că scenariile invocate de el „absolvă într-o anumită măsură puterea sovie- tică de răspundere“, justificare devenită substrat causal pentru istoriografia sovietică și rusă post-brejnevistă.

Așa se explică faptul că tot ce s-a scris – în următorii 50 de ani, în fosta U.R.S.S. și ac- tuala Federație Rusă – despre Tezaurul României a stat sub semnul confirmării tezelor brej- neviste din septembrie 1965.

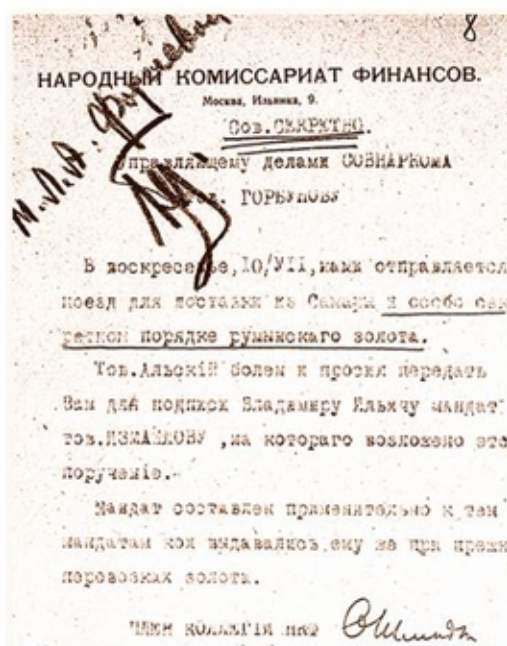
Istoricii oficiali, înregimen- tați „politicii de partid și de stat“, s-au lansat într-o adevă- rată întrecere stahanovistă pen- tru demonstrarea aberantelor afirmații ale vremelnicului conducător sovietic.

Mai mult, aceștia au ajuns să contrazică și unele dintre puținele adevăruri acceptate

de liderii sovietici în discuțiile nu tocmai frățești cu delegația română prezentă la Moscova. În primul rând, s-au străduit să diminueze, de la peste 90 la 64 – 70 t, cantitatea de aur românesc predată rușilor în ianuarie – februarie 1917.

Tatiana Pokivailova îi in- vocă pe „cercetătorii români moderni“, care „consideră că greutatea netă a aurului ar putea fi de 90 – 93 t“, și semnalează: „Primele inven- tarieri [sovietice] ale valori- lor românești din anii 1920 păreau să confirme aceste ci- fre“. Mai mult, ea afirmă: „În conformitate cu datele Consiliului Muncii și Apărării (STO), valoarea «încărcăturii cu aur» care a ajuns la Mosco- va a fost determinată la 117,9 milioane de ruble-aur (echiva- lentul a 91,28 t de aur)“.

Cu toate acestea, câteva Crânduri mai jos (*Soar- ta*, pp. 243 – 244), se încumetă să-l contrazică nu doar pe Brej- nev, ci și riguroasele statistici ale STO, introducând în argu- mentație un calcul aritmetic speculativ: în 1914 „cursul de schimb al leului față de dolarul S.U.A. era de 167,2 lei pentru un dolar“, iar „valoarea totală a tuturor comorilor românești [trimise în 1916 – 1917 la Moscova – *n.n.*], inclusiv a aurului, era egală cu 7.821,58 milioane de lei-aur“, adică „46,836 milioane de dolari, ceea ce este echivalent cu 70,4 t aur“. În plus, aceste cifre „se corelează cu datele Consiliului Mondial al Aurului (WGC), conform căruia în 1915 Rezer- va de aur a României, stocată în Banca Națională, s-a ridicat la 64,1 t și, ulterior, nu a putut atinge volumul anterior pentru

Informarea trimisă de Comisariatul Poporului
pentru Finanțe privind reîntoarcerea
la Moscova a aurului B.N.R., iulie 1921

o lungă perioadă de timp (abia în 1925 a fost posibil să se ajungă la 72,98 t)“, cantitate la care autoarea acestor aserțiuni ar fi trebuit să adauge creanța de 91,36 t aur fin aflată la Moscova încă din decembrie 1916.

Falsa susținere privind mărimea stocului de metale prețioase al Băncii Naționale a României este contrazisă de realitatea că, la jumătatea lui august 1916, când România a intrat în război alături de Antanta, în contul B.N.R. se afla

cel mai ridicat nivel al rezervei de aur de la înființarea Băncii (B.N.R. – *Evoluția*, p. 52; vezi tabel 3).

Cât despre inevitabila diminuare a rezervelor de aur ale statelor în timp de război, semnalează că, între 25 octombrie 1917 și 23 mai 1921 (timp de trei ani și șapte luni), cantitatea de aur moștenită de la regimul țarist de Rusia sovietică s-a micșorat de 3,58 ori, iar între 23 mai și 2 septembrie 1921 (în doar 100 de zile), stocul de aur

al R.S.F.S.R. s-a diminuat de 4,19 ori (Mosiakin, *Aurul*, vol. 1, pp. 134 și 227).

Inainte de apariția recenței trilogii *Aurul*, și Aleksandr Mosiakin a folosit, într-o lucrare anterioară (*Soarta aurului Imperiului Rus în contextul istoriei. 1880 – 1922*, Moscova, Editura KMK, 2017) informații preluate din studiile altor istorici ruși, pe care nu le-a verificat arhivistic. Ca urmare, cel care în lucrarea din 2021 a demonstrat cu documente că aurul României predat împuțnicilor Ministerului rus de Finanțe cântărea 91.310,554 kg aur pur, susținea – în 2017 – că „în contabilitatea Băncii de Stat din Moscova se găsea aurul românesc (aproximativ 70 t), predat la sfârșitul anului 1916 – atunci când Bucureștiul se afla sub amenințarea capturării de către forțele armate austro-ungare – spre păstrare lui Nicolae al II-lea. Însă atâta vreme cât acesta [aurul românesc – n.n.] «aparținea altcuiva», bolșevicii, nu s-au atins de el“ (p. 129) și „acest aur nu a intrat în bilanțul Băncii de Stat a Rusiei“ (p. 424), iar „bolșevicii nu l-au folosit până în 1922“ (nota bibliografică nr. 898 de la p. 424).

Parafrazându-l pe Neil Armstrong – cel care a rostit, la 20 iulie 1969, celebra frază: „un pas mic pentru om, un salt uriaș pentru omenire“ – se poate spune că includerea în circuitul științific a acestor adevăruri ascunse sunt pași timizi și încă ezitanți pentru autorii lor, dar importanți pentru decodarea destinului sovietic al Tezaurului României.

(Va urma)

Locul de depozitare		Valoare (lei-aur)	Greutate (kg)
Aur depozitat în străinătate la:	Reichsbank	80.469.650,00	23.362,159
	Banca Angliei	98.105.800,00	28.482,333
Aur în depozitele B.N.R. din țară		314.693.722,37	91.362,415
Total rezerva de aur a B.N.R.		493.269.172,37	143.206,907

Încheiem aici articolul a cărui prezentare am început-o în nr. 3/2024.

OCUPATIA RUSĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎN CARICATURILE LUI HONORÉ DAUMIER ȘI AMÉDÉE DE NOÉ

Dr. MIHAI GRIBINCEA

Le Charivari nu a trecut cu vederea nici încercările autorităților ruse de a-i ademeni pe români să se înroleze în armata de ocupație. În prima sa „declarație” către populația din Valahia Mică („tradusă din rusă” de Clement Caraguel), prințul Paskievici va îndemna bărbații între 18 și 40 de ani să se înroleze ca voluntari, indiferent dacă sunt celibatari sau căsătoriți. „Celibatarii vor câștiga mult din părăsirea satului lor. Nimic nu modelează mai bine tineretul decât călătoriile... Celor căsătoriți ar putea să nu le pară rău că se rup de lângă soții pentru un timp. Sațietatea ucide dragostea, iar o absență scurtă este cea mai bună modalitate de a reaprinde focurile care s-au stins sau mocnesc.”

Înrolarea în armată era un bun mijloc și de a scăpa de nemulțumiți. Se cerea să se acționeze conform maximei rusești „înțelepte”: „Ori de câte ori întâlnești o limbă obraznică, încorporează-o în armata rusă”.

„Ai venit să aduci nota de plată pentru furniturile cerute de ruși? Ei bine, te sfătuiesc să nu ceri întreaga sumă. Din fericire eu nu am primit decât un acout și am găsit că a fost foarte cinstit!”

Deși era jefuită și supusă la diferite umilințe, populația din Principate nu avea dreptul de a se plânge autorităților. În numerele din 30 aprilie și 14 mai 1854 *Le Charivari* a publicat caricaturi de Cham în care se ridiculiza modul cum primeau autoritățile ruse de ocupație reclamațiile ce veneau din partea populației din cele două Principate românești. În caricatura publicată la 30 aprilie, un reclamant iese din biroul de primire a reclamațiilor ținându-se de spate. Întâlnind un alt reclamant, îl sfătuiește să nu solicite „suma întreagă”, căci el a primit „doar un singur acout” și i s-a părut „destul de onest”.

ACEȘTI ȘMECHERI DE VALAHI

Două caricaturi semnate de Cham, din 14 mai 1854, ilustrează interiorul a două birouri de primire a reclamațiilor. În prima caricatură vedem că în biroul generalului însărcinat cu primirea reclamațiilor, persoanele care le depun sunt întâmpinate de un pluton de execuție. Sub caricatură este plasat următorul text:

„Interiorul biroului generalului rus responsabil cu primirea reclamațiilor de la moldo-valahi“. În cea de-a doua caricatură, generalul ce inspectează „activitatea“ subordonaților săi examinează, de fapt, cadavrul unui reclamant.

Le Charivari a acordat o atenție deosebită și nemulțumirii românilor față de trupele ruse de ocupație, nemulțumire ce creștea de la o zi la alta din cauza abuzurilor, jafurilor, violențelor și prestațiilor la care erau supuși. La 27 martie 1854 *Le Charivari* publică „O nouă proclamație a generalului Gorceakov“, „tradusă din rusă“ de Louis Huart. Prin „proclamația“ amintită moldo-valahii erau anunțați că, în termen de o lună, trebuia să depună la cartierul generalului Gorceakov orice obiect „care, mai mult sau mai puțin, seamănă cu o armă“. „Proclamația“ se încheia cu amenințarea că începând cu 15 aprilie „orice locuitor în a cărui posesie vom găsi o coasă, o sapă, un târnăcop, un cuțit, un băț sau un baston va fi pedepsit cu moartea. Și deoarece sunt un prinț bun, îi voi lăsa pe condamnați să aleagă între spânzurătoare și bătaia cu cnutul“.

Inspirat de textul lui Huart, Daumier realizează caricaturile DR/LD 2482 și DR/LD 2507, publicate în *Le Charivari* la 7 și respectiv 11 aprilie 1854, prin care foarte sugestiv ilustrează relațiile dintre românii din Țara Românească și Moldova și trupele de ocupație din

*Confiscarea tuturor uneltelor
ce ar fi putut deveni arme*

timpul Războiului Crimeei. Litografia DR/LD 2482 reprezintă un cazac călare care a confiscat de la un țărănuc valah coase, târnăcoape, greble și alte instrumente de prelucrare a solului pentru că acestea ar fi bune și „pentru defrișarea fundurilor/spatelui cazacilor“. Această caricatură a lui Daumier a fost inclusă în volumul *Les cosaques pour rire*.

În litografia DR/LD 2507, Daumier prezintă „măsurile de precauție luate de ruși în Valahia“ pentru a nu se trezi cu o rebeliune: trei cazaci scot cu forța un cui din talpa unui țărănuc „pentru că acești șmecheri ar putea să-l facă vârf de lance“.

*Unui țărănuc i se scoate un cui din picior,
care ar fi putut deveni... vârf de lance*

„NE-AU FURAT, NE-AU ARS, NE-AU BĂTUT“

Pe același subiect a executat caricaturi și Cham. Într-o gravură apărută în *Le Charivari* din 9 aprilie 1854, românii le sunt confiscate cizmele pentru a nu fi folosite în represalii împotriva cazacilor, iar la 23 aprilie 1854, *Le Charivari* publică o caricatură în care generalul

Gorceakov este prezentat în fața unui moldovean cu unghii ca de zgripturoaică, iar sub text este următoarea explicație: „Generalul Gortschakoff recunoaște inconvenientul confiscării tuturor foarfecilor, cuțitelor și bricegelor când a văzut lungimea pe care încep să o atingă unghiile moldovenilor și neplăcerile care pot rezulta pentru fața sa“. O săptămână mai târziu, Cham reia subiectul confiscării uneltelor ce ar putea fi folosite în caz de rebeliune împotriva trupelor de ocupație, înfățișând un valah stând cu mâinile încrucișate pe un scaun, iar un general rus îi taie unghiile de la picioare. Sub caricatură este plasat următorul text: „Generalul Gorceakov strânge roadele confiscării cuțitelor, bricegelor etc.; s-a pomenit obligat el însuși să taie unghiile valahilor ce nu mai pot merge pentru a presta lucrări“.

La 2/14 iunie 1854, Austria și Imperiul Otoman au semnat Convenția de la Boyadji-Köy, prin care Austria s-a obligat față de Poartă să contribuie la evacuarea trupelor

țariste din Principatele Române cu toate mijloacele ce-i stăteau la dispoziție – de la negocieri amicale până la intervenția armată – și să restabilească în Principate, de comun acord cu guvernul otoman, administrația și „starea de lucruri legală”, așa cum rezultau ele din privilegiile asigurate lor de Poartă. Convenția mai prevedea ca forțele armate habsburgice să rămână pe teritoriul Principatelor până la încheierea păcii între Poartă și Rusia, urmând ca retragerea lor să se facă atunci potrivit unei noi înțelegeri între cei doi aliați.

La 26 iulie/7 august, țarul Nicolae I, răspunzând unui ultimatum austriac, „din considerație pentru Austria”, a ordonat retragerea trupelor sale din Principate. A doua zi, trupele otomane au trecut Dunărea pe la Giurgiu și la 10/22 august au intrat în București. Trupele austriece le-au urmat trei zile mai târziu. La începutul lunii septembrie, armata habsburgică, sub comanda generalului de artilerie Hass, a intrat în Moldova, iar la 23 septembrie/5 octombrie 1854 a ocupat orașul Iași. Comandant suprem al trupelor de ocupație austriece în Principate a fost numit generalul Coroini. Ocupația austro-otomană lua locul celei țariste, menținându-se în Țara Românească până în decembrie 1854, iar în Moldova până la începutul lui septembrie 1855.

Le Charivari a satirizat părăsirea Principatelor de trupele ruse într-un șir de numere. În numărul din 8 august ziarul publică un model de adresare că-

Generalul Gorceakov se vede nevoit să taie personal unghiile valahilor, după ce a confiscat până și foarfecile

tre țar (elaborat de trupele ruse ce părăsesc Țara Românească), propus spre semnare bucureștenilor pentru a-și exprima regretul față de plecarea trupelor de ocupație:

„Către țarul Nicolae.

Auguste Împărat,

Cu fericire inexprimabilă i-am văzut pe ruși ajungând aici și cu disperare profundă îi vedem plecând.

Ne-au furat.

Ne-au jefuit,

Ne-au ars.

Ne-au bătut, dar a fost în folosul credinței ortodoxe. Deci, constatăm că nu am fost suficient de bătuți, suficient de arși, suficient de jefuiți.

O, țar! ești prietenul nostru, ești protectorul nostru, ești

tatăl nostru.

Soldații tăi sunt copiii tăi; să ni se permită, așadar, să-i numim frații noștri.

Nu trebuie să ne frecăm cu ceapă la ochi pentru a plânge plecarea lor; plângem suficient fără ea. Oh! să se întoarcă! lasă-i să se întoarcă sau noi nu-i lăsăm să plece!

...Tu ești adorat în Principate, o țarule! Noi cu toții te purtăm în inimile noastre. Fără protecția ta, fără prezența soldaților tăi, ce se va întâmpla cu noi? Nu va mai fi nimeni aici care să ne bată, să ne jefuiască depozitele și să ne ia toți banii sub pretextul contribuțiilor de război. Cel puțin promite-ne o altă vizită a trupelor tale pentru primăvara viitoare. Se vor întoarce cu privighetoarea și cucul“.

DEZASTRUL DUPĂ PLECAREA RUȘILOR

În campania lor de retragere din Țara Românească și Moldova, trupele ruse s-au pretat la un șir de acte abuzive împotriva populației. Țăranilor li s-au rechiziționat grânele, vitele de muncă și tracțiune, căruțele, magaziile negustorilor și chiar bisericile erau jefuite.

Le Charivari reflecta pe larg aceste abuzuri în editorialele și articolele sale. La 18 iunie 1854, *Le Charivari* publică un text semnat de Taxile Delord în care descrie ocuparea unui sat din Țara Românească de trupele colonelului Fracassoff. Acesta adună capii satului și îi întreabă:

Cele două caricaturi legate de măsurile luate de ruși pentru a evita intrarea armatelor franceze în Principate și momentul despărțirii trupelor de ocupație de localnici

„— Aveți o biserică pe aici?
— Două, colonelul, una de rit catolic, iar cealaltă de rit grecesc.

Fracassoff se întoarce către unul dintre locotenenții săi și dă ordin cu voce tare să pună mâna pe vasele sacre și alte obiecte prețioase care împodobesc aceste biserici și să le pună într-un loc sigur. Englezii, care sunt protestanți, nu ar da greș, adaugă el, să jefuiască Biserica Catolică, iar francezii, care sunt catolici, ar fi mai mult decât fericiti să prade biserica schismatică. În continuare, colonelul îndeamnă țărani, ce nu-și mai pot hrăni soțiile și copiii, să facă o afacere cu el: să-i vândă lui pământul, că li s-au luat boii, caii, catării, măgarii și oricum nu-l pot cultiva...

Subiectul abuzurilor și jafurilor comise de trupele ruse înainte de a părăsi Principatele a fost abordat și de Daumier și Cham. În caricatura DR/LD 2529 Daumier esențializează într-un singur desen toată politica rusă în Principatele Române. Caricatura ne arată un general rus care părăsește Valahia cărând în brațe hainele unui valah rămas aproape gol. Părăsind Valahia, generalul spune: „— Cred că i-am mai lăsat ceva... dacă aș avea timp, m-aș întoarce să-i iau ce i-a mai rămas... dar nu mai am timp!...“.

În altă caricatură — DR/LD 2499 —, Daumier ne prezintă doi generali ruși, cu brațele pline cu obiecte de cult, în spatele lor văzându-se o biserică catolică în flăcări. Caricatura este însoțită de următorul text: „În Valahia. Generalii ruși

„I-aș lua și ce i-a mai rămas, dar mă grăbesc!“

după ce au făcut dovada atașamentului fervent față de credință în bisericile catolice“.

Le Charivari din 21 mai 1854 publică două caricaturi executate de Cham legate de plecarea rușilor din Țara Românească. În una este arătat un general rus dezbrăcându-l de cămașă pe un valah. Acesta îi spune jertfei sale: „— Dragul meu valah, încă acest ultim sacrificiu și plec“. În cea de-a doua caricatură sunt ilustrați doi cazaci îmbrățișând doi valahi, pe care îi buzunăresc în timp ce le arată „afecțiunea“. Caricatura este însoțită de următorul text: „Înainte de a părăsi Țara Românească, cazacii simt nevoia să-i îmbrățișeze pe dragii valahi pentru ultima oară“.

La venirea trupelor otomane, un locuitor din Principate își cere scuze că nu are ce oferi, dar tocmai au plecat cazacii și au luat tot cu ei

Le Charivari din 11 iunie 1854 publică o gravură de Cham, în care înfățișează un general cu brațele pline cu bunuri din gospodărie (un ceas de perete, un scaun, o oglindă, ș.a.) și, în plan îndepărtat, un cazac cu un sac mare în spate. Sub caricatură citim: „Continuarea operațiunilor armatei ruse în Țara Românească“.

Pentru că trupele ruse au părăsit Moldova mai târziu decât Țara Românească, Cham revine la subiectul jafurilor la care se pretau trupele ruse înainte de a părăsi Principatele Române. La 13 august 1854 *Le Charivari* publică două gravuri în legătură cu plecarea rușilor din Moldova. Într-una dintre ele, un cazac fioros îl sugrumă cu fularul pe un român, întrebându-l: „— Ei bine! E cam ciudat să te anunț că-ți părăsesc țara... ce mai aștepti ca să plângi?“. Cel sugrumat răspunde: „Să-mi dai înapoi fularul!“.

În cea de-a doua caricatură, un general rus stă culcat pe burta unui moldovean, iar textul de sub imagine explică situația: „O atitudine ingenioasă luată de ruși în Țara Românească și datorită căreia nefericitul valah a fost primul interesat să împiedice armata franceză să zdrobească corpul generalului rus trecând peste el“.

Dezastrului în care rămăneau Principatele Române după plecarea rușilor i-a consacrat o caricatură și Charles Vernier, al treilea caricaturist ce colabora cu *Le Charivari* în timpul Războiului Crimeii. La 25 mai 1854, ziarul a publicat o caricatură semnată de acesta, în care este ilustrat un

valah ce întâmpină un soldat otoman în fața casei. Aceasta este fără acoperiș și fără geamuri, iar în fața casei sunt oale sparte. În pragul casei stă soția valahului cu un prunc în brațe, iar în plan îndepărtat se distinge imaginea unui cazac călare, ce se îndepărtează cu brațele pline cu diverse lucruri. Sub caricatură citim: „- Vă cer iertare dacă nu vă pot oferi nimic pentru a vă răcori, dar cazacii tocmai ne-au părăsit și iată în ce situație ne-au lăsat!!!...”

SUB PRETEXTUL APĂRĂRII DREPTURILOR CREȘTINILOR DIN IMPERIUL OTOMAN

Părăsind Principatele Române, administrația de ocupație rusească nu avea nicio intenție să plătească populației bunurile rechiziționate, nici chiar atunci când unor locuitori li se eliberase chitanțe. *Le Charivari* satirizează situația explicând că nimic nu poate fi mai ușor decât să fi plătit pentru bunurile rechiziționate. Pentru aceasta deținătorul unei chitanțe „va trebui doar să plece la Sankt Petersburg. Drumul este ușor de găsit. Treci granița, Prutul, într-un coș sau înotând, apoi faci stânga și mergi drept înainte. Dacă vă pierdeți pe drum, primul întâlnit vă va readuce pe drumul cel bun. Mergi așa timp de 40 sau 50 de zile, în etape de zece leghe pe zi. Odată ajuns la Petersburg, vă odihniți puțin, apoi profitați de ocazie pentru a vizita monumentele acestei frumoase Capitale. După ce ați făcut cunoștință cu toate

În lupta cu dizenteria, rușii ocupă noi poziții

obiectivele turistice ale orașului, solicitați unui mujic să vă arate palatul imperial. Mujicul, care este în mod natural foarte amabil, este fericit să te ducă acolo, din respect pentru tine ca străin. Apoi ceri să vorbești cu țarul Nicolae...”

În iulie 1853, sub comanda feldmareșalului Ivan Paskievici și a generalului Mihail Gorceakov, au trecut Prutul circa 130.000 de militari ruși. După unele date, mai puțin de jumătate dintre aceștia au supraviețuit până la sfârșitul războiului. Cea mai mare parte a lor au pierit însă nu în acțiuni militare, ci din cauza bolilor, în special a ciumei, care a pătruns în Principatele Române odată cu trupele ruse. Și-a spus cuvântul și starea serviciului medical din armata rusă, aproape inexistent. În rândul militarilor era larg răspândită și dizenteria. Honoré Daumier a luat în derâdere și acest fenomen în una dintre gravurile sale (DR/LD 2491), publicată în *Le Charivari* la 7 iulie 1854. Sub caricatură este următorul text: „Noi poziții luate de ruși, deoarece aceștia trebuie să lupte cu dizenteria”.

Caricaturile lui Daumier, Cham și Vernier consacrate „problemei orientale”, inclusiv cele cu privire la ocuparea Principatelor Române de trupele ruse, au fost foarte apreciate de publicul francez. Răspunzând interesului cititorilor, în decembrie 1853, *Le Charivari* hotărăște să publice două albume de litografii consacrate „problemei orientale”: *Les Cosaques pour Rire* și *Chargeons les Russes*, la care au contribuit toți cei trei caricaturiști ai ziarului. Printre caricaturile incluse în cele două albume au fost și caricaturi care aveau ca subiect trupele ruse în Principatele Române. În 1855, la Paris, 200 de caricaturi executate de Cham și texte de Taxile Delord, Clement Caraguel și Louis Huart apar în lucrarea în două volume *Messieurs les cosaques*. Și în această lucrare au fost incluse un șir de caricaturi care aveau ca subiect ocupația rusească în Țara Românească și Moldova.

Caricaturile executate de Daumier și Cham consacrate ocupației rusești în Principatele Române în anii 1853 – 1854, chiar dacă aveau scopul de a satiriza și ridiculiza politica și administrația rusească de ocupație, comportamentul brutal și violent al trupelor ruse, deseori exagerând proporțiile, doar reconfirmă adevărul istoric de necontestat: Rusia, ocupând Principatele Române sub pretextul apărării drepturilor creștinilor din Imperiul Otoman, a avut față de creștinii din Țara Românească și Moldova comportamentul unei țări cuceritoare, nu eliberatoare. Elementele definitorii ale ocupației ruse în Principate au fost jaful, violența, brutalitatea și abuzul. ■

ROMÂNIA EDUCATĂ NE VORBEȘTE DIN CAIETELE DE ȘCOALĂ

MĂDĂLINA NICOLAU

De ani buni se știe că surse de informații ignorate de-a lungul timpului și considerate a fi insignifiante pentru conturarea profilului unei epoci (precum registrele vamale, actele comerciale încheiate în hale și piețe, listele cu mărfurile solicitate cu precădere în anumite intervale de timp, analele bisericești și mănăstirești) s-au dovedit a fi în atenția cercetătorilor ca importante furnizoare de date. Ele au darul de a anima și diversifica aspectul unei epoci, conferindu-i culoare, dinamism și o personalitate mai accentuată.

Astfel am ajuns la câteva concluzii și la o mai bună cunoaștere a epocii 1925 – 1927, studiind caietele de gospodărie ale elevilor din școlile profesionale. Îmi îngădui să enumăr doar câteva dintre observațiile făcute.

In toate școlile, indiferent de ponderea și importanța obiectelor de studiu predate, dascălii erau obligați să facă și educație civică. Se cerea elevilor să acorde deosebită atenție igienei personale, aspectului hainelor și se insista asupra chibzuiei cu care să-și administreze bugetul atunci când vor avea propriul venit. Urma ca banii să acopere „chiria, hrana, îmbrăcămintea, doctoriile și o parte să fie cheltuiți pentru recreație, adică concedii, vacanțe”. Nimic nu trebuia făcut la voia întâmplării.

Azi, elevii, cu susținere largă din partea părinților,

A început școala: fetele studiază orarul

ar protesta vehement dacă ar auzi asemenea sfaturi. S-au pierdut total buna cuviință și respectul datorate semenului: coleg, profesor, personal administrativ. Trăim în totală necivilizație, deși clămpănim aparatură tehnică de ultimă generație, uniforma a fost desființată și vedem fetele îmbrăcate și machiate, ca să mă exprim eufemistic, ca la teatru de revistă. Nu se mai vorbește pe un ton normal: se urlă și se

Elevi depunând flori la mormântul lui Mihai Eminescu de „Mihail și Gavril”, în luna noiembrie

proferează insulte, se catapultează cuvinte imposibil de reprodus, injurioase și murdare.

Profesorii au fost excluși din procesul de educație. Nu au voie să mustre, să dea afară din clasă elevii recalcitrați, se lasă insultați. Unde e domnul Trandafir și alții asemenea lui ce i-au învățat carte și bună purtare pe cei care au făcut Unirea cea mare, au luptat flămânzi și desculți în Primul Război Mondial și au murit în România interbelică? Chiar și studenții continuau a fi îndrumați spre o conduită decentă. La facultățile de medicină, profesorii îi sfătuiau pe cursanți să se poarte cu mare atenție, să evite certurile, să nu ridice vocea în spitale, „aceste temple ale suferinței”. Acum, pentru condiții mai bune de muncă, tinerii uită de părinți, de țară, de prieteni. *Ubi bene ibi patria* e dictonul noilor generații. Ce ar fi să ne întoarcem acolo unde eram înainte de 1940, măcar cu educația și bunul simț?

Contrar a ceea ce am putea fi tentați să credem la prima vedere, în epoca aceea nu se mânca mult, nici măcar de sărbători. Sărbătorile se marceau în alte moduri, și nu prin chiolhanuri interminabile. În prima zi figurau în meniul de Paște supă de pui, friptură de pui cu spanac. În ziua a doua, perișoare, friptură la tigaie, ouă umplute. Obșnuit se mânca borș sau supă, mămăligă cu brânză, cartofi cu carne, varză cu carne, macaroane cu brânză. Nu se pregăteau decât două feluri.

Alimente respinse azi cu vehemență erau folosite zilnic, fără rezervă. Totul se prăjea în untură și se

Octombrie 1933.
Curs de gospodărie
la școala din cartierul Cocioc
(zona Parcului Tineretului)

punea zahăr la mai toate mâncărurile, inclusiv în supe și borșuri. În nicio zi nu lipsea carnea: 1 kg costa 20 de lei. Macaroanele, orezul erau în mod surprinzător incomparabil mai scumpe: 1 kg de orez 24 – 26 lei, telemeaua 56 lei, untdelemnul 60 litrul.

Unele prețuri ridicate s-ar putea explica prin faptul că agricultura românească avea un caracter predominant cerealier. Treptat, după război, au crescut suprafețele cultivate cu oleaginoase, în special cu floarea soarelui. Contemporani ai acestei perioade își amintesc că pe ambalajele de paste făinoase venite

din Italia se specifica faptul că erau pregătite din grâu de cea mai bună calitate din România.

După război, finanțele țării erau dezorganizate, agricultura se afla într-o stare deplorabilă, iar populației îi lipsea sursa principală de hrană. Producția agricolă a scăzut considerabil în anii războiului, România fiind nevoită să importe produse agroalimentare. În aceste condiții nu e de mirare că țara a pierdut locul fruntaș pe care îl deținea înainte de război în rândul țărilor exportatoare de cereale.

Măsurile luate în primii ani postbelici pentru refacerea economiei au dat roade, astfel că, în 1924, economia românească a atins nivelul antebelic. Treptat s-a ajuns ca, în perioada interbelică, România să ocupe primul loc în Europa la producția de petrol și locul al doilea în Europa, după Suedia, la extracția de aur, și același loc doi, după Uniunea Sovietică, la extracția de gaze.

În cantinele școlare se gătea uneori și pentru persoane subvenționate. Subvenția pe zi era de 8 lei/persoană.

În general, se găteau feluri tradiționale românești. Rar apare o rețetă italiană sau una suedeză. Globalizarea nu își făcuse intrarea pe piață încă. În schimb, dulciurile rămân tributare rețetelor franțuzești, păstrând denumirea din țara de origine.

România educată? Grijă și responsabilitatea părinților pentru cei șapte ani de acasă ai copiilor, școli construite temeinic și diversificate ca profil, corp profesoral bine instruit și onest, inspectori școlari profesioniști și incoruptibili (aceste ultime obligații revenind statului, după modelul lăsat de Spiru Haret). Cu probitate și voință, nici nu ar fi atât de greu de realizat. ■

*Două meniuri de Paști dintr-un caiet de gospodărie
al anilor 1925 – 1927:
lecție de cumpărare*

*Menu de Paști
Supă de pui și rasol friptura
de pui și spanac.*

*Menu pentru ziua 2 de Paști
Perişoare cu smântână, ouă
umplute, și friptura la tigaie*

PROFESORUL ILIE CONSTANTINESCU COLECȚIONAR DE EXCEPȚIE

MAGDA STAVINSCHI

Când i-am văzut tabloul la Liceul „Ioniță Asan” din Caracal, am exclamat: „Deci a fost adevărat”. Mama vorbea de nenumărate ori despre unchiul ei, „nea Ilie Constantinescu”, încât pentru mine devenise un nume de legendă. Bunica, Marița, căsătorită cu Ion Ilescu (Fălcoianu), era soră cu profesorul Dumitru Eftimescu (1892 – 1944) de la Liceul „Ioniță Asan”, iar străbunica, Ioana (1849 – 1933), căsătorită Constantin Eftimescu, era soră cu tatăl profesorului Ilie Constantinescu de la același liceu.

*Profesorul și, pe fundal,
clădirea casei sale,
construită între 1890 și 1913,
în stil brâncovenesc*

Cea mai impresionantă amintire a mamei data din ziua susținerii bacalaureatului. Cu o uniformă sobră, greu de imaginat pentru domnișoarele de azi, fileu pe cap, ciorapi groși, pelerină, totul în negru, tânăra de 18 ani s-a prezentat, în iulie 1931, în amfiteatrul Teatrului Național din Caracal, să susțină examenul. Nu-i era teamă atâta de comisie, cât mai ales de vecini, pentru că oricine putea asista la acest examen, pe care puțini îl treceau.

Seara, și-a schimbat uniforma cu o rochie ușoară de vară și s-a prezentat la dîneul oferit

de unchiul ei, profesorul Ilie Constantinescu, în onoarea președintelui comisiei. „Cum, domnule profesor? Nu se poate: domnișoara pe care am examinat-o astăzi este nepoata dv.?” „Desigur, doar nu era să vă spun așa ceva dimineață”. Câtă verticalitate pentru renumitul dascăl, care n-a încercat să pună o vorbă nici măcar pentru copiii lui. (Aprecierii comisiei era atât de corectă, încât diploma obținută la Caracal a fost suficientă la admiterea mamei la Facultatea de Medicină, în aceeași toamnă.)

FASCINAT DE UN „CIOB”

Am mai ascultat și alte istorisiri despre „nea Ilie Constantinescu”; de pildă, cum examina elevii la orele de istorie. Copiii știau că dacă-i aduceau vreun „ciob” descoperit pe meleagurile Romanaiului (Caracal era reședința județului Romanai, unitate administrativă de ordinul întâi din Regatul României), trebuia doar să povestească de unde provine, din ce epocă, cine domnea pe acea vreme etc. etc. O parte dintre acele „cioburi” mai stau și

azi pe rafturile muzeului Liceului Teoretic „Ioniță Asan”.

La același liceu a fost dascăl și director un frate al bunicii, Dumitru C. Eftimescu (1892 – 1944), cel care povestește, în 1929, în impresiile din călătoria sa cu elevii de la Caracal la Cairo (D.C. Eftimescu, *Caracal – Cairo. Impresii de călătorie*, Tipografia și Legătoria de Cărți „Unirea”, Caracal, 1929), cum se învăța pe acele vremuri: mergând, văzând, întrebând, discutând. Câte generații de intelectuali remarcabili au ieșit din mâna lor! Mă gândesc doar la unul dintre ei, fiu al profesorului și directorului: dr. Nicolae Eftimescu, cel care a descoperit un vaccin pentru tratarea reumatismului.

Lui Ilie Constantinescu îi plăcea să călătorească, să descopere locuri noi, să învețe cât mai multe. A fost unul dintre organizatorii celor două excursii făcute în afara țării, în timpul vacanțelor de primăvară din 1926 și 1928, la Constantinopol și Atena și, respectiv, la Cairo, de unde s-a întors evident „cu tolba plină”, împreună cu Dumitru Eftimescu, pe care-l aprecia mult, chiar dacă unii colegi își manifestau pe față invidia pentru un profesor atât de cultivat. La 4 octombrie 1931 îi scria profesorului universitar istoricul Ioan Andrieșescu (1888 – 1944) să intervină la minister cu autoritatea necesară ca să nu se dea curs pretenției unor profesori care cereau înlocuirea lui D. Eftimescu, deoarece acesta „face ceva și încă multe pentru liceu”. În principal, trebuia să ducă la bun sfârșit lucrările la o parte a noii clădiri a liceului, care urma să aibă și o sală de muzeu. Deja *Universul* din 3 februarie 1929 menționase demi-

*Dumitru Eftimescu,
profesor
și director al Liceului
„Ioniță Asan”*

sia directorului D.C. Eftimescu.

Ilie Constantinescu a rămas în memoria foștilor săi elevi ca un profesor de elită, dar și ca un cercetător scrupulos și, nu în ultimul rând, ca un colecționar de excepție, poate unul dintre cei mai mari din țară. O monografie extrem de documentată, scrisă de istoricul Paul-Emanoil Barbu, a prezentat detaliat aceste fațete (*Ilie Constantinescu, profesor, cercetător, colecționar. 1874 – 1960*, Editura ALMA, Craiova, 2008).

UN PRIZONIER, ISCUSIT CRONICAR

Ilie Constantinescu s-a născut la 1 noiembrie 1874 în comuna Dioști. Situată la numai 14 km de Caracal și la 42 km de Craiova, comuna are o veche istorie, care merge până în epoca

*Liceul „Carol I”
din Craiova,
al cărui elev a fost
Ilie Constantinescu*

preromană, demnă de a anima interesul pentru trecut locuitorilor ei.

Se trăgea dintr-o familie de moșneni înstăriți, oameni îndârjiți, dar optimiști, unul dintre strămoșii săi fiind Ion Mereanu (cca 1760 – înainte de 1850), haiducul tovarăș al lui Iancu Jianu (*Magazin istoric*, nr. 6/1967, 2/2006). Ilie a fost cel dintâi dintre cei șapte copii ai lui Constantin Pătru (1853 – 1932) și ai Opricăi Smărăndache (1850 – 1928); a luat numele tatălui *Constantin*, la care a adăugat, după moda vremii, sufixul *escu*. Cei din neamul său, cunoscut după străbunicul său patern Pătru Dan, mai erau porecliți Dop, fiind mici de statură (Ilie Constantinescu avea 1,60 m).

A început școala primară în comuna natală, a terminat-o la Caracal, unde a urmat și gimnaziul, apoi liceul la „Carol I” la Craiova, încheiat cu bacalaureatul din iunie 1895. A urmat studiile universitare la Facultatea de Litere la București; licența susținută în iulie 1898 a fost premiată de Ministerul Instrucțiunii Publice. În paralel cu facultatea, urmează și cursurile Școlii Superioare Normale, secția Istorie, pe care o absolvă tot în sesiunea din 1898.

Atâta timp cât a fost elev sau student, a avut profesori dăruți, dar și colegi merituosi. De pildă,

„Steaua României”,
decorația primită
de profesorul D. Eftimescu
la întoarcerea
de pe câmpul de luptă
al Primului Război Mondial

În anul școlar 1890 – 1891 (clasa a III-a) a fost coleg de bancă cu Victor Anestin (1875 – 1918), viitorul jurnalist, autor de literatură științifico-fantastică, care-și urma tatăl, actorul Ion Anestin, oriunde juca acesta. Se pare că Ilie Constantinescu a moștenit dragul de carte de la tatăl său, care citea poezii atât pentru el, cât și pentru consăteni, cărora le povestea și din ale istoriei.

Și-a început activitatea didactică mai întâi ca profesor de geografie la Gimnaziul Real din Craiova, iar din 1902, la Școala Normală de Învățători. În decembrie 1903 trece examenul de capacitate la limba română, iar în anul următor la istorie și geografie. În 1906 este transferat ca profesor de română la Gimnaziul „Ioniță Asan” din Caracal, fondat în 1888, numit astfel în 1891. A mai predat geografia, istoria și franceza.

Între 1 septembrie 1906 și 1 septembrie 1938, când a fost pensionat din oficiu de Ministerul Instrucțiunii Publice, a funcționat ca profesor la Caracal. Pensionar fiind, nu a întrerupt legătura cu școala, suplinind ore de limba română până aproape de sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial.

În perioada 1906 – 1908 a fost director al Gimnaziului. În calitate de director a primit numeroase intervenții cărora nu le-a dat niciodată curs, pentru a nu-și încălca principiile morale. Începând cu anul școlar 1911 – 1912,

a rămas doar profesor de limba română.

Chiar dacă nu mai era director, se interesa de tot ce însemna bunul mers al școlii, iar în calitate de membru al Comitetului Școlar al liceului, se ocupa și de urmărirea construcției noului local.

La un moment dat se retrage din acest comitet, fiind nemulțumit de superficialitatea cu care colaborau ceilalți.

În timpul Primului Război Mondial a fost mobilizat și a căzut prizonier, fiind dus în Bulgaria, mai întâi la Samovit, apoi la Plevna, de unde a revenit în țară, fiind transferat la Giurgiu. A scăpat destul de repede, știind bineșor germana și destul de bine franceza.

În urma participării sale pe câmpul de luptă a fost decorat cu „Crucea comemorativă a Războiului 1916 – 1918” cu baretele „Mărășești”. Trebuie reținută nu numai descrierea detaliată a condițiilor în care a trăit, cât mai ales faptul că și acolo ținea cursuri de învățare a limbii române și cum-

păra cu cei câțiva bănuți pe care-i avea cărți și periodice, revenind acasă, după eliberarea sa, la 27 martie 1917, cu „zece pachete de cărți”. În același război s-a remarcat și Dumitru Eftimescu, decorat cu „Steaua României” cu spade în gradul de cavaler și panglica de „Virtutea Militară”.

AVEA PATIMA COLECȚIONĂRII OBIECTELOR MUZEALE

Ilie Constantinescu a fost primul președinte al Asociației Generale a Profesorilor Secundari – Secția Caracal, fondată la 23 martie 1922. La 1 septembrie 1919 gimnaziul se transformase în liceu și la 4 octombrie 1922 a fost pusă piatra de temelie a noii clădiri, cu care pe drept cuvânt are a se mândri orașul. La mutarea în noul local, în 1928, liceul era condus de profesorul D.C. Eftimescu.

Unul dintre elevii lui își amintește: „Forma la elevi cultura generală, plimbându-i, la lecțiile de română, prin istoria antică sau medievală, prin geografie și filosofie. Era de ajuns ca să-i aducă un drac de elev, la lecție, un bănuț, ca profesorul să uite de examinare și de predare și

să se afunde în prezentarea bănuțului și lecția se prefăcea treptat într-o ședință de numismatică adevărată.”

Anii senectuții nu au însemnat oprirea activității intelectuale, deși viața era din ce în ce mai grea, iar sărăcia nu ierta pe nimeni. „Mâncăm mămăligă în toate zilele cu mâncăruri din zarzavaturi de care s-au găsit până acum. Dar și acestea s-au rărit și s-au scumpit, așa că

Liceul „Ioniță Asan” din Caracal, zeci de ani
martor al dăruirii profesorului Constantinescu

*Istoricul literar Petre V. Haneș,
care i-a apreciat dascălului
modestia și râvna*

viitorul e tot cu speranțe slabe“, îi scrise în toamna lui 1947 fiului său. Continuă să citească, să facă fișe la numeroasele piese de muzeu, chiar să mai cumpere câte ceva, deși banii erau pe numărate. Și totuși generozitatea sa este aceeași ca și în vremurile mai bune. Primește o familie de refugiați din Basarabia: „Refugiații noștri stau mereu la noi și nici n-am dori să plece, căci cu ei ne simțim mai în siguranță“.

Așa cum este scris în monografia liceului, „timp de 60 de ani, a adunat în colecții complete numeroase obiecte de muzeu, cărți, reviste și ziare, a fost ales membru corespondent al Comisiei Monumentelor Istorice pentru județul Romanați. Are meritul de a fi editat Anuarul Gimnaziului «Ioniță Asan» din Caracal pe anul 1907 – 1908.“

S-a ocupat permanent atât de situația clădirilor școlii, cât și de dotarea lor, de la mobilier până la bibliotecă, de înzestrarea cabinetelor de „științe fizico-naturale“ sau de sala de gimnastică, el însuși practicând sportul în anii tinereții. La 15 noiembrie 1907 a inițiat Societatea de gim-

nastică și sport a elevilor Gimnaziului din Caracal. Se îngrijea de tot, de la viața intelectuală a elevilor, la sănătatea lor și chiar la condițiile în care trăiau. Trimitea elevi suferinzi anual la tratamente balneare.

„A fost un pătimăș (mai mult decât pasionat) colecționar de obiecte muzeale. A colecționat monete și, după propria mărturie, posedă 4.000 – 5.000 de piese, romane, bizantine, românești și altele; ceramică romană și dacică, documente, costume, cărți rare, colecții întregi de ziare și reviste din celălalt veac. Le-a strâns în pachete și grămezi în casa lui spațioasă, timp de peste șase decenii, că a început să colecționeze de la vârsta de 14 ani.“

În 1907 a pus bazele unui muzeu cu caracter istoric și etnografic. A achiziționat în special obiecte de factură romană, provenite de la Reșca, acolo unde se află relicvele orașului roman Romula sau Romula Malva, dezvoltat pe locul capitalei Daciei Malvensis. Așa a adunat vase ceramice, monete, fragmente de statuete de pământ și metal, cărămizi, inscripții în piatră, tuburi de canalizare etc., dar și obiecte de cult, ouă încondeiate, icoane, fragmente

din veșminte bisericești.

La 30 de ani avea cea mai bogată colecție de carte rară din România. A prezentat cea mai valoroasă colecție la Expoziția Societății pentru Răspândirea Științelor de la București din toamna anului 1903. Ecoul acestor expozate a determinat Academia Română să facă tot posibilul pentru a intra în posesia măcar a 50 de cărți vechi. A rămas din acea epocă schimbul de scrisori dintre el și Ion Bianu, directorul Bibliotecii Academiei (*Magazin istoric*, nr. 8/2006, 11/2021).

Istoricului literar Petre V. Haneș (1879 – 1966) îi spune că nu se considera istoric sau arheolog, ci mai degrabă „un modest observator și colecționar“, fără a mai adăuga tachinările colegilor pentru pasiunea lui, bizară într-un târg cum era Caracalul în acea vreme. A salvat arhiva Tribunalului județului, încărcând-o în 19 care și transportând-o la locuința sa. A salvat și alte arhive (Prefectura Județului, Revizoratul Școlar și Protoieria). Deși a început organizarea unui muzeu încă din anul 1907 în localul Gimnaziului „Ioniță Asan“, nu și-a văzut pe deplin visul cu ochii. La 21 februarie 1935 încă nota: „Spun în cancelarie că nu voi ieși la pensie până nu voi

*Obiecte expuse
în Muzeul
Romanațiului
și imagine
din situl arheologic
Romula*

„Universul copiilor” anunță un concurs literar de poezie; jos: copiii familiei Eftimescu, toți frunțași la învățătură

avea asigurat un loc pentru muzeu. Cu siguranță că locuința lui, deși spațioasă, devenise neîncăpătoare. Avea și o „cameră de fier” unde depozita piesele cele mai de preț împotriva unui eventual incendiu.

O REPARAȚIE MORALĂ

Ca să ne facem o idee despre aceste aprecieri, este suficient să menționăm colecțiile pe care dorea să le doneze muzeului local, dictate de el în 1957 și care erau, cu siguranță, incomplete. Nu ar fi donat tot ce avea doar ca să mai beneficieze câțiva ani de o pensie de merit, adică doar ceva mai mare decât pensia de profesor. 1. Un număr de 3.000 – 4.000 de monete antice și medievale; 2. Biblioteca, cu cărți vechi și rare, unele din secolele XVII și XVIII, multe sute de cărți în chirilică, numeroase ediții princeps din secolul XIX etc., circa

7.000 de volume; 3. Colecția de clișee pe sticlă, peste 20.000 de bucăți, achiziționată de la un fotograf al Academiei Române (cu registru de inventar); 4. Colecția de clișee ale veteranilor războiului de independență, din județul Romanați, cca 500 de bucăți; 5. Colecția de antichități romane: ceramică, bronzuri, obiecte de podoabă, geme; 6. Colecția de piese arheologice provenind din întreaga Oltenie; 7. Colecția ziarului *Curierul Românesc* pe anul 1829; 8. Colecția ziarului *Resbelul*, apărut în timpul Războiului de independență de la 1877 – 1878; 9. Colecția de afișe ale Teatrului Național Craiova, din anii 1888 – 1895, circa 200 exemplare; 10. Colecția de manuale școlare, peste 200 exemplare, din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX; 11. Colecții complete de ziare dintre anii 1899 – 1940, precum *Adevărul*, *Dimineața*, *Universul*; 12. Colecția de stampe și fotografii de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX; 13. Colecția de clișee fotografice referitoare la Oltenia, 30.000 de bucăți; 14. Colecția de costume populare, circa 100 – 150 de piese; 15. Colecția publicațiilor

apărute în Caracal în secolul XIX.

Cu siguranță, nu a declarat totul, dovadă că, peste trei decenii, când a fost împărțită și donată, doar biblioteca număra peste 12.000 de volume. El aștepta mai degrabă o răsplătă morală. Or, la constituirea Muzeului Județean Romanați nici măcar nu a fost consultat.

Având o gamă atât de vastă de preocupări, nu și-a găsit timpul și pentru valorificarea cercetărilor sale. A publicat câteva articole în *Arhivele Olteniei* și *Făclia* și o singură carte, și aceea apărută postum.

S-a angajat și în viața politică doar din dorința de a fi de folos celor din jurul său, în special celor din mediul rural. A fost membru al Partidului Țărănesc, fondat de Ion Mihalache, apoi al Partidului Național-Țărănesc. A fost consilier local și județean și, pentru o legislatură, senator de Romanați.

Dar firul vieții marelui cărturar se subție. Rămăsese la Caracal doar cu soția sa Ana și fiica Elisabeta. Ceilalți doi copii, Ștefan și Ileana, erau la București. Moare la 10 februarie 1960, la 85 de ani și cinci luni. Era o perioadă atât de neagră, încât familia nu avea bani nici de înmormântare, ajutorul de la stat acoperind abia prețul unui sicriu.

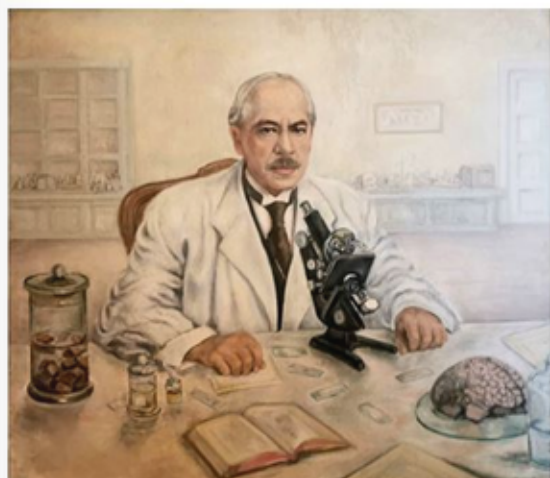
După moartea sa, fiica sa, Ileana, a donat Muzeului din Caracal, Bibliotecii din Craiova și Bibliotecii Universitare București piesele adunate de-a lungul timpului de Ilie Constantinescu.

Și, așa cum scria autorul monografiei menționate la început, o reparație morală ar fi ca Muzeul Romanațiului, înființat în 1949, să-i poarte numele. ■

Intrarea în clădirea Muzeului Romanațiului din Caracal, fondat în 1949

GHEORGHE MARINESCU O VIAȚĂ DEDICATĂ MUNCHI, ȘTIINȚEI, PROGRESULUI

SILVIA ZAMFIR
(Șef secție Antropologie Urbană)

Muzeul Municipiului București organizează începând cu luna mai o expoziție dedicată personalității, descoperirilor și cercetărilor neurologului Gheorghe Marinescu, cu artefacte care l-au însoțit în întreaga sa călătorie către știință.

Gheorghe Marinescu la masa de lucru, autor anonim

Gheorghe Marinescu s-a născut la 23 februarie 1863, în Mahalaua Arhimandritului, comuna București, ca al doilea copil al cuplului Marin și Maria Procopiu. Pentru că la vremea respectivă registrele de stare civilă nu erau introduse, s-a alcătuit o dovadă de naștere, păstrată în patrimoniul Muzeului Municipiului București, datată 21 aprilie 1889: „Subsemnații proprietari și mahalagii din comuna București, mahalaua (suburbia) Arhimandritul, adevărim că tânărul Gheorghe Marinescu, absolvent al Facultății de Medicină din București, s-a născut în anul 1863, februarie 28, în București, este fiul lui Marin Procopiu, decedat și al Mariei, văduvă, locuitorii în mahalaua sus-zisă.“

PREPARATOR LA CATEDRA LUI VICTOR BABEȘ

Cu toate acestea, data nașterii a rămas neclară. Ne putem raporta la două surse: dovada de naștere, în care este stipulat că ziua de naștere a savantului ar fi 28 februarie 1863, și literatura de specialitate

consultată, unde am găsit în nenumărate rânduri data de 23 februarie. Considerăm că data de 23 februarie este viabilă, motivată și de mărturia doctorului Marinescu consemnată în „testamentul“ său olograf, el alegând să fie comemorat pe 23 februarie: „În fiecare an, la 23 februarie, o amintire, o ședință a societății de neurologie va pomeni de subiectele de care m-am ocupat, precedată de o cuvântare a mea la gramofon.“

Documentele vremii arată că Gheorghe Marinescu a locuit pe Ulița Ișlicarilor, astăzi strada Franceză, alături de mama sa, originară din Târgoviște, cunoscută în tot cartierul sub numele de „mama Măriuța“, și de sora lui, Ana Gheorghe. Tatăl celor doi copii a murit înainte ca Gheorghe Marinescu să împlinească un an.

În 1874, la vârsta de 9 ani, Gheorghe Marinescu a fost înscris la Seminarul Teologic Central din București, unde a urmat cursurile de gimnaziu și de liceu. Pentru că nu a dorit să mai urmeze cursurile de teologie, s-a înscris în anul 1882 la Facultatea de Medicină și la Școala de Poduri și Șosele, ambele

*Gheorghe
Marinescu
împreună
cu un grup
de salariați
ai Spitalului
de Psihiatrie
Socola, 1930*

cu sediul în București. Ulterior, în 1883, renunță la științele exacte și își continuă studiile doar în medicină. Pentru a afla cât mai multe informații medicale, devine membru al „Societății studenților în medicină”, unde avea acces la diferite jurnale, reviste, cărți despre noțiuni medicale. Sediul societății și biblioteca vor fi locurile unde Marinescu își va petrece cât mai mult timp.

Studentul Marinescu devine intern la Spitalul Brâncovenesc printr-un concurs susținut în 1886 și reușește să lucreze în laboratorul de histopatologie abia înființat de profesorul Petrini-Galați (1847 – 1926). „Când m-am apropiat pentru prima dată, cu smerenie, de instrumentele relativ primitive, dar destul de bune pentru vremea aceea, adică microscopul Nacet, și am aruncat o privire în ocular, am fost mirat de structura diferitelor țesuturi și organe. Iar când profesorul Petrini-Galați mi-a arătat circulația sângelui la broască în mezenter sau în membrana interdigitală am simțit una dintre cele mai mari bucurii din viață.”

Începând din anul 1886, Marinescu devine colaborator al revistei *Spitalul*, respectiv al revistei *Progresul medical român*, unde publică note și observații asupra cazurilor întâlnite în clinica de la Spitalul Brâncovenesc – primele sale articole fiind legate de tulburările produse în organism, ca urmare a alterărilor nervoase.

O persoană importantă în dezvoltarea carierei sale a fost Victor Babeș (1854 – 1926). L-a cunoscut în 1887, la primul curs de bacteriologie,

susținut în amfiteatrul Facultății de Medicină. Notițele de la cursul susținut de mentorul său au fost publicate de Gh. Marinescu în primul număr al revistei *Spitalul* din 1888. Remarcat de Victor Babeș pentru perseverența participării la toate prelegerile susținute de acesta, Marinescu primește propunerea de a lucra împreună, ca preparator. Acceptând acest post la catedra de anatomie patologică condusă de dr. Babeș, participă împreună cu acesta la îmbunătățirea metodei Pasteur de vaccinare antirabică – în literatura medicală poartă numele de „metoda românească a lui Babeș”.

PRIMUL FILM ȘTIINȚIFIC DIN LUME

Având sprijinul savantului Victor Babeș, tânărul Marinescu își continuă studiile din 1889 la Paris, în Clinica de maladii ale sistemului nervos din spitalul Salpêtrière, condusă de Jean-Martin

Scopul omului de știință
este căutarea adevărului,
iar idealul lui,
bunăstarea omenirii

Gheorghe Marinescu

Charcot (1825 – 1893), unde are posibilitatea să lucreze în laboratoarele de histopatologie. Un an mai târziu, Charcot îi cere să facă o prezentare despre preparatele microscopice în timpul cursului despre nevrita periferică, susținut pentru studenții la medicină. Acest lucru s-a întâmplat în premieră în analele clinicii franceze, când un străin vorbea auditorului în timpul unui curs și în fața șefului serviciului.

Printre faptele științifice cu care Gheorghe Marinescu a revoluționat lumea medicală, amintim realizarea primelor radiografii pentru studierea scheletului mâinii în acromegalie (1896) și ulterior efectuarea radiografiilor pentru studierea craniului uman în colaborare cu fizicianul român Dragomir Hurmuzescu (1865 – 1954), dar și realizarea primului film documentar științific (1898). Cu ajutorul operatorului Constantin M. Popescu, realizează primul film științific din lume privind tulburările mersului în afecțiunile neurologice: „Tulburările mersului în hemiplegia

*Cu soția
și doctorul
Predescu*

Distincții și diplome
primite
de savantul român

„NICIO FLOARE, NICIUN DISCURS“

Rezultatele răsunătoare ale cercetărilor sale sunt fructificate într-o serie de lucrări monografice, prefăcute, coeditate sau generos elogiate de alți cercetători: *Celula nervoasă* (publicată în două volume, în 1909, considerată o lucrare de referință în neurologie), *Materia, viața și celula* (1914), *Hipnotismul din punct de vedere medico-legal* (1923), *Cercetări histo-chimice asupra fermenților oxidanți în fenomenul vieții* (1924), *Bătrânețe și reîntinerire* (1926), *Reflexe condiționate* (1935), *Tonusul mușchilor striati* (1937) etc.

De-a lungul vieții, savantul Marinescu a fost membru a 36 de societăți științifice și academii străine: Academia de Medicină din Paris, din Buenos Aires, Genova, membru al societăților de neurologie din Londra, Paris, Moscova, Praga, Viena, Berlin, Varșovia, New-York, Rio de Janeiro, Buenos Aires; membru corespondent al Academiei Române (1899), Doctor Honoris Causa a patru universități din Cluj, Paris, Atena și Montevideo.

În încheiere, redau cuvintele din „testamentul“ (redactat cu trei zile înainte să moară) lui Gheorghe Marinescu, fondatorul Școlii românești de neurologie, întemeietorul Școlii de endocrinologie, un pionier al aplicării metodelor histologice și histopatologice în domeniul neurologiei, al metodelor anatomo-clinice și electrofiziologice în cercetarea științifică, dar și realizatorul primului film științific (în 1898), la numai câteva luni după inventarea aparatului de cinematografie.

„Nicio floare, niciun discurs; acei care m-au iubit să întrebuințeze banii pentru copiii săraci și vorbele bune pentru a încuraja pe cei suferinzi. Să nu se uite că cei ce trăiesc în lipsă și chiar în mizerie sunt prea numeroși, că cei cu dare de mână, cei îmbogățiți prin mijloace neonestе trăiesc din exploatarea, într-un fel sau altul, a celor ce muncesc. Plecând în lumea din care nimeni nu s-a întors, n-aș voi să supăr pe nimeni, dar adevărul trebuie spus: prea multă nedreptate este în blagoslovita țară românească! Ea este datorită ușurinței sau grabei cu care s-au dezlegat problemele vitale ale patriei. Lipsa de adevărată educație cetățenească și a sentimentului datoriei, precum și un orgoliu imens sau unele ambițiuni trecătoare au dat naștere la mai multe anomalii sociale. Cine le va îndrepta?“ ■

organică“. Acest demers științific i-a atras atenția inventatorului și tehnicianului Auguste Lumière (1862 – 1954), servind totodată drept material de suport pentru descoperiri medicale ulterioare.

După susținerea tezei de doctorat în 1897, la Facultatea de Medicină din Paris (cu titlul „Mâna suculentă în siringomicelie“, numită ulterior „mâna lui Marinescu“), se întoarce în țară, unde primește funcția de șef al serviciului de boli nervoase al spitalului Pantelimon, iar un an mai târziu, în 1898, este numit profesor de Clinica bolilor nervoase și electroterapie la Facultatea de Medicină din București, unde își va desfășura o parte din activitate, până în 1938.

Spitalul Pantelimon, locul unde își începe activitatea Gh. Marinescu, era puțin cunoscut și evitat din cauza depărtării de oraș, însă odată cu înființarea serviciului de boli nervoase, condus de savant, devenea locul cel mai cunoscut și mai căutat datorită inovațiilor introduse în tratamente de șeful clinicii. Aici se instalează prima sală de gimnastică medicală pentru reeducarea mișcărilor la pacienții cu dificultăți de mers, se aplică tratamentul cu masaj, util în anumite paralizii și atrofii, și se organizează o sală de tratament prin electroterapie, dar și o sală de biliard pentru reeducarea mișcărilor membrelor și corpului. De la spitalul Pantelimon, se mută la spitalul Colentina în anul 1919, unde își va desfășura activitatea până la finalul vieții.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Am început, în nr. 3/2024, publicarea unor scrisori scrise de doamne din secolul al XIX-lea. Continuăm, însoțindu-le de câteva necesare lămuriri preliminare.

George Ghica, destinatarul primei misive, va ajunge ulterior ambasador al României la Atena. Marioara Romalo era nepoata lui Iancu Bălăceanu. Fratele adresantei era Constantin (Puiu) Filitti, absolvent de St. Cyr, bun prieten cu principele Carol, aghiotant al acestuia când a devenit rege. Lecturile la Palatul Regal erau un lucru curent. Vezi și Povestea unei iubiri. Jurnalul Eliei Filitti adnotat de principele Carol, tradus din franceză și publicat de noi. Cum reiese și din scrisoarea Mariei baroană de Coral, erau destule românce cu proprietăți în Rusia. Dar fenomenul e valabil, fiind o adevărată strategie matrimonială, și pentru rușii căsătoriți în spațiul românesc. Ecaterina Cantacuzino se referă la cartea Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino, București 1919.

Scrisorile către Ella Filitti, nedatate, sunt scrise în limba română, celelalte în limba franceză. Toate provin din arhiva noastră.

Elena Ghica (n. Văcărescu) către socrul ei, George Ghica

Bruxelles, 1 mai 1886

Dragul meu tată,

Scrisoarea aceasta e toată de felicitări. Mai întâi vă reînnoiesc urările ce Mihai [soțul ei, atașat militar al țării în capitala belgiană] v-a făcut deja și pe care le-am formulat amândoi pentru fericirea tinerei perechi de ieri [aluzie la căsătoria Adinei, fiica lui George, măritată Ollănescu] și a voastră, dragă tată, care va fi a lor și a noastră, cu prilejul zilei voastre de naștere. Astă seară, când veți fi toți adunați, gândiți-vă la cei absenți care, în același moment, vor fi cu inima alături de voi și vor bea în sănătatea voastră, regretând de a se vedea atât de departe de voi, lipsiți de plăcerea de a vă exprima personal toate urările lor, ca anul trecut.

Apoi, vă felicităm, dragă tată, pentru numirea voastră la St. Petersburg, de care fără îndoială trebuie să fiți foarte mulțumit, acum că plictiseala ideii de a părăsi Constantinopolul, unde vă obișnuiserăți, a

trecut. În ce ne privește, amândoi suntem tare fericiți. Sperăm totuși că schimbarea de reședință nu va însemna și o schimbare în proiectele voastre și că nu vom fi dezamăgiți în ceea ce privește nerăbdarea cu care vă așteptăm să veniți la noi. Ce bucurie să fim împreună câteva săptămâni și nu pot să vă spun graba cu care așteptăm acest moment fericit.

Ne gândim la un singur lucru, căsătoria Adinei și conversațiile noastre se învârtesc doar pe acest subiect; am vrea să cunoaștem cât mai rapid toate amănuntele, ceea ce nu pare cu puțință înainte de câteva zile. De ce azi nu putem fi și noi alături de voi?

Mihai suferă mereu de amigdalită, al cărei tratament se încheie, și de vechile lui accese de febră, care îi revin iarăși frecvent și destul de violent; acum se pare că e efectul primăverii, după cel al toamnei. Cursurile reîncep luni și noi vom fi mai mult timp despărțiți din cauza unor recunoașteri pe care acești domni le fac în împrejurimi. Marie [fiica autoarei] e în cea mai bună dispoziție. În ce mă privește, mă simt minunat și n-am alte noutăți să-ți dau, dragă tată, afară de a-ți repeta încă o dată că ne gândim neîncetat la voi și vă îmbrățișăm cu toată dragostea.

Fiica voastră care vă iubește din tot sufletul,

Elena Ghica

Zoe Bengescu, doamnă de onoare a reginei Elisabeta, către doamna Cozadini

Sinaia, 4/17 octombrie 1900

Stimată Doamnă,

Fructele alese pe care le-ați trimis Majestăților Lor au ajuns la Sinaia în perfectă stare și au făcut cea mai mare plăcere Majestăților Lor. Sunt însărcinată să vă transmit mulțumirile Lor. Dacă am întârziat să mă achit de acest ordin, scumpă doamnă, explicația stă în faptul că sunt foarte ocupată în acest moment cu serviciul la castel, plin de oaspeți, și cu apropiata căsătorie a fiicei mele Ella, logodită cu fiul generalului Băicoianu. Mariajul are loc chiar la Sinaia, în zece zile, și drumurile noastre la București, foarte dese, pentru probe și toate formalitățile de îndeplinit, îmi consumă o mare parte a timpului.

Majestatea Sa regina, stimată doamnă, s-a simțit până ieri foarte bine când probabil o răceală i-a provocat dureri acute de intestine, cu febră, obligând-o să stea la pat de trei zile [sic!]. Sperăm că va fi ceva trecător, iar mina bună cu care s-a întors din străinătate îi va reveni neîntârziat, spre bucuria noastră.

Tânăra de care Majestatea Sa v-a vorbit, dragă doamnă, a părăsit Berlinul și se află lângă bunica ei, la Geneva.

Și dumneavoastră? Mai rămâneți în țară ori sunteți nerăbdătoare să vă luați zborul spre locuri cu o climă mai clementă decât cea a României?

Aici de ieri e foarte frig, a și nins puțin.

Bucureștiul s-a repopulat, fără ca pentru asta orașul să se reanimeze!

Vă îmbrățișez din tot sufletul, dragă doamnă,
A voastră,

Zoe Bengescu

*Cele două surori,
Marioara
și
Elisabeta*

Ella Filitti

Principesa Elisabeta, fiica Reginei Maria, către Marioara Romalo

Vineri, 30/13 [sic!] 1909

Mulțumesc foarte mult pentru scrisoarea ta. Sunteți o colecție de nebune cum n-am mai văzut. Trebuie un cap de diplomat să înțeleagă toate drăciile care mi le-ați scris. Sper că n-o să înnebunești prea tare că devine periculos. Eu m-am obișnuit de plictiseala de aici și îmi dă emoție când primesc scrisori de la voi.

Mi-ar fi plăcut să fiu în locul tău când aveai pe Dorel la masă. Nindi, Tibică etc.? Scriu pe hârtie neagră că n-am alta. Dragă E.G. Romalo, te sărut cu un dor călduros,

Domnița Saba

Aceeași către Ella Filitti, scrisori nedatate

Ființa iubită,

Am onoarea a vă invita la un picnic mâine la 2½ punct. Și dacă onorabilul vostru frate ne va face înalta și deosebită plăcere să vie cu dumneavoastră, numai dacă nu-l va plictisi, îmi va pare foarte bine. Am invitat și pe Florica Radu.

Vă sărut mânele și picioarele, al vostru servitor supus și umilit,

Elisabeta Hohenzollern

Aceeași către aceeași

Iubita mea Ella,

Îți doresc o viață fericită și să nu trăiești mai mult decât ce vrei, că-i plicticos. Îți trimit un mic vas, împreună cu multe sărutări și dorința mea să te petreci bine la Chindia,

Domnița Saba

Aceeași către aceeași

Palatul Cotroceni

Zoe Bengescu

Păsărica mea,

Mama te roagă să vii astăzi, seara la ora 9½, pentru citire, și eu te rog să vii, fiindcă ar fi prea păcat să nu auzi partea care vine, partea cea mai frumoasă.

O să încerc să vin la tenis azi să văd ce se mai face pe la voi și să fac cunoștință cu samovarul.

Cu mult drag, mă bucur să te văd azi seară, prietena ta,

Zambeta

Tereza Ghyka către Tinca Ghica

Joi, 5/4 1911

Dragă Tinca,

Iată un răspuns la scrisoarea ta cu ce mi-a spus domnișoara Bantaș, la care m-am dus azi după masă. Madam Bașkavska și-a câștigat terenul prezentând o petiție țarului și domnul Pans sfătuiește de a încerca să obții sau prin consulul rus sau prin regina României, ca aceasta să intercedă pe lângă împăratul Rusiei, cu o suplică de reînnoire a termenului pierdut în afacerea Vergeni, așa cum a făcut și doamna Bașkavska, dacă nu mă înșel, și apoi cu această hârtie te vei putea adresa avocatului Stamera, care se ocupă și de treburile doamnei Bașkavska, punând-o în posesiunea a 300 de desiatine asupra cărora avea drept soțul tău Alexandru și care azi ar reprezenta o sumă de 90.000 de ruble. Iată ce mi-a spus domnișoara Bantaș să-ți transmit. Ai putea eventual să te consulți în această afacere cu consulul rus de la Iași, pe care îl cunoști așa de bine. Îți va spune după lege ce poți spera, căci presupun că el cunoaște legea rusească. Avocatul Stamera e unul din bunii avocați de aici și dacă nu-i arăți hârtiile nu va avea cum să acționeze.

Pe 15 mai mă duc la Odessa și cam pe 20 sper să încep reparațiile la casă. Pe urmă mă duc o vreme la țară. Domnișoara Bantaș spunea și ea că ar trebui să te duci personal la Petersburg ca să prezinți această suplică. I-am spus că asta ar însemna o mare cheltuială pentru tine, la care ea mi-a răspuns că folosește clasa a treia, și asta o costă 30 de ruble dus-întors. Poate că corespun-

I.C. Filitti

dezi cu ea și mergeți împreună. Mult noroc!
Cu prietenie, mătușa ta,

Tereza Ghyka

Constanța Cantacuzino către I.C. Filitti, istoric și diplomat (1879 – 1945)

Poki Dia, gara Putna
Luni, 26 aprilie [1913]

Dragul meu Jean,

Vinovata ignoranță în care mă aflu legată de numărul casei în care locuiești, pe de altă parte numele doamnei Paximade (în greaca veche „biscuiți”) nu mi s-a părut o precizare suficientă spre a semnala apartamentul dumitale atenției Poștei, obligându-mă să vin și să-ți întrerup în-deletnicirile ca să te rog să predai destinatarului scrisoarea din plic. Are o importanță pe care o vei recunoaște dumneata însuși și care mă va scuza în ochii dumitale pentru a te fi deranjat astfel.

Cordială strângere de mână,

Constanța Cantacuzino

Ecaterina Cantacuzino (soția lui Gh.Gr. Cantacuzino, supranumit Nababul) către I.C. Filitti, nepot prin alianță

Duminică [1919]

Dragul meu Filitti,

Aseară am recitit prefața cărții dumitale și am frunzărit restul, ceea ce mi-a făcut plăcere și am continuat până după miezul nopții. Vreau să-ți spun, în continuare, încântarea și mulțumirile mele. Ce osteneală îngrozitoare, ce răbdare și ce știință! Dumnezeu să te ajute, căci e peste putință ca având inteligența dumitale viitorul să nu-ți fie brilliant.

Cu afecțiune,

Ecaterina Cantacuzino ■

Ecaterina Cantacuzino

ALBUM ISTORIC

Un album cu fotografii de demult, ce ne aduc parfumul unor epoci dispărute.

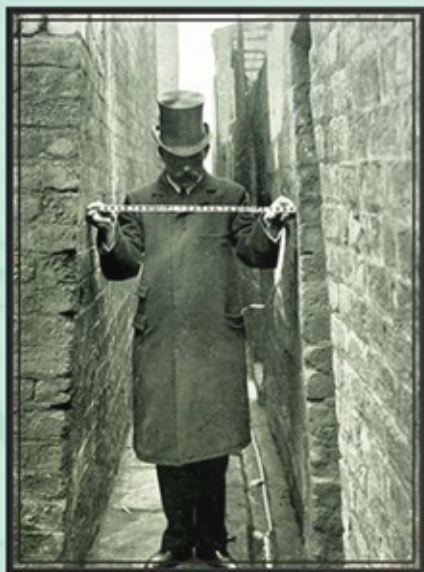
*Trotinetiști
de acum
100 de ani*

*Un cerșetor
aleargă
pe lângă
trăsura regelui
George al V-lea,
1920*

*Așa arăta
un aspirator
acum un veac*

*Un funcționar
al statului măsoară
distanța regulamentară
dintre două clădiri,
conform reglementărilor
privind igiena publică*

*Prima
lecție pe bicicletă*

*la gogoasa,
neamule,
pe străzile Londrei*

*Pe vremuri,
oamenii își trimiteau scrisori*

Vânzător de înghețată

*S-a defectat rețeaua
de troleibuz*

Se vopsește Turnul Eiffel

*Vânzătoare de pește,
Marea Britanie*

Editura Corint are în pregătire volumul *Istorie și istorii*. Simona Preda în dialog cu istoricul Matei Cazacu. Cu acordul domnului Matei Cazacu, am desprins câteva chipuri de slujitori ai muzei Clio, nume care probabil nu mai spun mare lucru nici studenților Facultății de Istorie.

ISTORICI PE CARE I-AM CUNOSCUȚ

MATEI CAZACU

La începutul lui 1959, când nu aveam încă 13 ani, mama, care citea cu sârg Informația Bucureștiului și Contemporanul, mi-a spus că Primăria organiza un concurs pentru copii, „Să ne cunoaștem cartierul” (sau așa ceva) și că se atribuiau premii pentru cele mai bune lucrări. Și m-a îndemnat să scriu Istoria cartierului Bătiștei, ca un omagiu la adresa bunicului meu, care nu mai apucase să publice rezultatele cercetărilor lui de-o viață pe această temă. Rezultatul imediat a fost că m-am apucat de treabă și am intrat în legătură cu istoriograful orașului București, George D. Florescu (1893 – 1976), zis Cotlet, care a fost primul meu dascăl de istorie bucureșteană și genealogie.

George D. Florescu

Îată cum îl descrie un fost ucenic al lui, Petre Ș. Năsturel: „Slab, uscat, înalt, drept. Purta mustăți prelungite pe obraz de un fel de perciuni, zise «cotlete», după un cuvânt francezesc – de unde și-a atras porecla de Florescu Cotlet în lumea cea bună. Când l-am

cunoscut, părul lui era sur. Pe stradă ieșea totdeauna cu mânășă și baston (moștenire de la răs-străbunicul lui, marele vornic Ioniță Florescu, mort la 1803); purta și ghetre fildeșii. Măinile sale erau fine, cu degete subțiri și unghii mai lungi; era și un foarte bun

pianist. Purta o verighetă la un deget, iar la altul un vechi inel boieresc de aur, [...] de butoniera vestonului său negru atârna o plăcuță de argint, care purta gravată *Steluța* de Alecsandri, cu muzica făcută de bunicul său Dimitrie Florescu. Chipul genealogistului ca

și îmbrăcămintea lui seamănă grozav cu fotografiile bunicului său [...] Nu numai că George Florescu seamănă ca tăiat cu însuși bunicul său, dar până și haina ce purta era la fel ca a acestuia, judecând după fotografii ce mi-a arătat acasă la dânsul! Amândoi purtau la gât o lavalieră în loc de cravată! Nu cumva era aceeași? [...] Florescu era foarte slab la trup. [...] Hainele sale însă mai ascundeau din slăbiciunea lui. Ele fuseseră tăiate anume de un croitor, după îndrumările lui. Ne-a încredințat nouă, tinerilor lui «ortaci», ceea ce era poate un sacou sau o redingotă [...], care avea 18 buzunare, toate folositoare!“.

La rândul meu, i-am făcut un portret în același grupaj de amintiri publicat în 1996, la 20 de ani de la moartea lui, în revista ieșeană *Arhiva Genealogică*. „Haina îi era continuu deformată de tot felul de obiecte, de nenumărate pixuri și stilouri, iar peste burtă un lanț de ceas cu

Ion Nestor

brelocuri completa un tablou cu totul insolit. În anul 1968, în cursul unei excursii la castelul Poienari, George Florescu și-a rupt un picior și a fost transportat la spitalul din Căpățâneni pentru radiografie și primele îngrijiri. Cu această ocazie l-am însoțit și m-a rugat să-l ajut când a trebuit să se dezbrace, și astfel și-a golit buzunarele: conținutul lor forma o grămăjoară în care figurau, pe lângă accesoriile deja menționate, o busolă, un metru retractabil, un briceag, batiste, bani mărunți, brelocuri, un termometru, o hartă, creioane și multe, multe altele. Vara sa, Eliza Miculescu (Tante Elsa), mi-a povestit o călătorie din primăvara anului 1944, când s-a dus cu soțul (colonelul Radu Miculescu) și cu vărul ei să viziteze o moșie a lor de lângă București. Au plecat de dimineață cu mașina și s-au dus să-l ia pe George Florescu, care a apărut echipat ca pentru o expediție în Africa: pălărie colonială, port-hart, ploscă cu apă, binoclu, busolă, pantaloni de tip Bermuda, ciorapi albi până sub genunchi și ghete înalte. Ajunși pe câmp, George Florescu s-a rătăcit și a fost prins de țărani, care au crezut că au de-a face cu un pilot englez doborât de antiaeriană. Abia după câteva ore la postul de jandarmi lucrurile s-au lămurit și prizonierul a fost eliberat. [...] Dacă ar fi să-l ca-

Dumitru Tudor

racterizez pe George Florescu, cred că două însușiri dominau personalitatea lui: curajul și generozitatea. Poate părea curios de vorbit de curaj în cazul unui om mai degrabă timid și care nu te privea în ochi când vorbeai cu el. Și totuși, George Florescu era un om curajos: în 1914, pe când studia la Politehnica din Zürich și pianul (cu Ferruccio Busoni) și a izbucnit Primul Război Mondial, el a părăsit totul și s-a întors în țară, unde și-a făcut datoria pe front. [...] A doua sa trăsătură dominantă de caracter era generozitatea. George Florescu era capabil să petreacă ore întregi discutând chestiuni istorice și genealogice cu oricine îi cerea sfatul sau ajutorul. Unii dintre cei ce profitau de știința și timpul său erau însă ingrați (ca Ștefan Ionescu, autorul unei istorii a Căii Victoriei), ba chiar de-a dreptul răutăcioși, ca George Călinescu în *Scrinul negru*, unde Charles-Adolphe Vasi-

leus Lascaris a împrumutat câteva din trăsăturile (superficiale) ale lui.“

Contribuția sa la editarea documentelor interne ale Țării Românești din veacurile XIV – XVII de un colectiv de la Institutul de Istorie „N. Iorga“ a fost decisivă pentru datarea actelor fără dată de an și identificarea numelor de persoane și de locuri. Când se ivea o problemă spinoasă, se făcea apel la el, totdeauna servibil și de o erudiție și memorie uimitoare. Pe fiecare temă dată, George Florescu făcea interminabile variațiuni, ca un virtuoz al pianului ce fusese în tinerețe sa la Zürich. Din înrudirea cu George Enescu (căsătorit cu Maruca Rosetti Cantacuzino, rudă cu soția sa), a păstrat amintirea zilelor când compozitorul cânta la pian pentru intimi sau le explica, frază muzicală cu frază muzicală, sensul adânc al lui *Oedip*, singura sa operă. Modelat de armonia muzicii, îndrăgostit de trecut în ce-a avut el mai interesant – oamenii și monumentele –, sufletul său era incapabil de răutate sau de meschinărie. Și chiar prin aspectul său vestimentar, George Florescu s-a identificat cu cea mai glorioasă pagină a acestui trecut – Revoluția de la 1848 – și cu generația de oameni entuziaști și generoși care au întemeiat România modernă.

George Florescu repeta adesea că datoria primordială a unui descendent dintr-o mare

Mihai Berza

și veche familie boierească era nu de a se împăuna cu originea sa ilustră, ci de a ajuta pe alții în nevoile lor.

În aceeași vreme aveam la Liceul „Spiru Haret“ un extraordinar profesor de istorie, Constantin Necșulescu, originar din Câmpulung Muscel, era un copil din flori al regelui Ferdinand (asta am aflat-o mai târziu), un om care mi-a deschis și el gustul pentru istorie. Foarte sever, atent la disciplina elevilor și la igiena lor personală, întotdeauna elegant îmbrăcat, înalt și blond, cu părul aproape alb și ochi albaștri, ne ținea niște lecții total diferite de cele din manual. Făcuse studii la Heidelberg și publicase înainte de război un articol despre uzi, un popor de nomazi asiatici înrudiți cu pecenegii și cumanii ajunși la Dunăre în secolul al XI-lea. Era pasionat de istoria medievală și de istoria germană, iar la lecția despre Imperiul Roman de Națiune Germanică scotea la tablă șapte elevi cărora le

dădea titlurile marilor electori ai împăratului: eu eram regele Boemiei, un altul ducele Bavariei, contele palatin, episcopii de Mainz, Köln și Trier, regele Saxoniei...

Când am intrat în Facultatea de Istorie, în septembrie 1964, mă consideram deja un istoric. În anul I, vedeta era Ion Nestor (1905 – 1974), care trata „comuna primitivă“. Înalt și roșcat, cu o mustăcioară mică și un zâmbet ironic pe buze, Nestor vorbea liber la un nivel extrem de înalt – era format în Germania, avea publicații importante înainte de 1944, iar în tinerețe participase la un grup literar și filosofic al „Crinului alb“, împreună cu Petre Pandrea (Petre Marcu), ba chiar i se atribuia și traducerea în românește a cărții lui Hitler, *Mein Kampf*. În ciuda acestor pete de la dosar, își păstrase catedra și era și academician (corespondent), grație rudelor soției sale – evrei cu funcții de conducere în P.C.R. Am rămas încântat de prelegerile lui, la care luam notițe de zor, grație cărora am trecut ușor examenul de sfârșit de an. Învățasem pe dinafară câteva fraze nemțești ale lui Wilhelm von Humboldt despre legătura dintre civilizație și limbă, pe care le-am transcris fără greșală în teza scrisă. La oral ne-am contrazis asupra priorității religiei față de gândirea arhaică, eu susținând că un cult religios (al focului, al soarelui etc.) apare după o epocă de simplă teroare și închinare în fața elementelor naturii. Pe scurt, mi-a pus 9, comentând malițios că speră că am cunoștință de tot ce n-am scris în teză!

Tot în anul I am fost

împărțiți în trei grupe de studiu ale istoriei antice, grupe conduse fiecare de un profesor. Îmi amintesc doar de Dumitru Tudor (1908 – 1982) la grupul meu și Dionisie Pippidi la altul. Seminariile cu Dumitru Tudor (fiu de preot din Mehedinți) sunt printre cele mai frumoase momente petrecute pe băncile facultății. Pe lângă că era un povestitor erudit, Tudor era pasionat de meseria lui și te făcea să participi din plin la discuțiile despre daci și romani, ocupația romană care a permis dezvoltarea provinciei Dacia, străbătută de drumuri solide, una dintre marile specialități ale armatei romane, orașe, exploatarea intensivă a minelor de aur și argint, a salinelor și a comerțului cu lumea sud-dunăreană. Un istoric român de la Iași, Dem. St. Marin, publicase deja în 1943 un articol, demonstrând că cei care au părăsit Dacia erau funcționarii și o parte din elite, adevăratul sens al termenului „provinciales” din *Historia Augusta* – acest termen fusese și mai este chiar azi greșit tradus prin „locuitorii provinciei”. Acest aspect alimenta propaganda ungurească a părăsirii complete a provinciei, rămasă un deșert după 271. „Miracolul” și „enigma” formării poporului român deveneau astfel, în cursul orelor de seminar cu Dumitru Tudor, realități.

Îmi amintesc cu recunoștință de trei erudiți: Gheorghe T. Ionescu (1914 – 1986), paleografie chirilică, Damian Bogdan (1907 – 1991), paleografie româno-slavonă, și Ion

Nicolae Stoicescu

Ionașcu, științe auxiliare ale istoriei. Cursuri plicticoase în sine, dar cât de folositoare pentru istorici! Dintre cei trei, Gh.T. Ionescu era cel mai pitoresc: îmbrăcat în același costum vechi și cam murdar (dormea la facultate!), se plimba cu un teanc de hârtii în buzunar – „terfelogul” îi zicea el –, din care ne dădea să citim la examinări. Erau pagini de început de secol XIX, cu o scriere imposibilă, greu de descifrat.

În toamna anului 1969 eram cel mai tânăr cercetător al Institutului „N. Iorga”. Am fost primit cu multă amabilitate și simpatie în colectivul care edita DRH (colecția de documente interne *Documenta Romaniae Historica*), sub conducerea directă a lui Damaschin Mioc. „Colectivul de doamne”, cum era numit, situat în marea cameră din fundul etajului I, era condus cu grație și autoritate de doamna Sașa Caracaș, *une*

grande dame, care juca la perfecțiune și rolul de amfitrion, având totdeauna un ceai sau o cafea cu biscuiți destinați atât membrilor colectivului, cât și vizitatorilor dinăuntru (mai ales Florin Constantiniu) și din afară, ca profesorul Mihai Berza, care ne uimea prin slăbiciunea lui când își încrucișa picioarele pe scaun, practic de două ori. Atmosfera din acest gineceu era studioasă, dar și agreabilă și destinată, grație bunei educații și spiritului de echipă practicat de doamnele Maria Bălan (blondă, zâmbitoare și rumenă ca un cozonac), Sanda Cămărășescu (marea burghezie valahă), Olimpia

Diaconescu (timidă și sfioasă), Coralia Fotino (contrariul precedentei, gen coconiță de provincie cu ifose de doamnă) și Marieta Adam Rădulescu, mai apoi Chiper (nurlie și surâzătoare). Am fost repede cucerit de căldura și delicatețea acestor doamne, care m-au adoptat și răsfățat (mă cheamau Mateias) ca pe un copil al lor, deși, fiind foarte cochete, făcuseră doar mental calculul că aș fi putut (cu excepția Marietei) să le fiu un adevărat fiu. Adjunctul lui Mioc era Costică Bălan, un om blând și manierat, total opus lui Mioc; acesta din urmă un fost „dur” în epoca stalinistă, cu accese de autoritarism, dar în fond binevoitor. Era marcat de pierderea unui fiu, care se sinucisese la vârsta de 14 ani, o adevărată tragedie ce îl afectase profund.

În afară de „colectivul de doamne”, secția de Istorie medievală a României avea câțiva cercetători „seniori”,

Șerban Papacostea

ca Nicolae Stoicescu, un formidabil erudit, care dispunea de mii de fișe pe baza cărora a publicat cărți fundamentale: bibliografia monumentelor din România (Țara Românească, Moldova, Dobrogea și Banatul; avea în pregătire și Transilvania, pentru care căuta, dar în zadar, un cunoscător al limbii maghiare pentru studiile în această limbă); o carte despre măsuri și greutăți în trecutul românesc (*Cum măsurau strămoșii*); două cărți despre Sfatul domnesc și marii boieri din Moldova și Muntenia până în secolul al XVII-lea; o biografie despre Vlad Țepeș și numeroase articole bine documentate, care sunt valabile și astăzi. Stoicescu era mic de statură și, veșnic aplecat pe fișele lui, se cocoșase de tot. După revoluția din decembrie 1989 a fost numit ministrul Cultelor și ambasador în Grecia. Urmau Ștefan Olteanu și Constantin (Costică) Șerban, specialiști în istoria meseriilor, despre care au publicat un masiv volum. Mai apoi, Olteanu s-a ocupat de

arheologia medievală (secolele X – XII), iar Șerban s-a extins la diverse subiecte de istorie politică și religioasă, după cum participa la congrese în străinătate. Șerban Papacostea îl definise drept „cripto-cretin” pentru modul pedestru și plat în care aborda toate subiectele.

În sfârșit, exista și un grup select, secția de Istorie medievală universală, condusă de Șerban Papacostea (1928 – 2018), maestrul și prietenul meu de la care am învățat enorm. Papacostea era un omuleț cu un fizic ingrat, cocoșat în urma unei grave afecțiuni în copilărie, care suferise enorm în epoca stalinistă și ajunsese chiar la Canal pentru vina de a fi frecventat Biblioteca franceză înainte de închiderea ei oficială. După condamnare, lucrase pe diferite șantiere, făcuse figurație în filme (produse la Buftea) alături de numeroși „foști” și găsisese în fine un post de bibliotecar la B.C.S., după care fusese angajat la Institut grație profesorului Oțetea, când acesta devenise

director. Împreună cu Florin Constantiniu (1933 – 2012), prietenul său cel mai bun, formau o echipă extraordinară de istorici, erudiți, cunoscând limbi străine și mai ales operele fundamentale ale istoriografiei universale. Când a preluat direcția secției de Istorie medievală universală, acest elev al lui Gheorghe Brătianu a știut să se înconjoare de oameni de valoare, de la mai vârstnicul Paul Cernovodeanu până la Adolf Armbruster.

Trecerea mea „temporară”, susținea Mioc, la secția de Istorie universală medie s-a tradus prin mutarea la parter, într-o cameră de lângă secretariat, unde aveam un frumos birou pe care îl împărțeam cu Ștefana Simionescu, o fată drăguță care a emigrat în Germania, abandonând cercetarea istorică. Ceilalți ocupanți ai biroului erau Adolf (Dolfi) Armbruster, un sas foarte erudit, dar foarte „special” (îl poreclisem „Cănuță om sucit”), originar din Tâlmaci, autor al unei formidabile teze de doctorat despre istoria ideii de romanitate a românilor, care a stârnit un mare scandal; Paul Cernovodeanu (1927 – 2006), un omuleț purtând veșnic o uriașă servietă plină de fișe, mai în vârstă decât Papacostea și care suferise toate mizeriile epocii staliniste, minus închisoarea, de care avusese parte din belșug fratele lui, Dan, genealogist și heraldist de talie internațională. Cernovodeanu lucra intens pe tema relațiilor Țărilor Române cu Anglia în secolele XVII – XIX, ceea ce era cam curios pentru un medievist, dar altfel avea o activitate extraordinară, publicând articole peste articole. ■

LEGATIA BRITANICĂ DE LA BUCUREȘTI CAUTĂ PERSONAL DIPLOMATIC

ALEXANDRU PIȚIGOI

Viața în București în anul 1919 nu era ușoară. Chiar dacă ocupația germană se încheiase, efectele războiului erau încă vizibile și cel mai ușor se observa asta în prețurile de la piață și în nivelul de trai. La începutul anului 1919 cutreierai capitala României „în zadar, [...] când ai tăi, acasă, așteaptă mereu pâinea sau cartofii” (Magazin istoric, nr. 1/2019). După cum relatează presa vremii, chiar dacă aveai bani, ei nu valorau mare lucru din cauza inflației și a penuriei de alimente strict necesare vieții. Cei care puteau să profite o făceau și astfel înflorea specula și viața devenea și mai grea.

Ne putem gândi că această situație nu îi afecta și pe diplomații străini trimiși la București. Documentele descoperite în arhivele diplomatice britanice ne dovedesc că nu era așa.

Sir George Barclay

După retragerea armatei germane, familia regală, Guvernul și administrația s-au întors la București la sfârșitul anului 1918. Alături de ei a revenit la sediul Legăției sale din strada Jules Michelet, nr. 24, și ministrul Marii Britanii în România, Sir George Barclay.

Pentru diplomatul britanic a urmat o perioadă dificilă din punct de vedere organizatoric. România aștepta să îi fie recunoscute la Conferința de Pace de la Paris noile granițe, care includeau Transilvania, Bucovina, Banatul și Basarabia. Înainte de război, pentru diplomația britanică, România era un stat mai degrabă secundar ca importanță, iar personalul detașat era direct proporțional cu interesul Foreign Office. Pe lângă Legăția de la București, unde se afla un consulat, în România mai erau un consul general și un viceconsul la Galați, iar la Brăila, Constanța și Sulina câte un viceconsul.

Situația s-a schimbat după război.

Regatul român și-a dublat populația și teritoriul, a fost un aliat al Marii Britanii în timpul Marelui Război și, poate cel mai important, și-a păstrat stabilitatea politică în contextul schimbărilor apărute în Rusia și în Europa Centrală, după Revoluția bolșevică din octombrie 1917. România devenea o țară interesantă pentru Marea Britanie, atât din punct de vedere politic, cât și economic.

Pentru George Barclay, noua misiune nu era ușoară. La București, se confrunța cu un deficit de personal, pe care l-a semnalat repetat la Londra, la începutul anului 1919. Avea nevoie de oameni atât pentru reprezentanțele diplomatice din Vechiul Regat, cât și pentru noile provincii. Căuta oameni cu experiență pentru a-i trimite la consulatele britanice de la Cluj sau Cernăuți. Ministrul britanic trimitea chiar o telegramă urgentă la 24 martie 1919 în care se plângea că era copleșit de munca de la Legăție. Mai mult, plănuia să plece în concediu la mijlocul lunii aprilie și era convins că în lipsa lui, cei rămași

Lordul Curzon, în anul 1925

nu vor putea face față activității de aici, dacă nu erau trimiși și alți oameni.

Într-o notă internă, pe marginea telegramelor primite de la București, se menționa că primul candidat propus spre a fi trimis la București pentru a-l ajuta pe George Barclay era colonelul John G. Baldwin. Acesta nu era străin de România. În 1913 fusese numit consul general la Galați și reprezentantul Marii Britanii în Comisia Europeană a Dunării, între 1913 și 1916. A luptat în armata britanică în al doilea război al burilor (1899 – 1902), fiind rănit. După retragerea din serviciul militar, a intrat în serviciul consular și a ocupat mai multe posturi în Africa, până să ajungă la Galați. După ce armata română s-a retras în Moldova, John Baldwin a plecat în Marea Britanie, unde a fost în serviciul Foreign Office.

După război se afla la Paris, la Conferința de Pace, unde a participat la trasarea viitorului Comisiei Internaționale a Dunării, dar și la comisia care se ocupa de blocada Rusiei bolșevice și sprijinirea rușilor albi. Cei de la Foreign Office au considerat că munca lui la Paris era prea importantă pentru a fi trimis la București, mai ales că nu avea pe cine să delege în locul lui pe lângă Conferință. Documentul notează că ceilalți membri nu îl puteau înlocui, deoarece nu erau „complet familiarizați cu munca lui”. În plus, dacă era trimis în România, blocada impusă rușilor bolșevici urma să fie afectată. În concluzie, se menționa: „Mă tem că este imposibil să ne lipsim de colonelul Baldwin”. Chiar dacă se dorea să fie trimis în România la un moment dat, planul era să se întoarcă la Galați, unde să își reia și activitatea din Comisia Dunării.

În locul lui John Baldwin cei de la Foreign Office îl propuneau pe Lionel E. Keyser. La fel ca Baldwin, și Keyser a făcut parte din personalul diplomatic detașat în România înainte de Primul Război Mondial, când a ocupat funcția de viceconsul la Constanța, începând cu anul 1911.

La scurt timp, Keyser a ajuns la București și a fost numit consul general. Dar la 6 mai 1919, într-o notă internă a celor de la Foreign Office, care a fost retrimisă și celor de la Trezoreria britanică, se menționa nemulțumirea noului diplomat de la București cu privire la remunerația pe care o primea. El cerea o creștere a salariului, din cauza „prețurilor anormale” din capitala României. În analiza diplomaților de la Londra, Lionel Keyser primea un salariu pentru funcția de viceconsul de 500 de lire pe an, o indemnizație de deplasare în valoare de 100 de lire, iar pentru ocuparea funcției de consul general în România era

retribuit cu încă 200 de lire pe an. În final, el primea 800 de lire pe an.

Ulterior, salariul lui a crescut la 600 de lire pe an, dar nu a mai primit indemnizația de deplasare, astfel că suma finală încasată de diplomatul britanic a rămas 800 de lire. Documentul preciza că la momentul analizei interne privind remunerarea lui Keyser, numirea lui la București era temporară. În astfel de condiții, până la o hotărâre definitivă, familia lui trebuia să rămână în Anglia, unde costul vieții pe an era estimat la 550 de lire, care trebuia să vină tot de la diplomatul detașat în

România. Din punctul de vedere al autorului notei interne, Keyser era „pus într-o situație financiară imposibilă din cauza prețurilor fantastice existente la București”.

Lionel Keyser a reclamat aceste lucruri ministrului britanic de la București, George Barclay, iar acesta „nu a putut recomanda o plată mai mică de 1000 de lire pe an”. Pentru a da un exemplu, se menționa că membrii British Oil Mission trimiși în capitala României au primit o finanțare din bani publici pentru a-și acoperi cheltuielile, care, adunate, ajungeau la 200 de lei pe zi doar pentru cazarea la hotel. Pe de altă parte, și reprezentanții altor firme trimise în România erau plătiți „la același nivel ca și membrii British Oil Mission”. Lordul Curzon, conducătorul Camerei Lorzilor între 1916 și 1924 și conducătorul diplomației britanice între 23 octombrie 1919 și 22 ianuarie 1924, considera că o indemnizație de două lire pe zi în plus față de plata stabilită, „fără să fie taxată”, era soluția cea mai potrivită pentru a-l ajuta pe Keyser. Curzon solicita Camerei Lorzilor să autorizeze cât mai rapid această măsură.

Un alt diplomat britanic aflat în dificultate era Geoffrey George Knox, membru al serviciului consular britanic pentru zona Levantului. Acesta urma să ajungă la București pentru a ocupa funcția de viceconsul. Pentru activitatea lui trebuia să primească 450 de lire pe an, sumă considerată nepotrivită, „având în vedere prețurile existente” în capitala României. La fel ca și în cazul lui Lionel Keyser,

Un vânzător de legume din București înainte de Primul Război Mondial (sursa: <https://imagoromaniae.ro/produs/vanzator-de-legume/>)

Geoffrey George Knox

lordul Curzon cerea Camerei Lorzilor să aprobe o indemnizație specială „de subzistență” pentru Knox. Cei doi au avut un parcurs diferit. Keyser a rămas o perioadă îndelungată la București, iar în 1929 a fost numit consul general la Zürich. În schimb, Knox a stat doar între decembrie 1919 și aprilie 1920 în România. Ulterior, a avut o carieră importantă, ocupând posturi diplomatice la Istanbul sau Berlin, iar în 1935 se afla la Ankara.

Pentru a fundamenta cererile lor, cei de la Foreign Office și de la Departamentul pentru Comerțul de

Război (War Trade Department), la recomandarea lordului Curzon, au alcătuit o listă de prețuri pentru mai multe produse care se găseau la București și prețul lor în lei înainte de ocupația germană, în timpul ei și după retragerea germanilor. După cum se precizează la finalul raportului, nu exista un curs de schimb lei – lire sterline la momentul respectiv, dar se estima că o liră sterlină valora între 70 și 90 lei; primul raport întocmit în iunie 1919 aproxima că o liră valora 75 de lei, iar într-un alt raport din octombrie era evaluată la 80 de lei. ■

Lista de articole	Prețul în lei considerat normal de britanici pentru produsele analizate	Înainte de ocupație	În timpul ocupației	La începutul anului 1919
Zahăr (kg)	1,30	22 – 32	32 – 40	40 – 45
Cafea (kg)	3 – 8	160	100	120
Ceai (kg)	10 – 20	–	200	300
Orez (kg)	0,60 – 1,20	35	–	40 – 50
Grâu (kg)	0,30 – 0,40	4 – 8	8 – 10	14 – 16
Porumb (kg)	0,10 – 0,15	3	5	8
Lapte	0,30 – 0,60	2,75	Disponibil doar pentru invalizi	3,5
Brânză (kg)	1,80 – 2,20	18	Disponibilă doar pentru invalizi	24 – 30
Ouă	0,07 – 0,15	1,85	1,10 – 1,75	1 – 1,25
Fasole (kg)	0,30 – 0,50	1 – 4	5 – 6	6
Cartofi (kg)	0,10 – 0,20	0,20 – 0,40 – 0,50	2,50 – 3,50	3 – 4
Săpun (kg)	0,70 – 1	20	28	28 – 30
Lenjerie (m)	3 – 12	30 – 60	–	200 – 300
Bumbac de cusut (rola de 365 m)	0,10 – 0,25	0,60 – 1,80	4 – 6	35 – 50
Pânză (m)	14 – 28	60 – 120	120 – 200	200 – 300
Talpă din piele (kg)	6	50 – 100	100	90
Pantofi și cizme (perechea)	20 – 40	200 – 300	300 – 500	400 – 600
Costum de haine	60 – 120	400 – 600	500 – 1600	1000 – 2500
Pălărie	6 – 20	40 – 50	60 – 120	100
Untură (kg)	1,80 – 2	14 – 22	22 – 30 – 38	40 – 45
Pâine (kg)	0,25 – 0,35	2	2,50 – 5	0,75
Cacao (kg)	20	30 – 80	80 – 100	200
Varză	0,05 – 0,15	0,10 – 0,25 – 0,40 – 1	2 – 2,50 – 3	3,50 (conservată)
Ceapă (kg)	0,10 – 0,40	0,80 – 1 – 2	2,50 – 3	3
Pui (bucată)	2 – 3	12 – 14 – 18	30 – 40	40
Gâscă (bucată)	4 – 6	35 – 40	50 – 70	100
Curcan (bucată)	7 – 14	40 – 60	80 – 120	140 – 180

PARTICIPAREA ROMÂNILOR LA CAMPANIILE REGEI CAROL AL XII-LEA DIN RUSIA

ROBERT DENNDORF
(Germania)

*Statuia regelui Carol al XII-lea
din Stockholm, Suedia;
monarhul arată cu degetul spre Rusia*

Numărul românilor aflați în slujba regelui Carol al XII-lea (*Magazin istoric*, nr. 12/2022, 1/2024) trebuie să fi crescut în anul 1706, pentru că izvoarele vorbesc acum de două regimente, comandate de coloneii Colțea și Andreiaș. Andreiaș a pierit în timpul luptelor din Saxonia din același an, însă Colțea l-a slujit pe rege până la bătălia hotărâtoare de la Poltava.

În anii campaniei din Rusia, cavaleria ușoară suedeză era constituită practic numai din români, care ocupau avanposturile expuse ale armatei. Cu toate că valahii au fost folosiți „cu rațiune și consecvență”, numărul lor era cu totul neîndestulător.

La 30 iunie 1708, regele Carol (*Magazin istoric*, nr. 12/1969, 9/1983, 2/2001) a ajuns cu câteva companii ale gărzii și cu avangarda română formată din trei escadroane în comuna Holowczyn (Halowchyn), așezată într-o zonă mlăștinoasă a râului Vabici (Babicz). Fără a face referire la naționalitate, istoricul german Jörg-Peter Findeisen (n. 1943) scria despre „luptători aflați în corpul de asalt al armatei”, care goneau și se târau pe o ploaie torențială 4 km prin terenul mlăștinos, se țineau și ajutau unii pe alții cu fascine; de manevre și atacuri simulate ale cavaleriei ușoare.

La Holowczyn, au avut loc ciocniri cu rușii, care au fost puși pe fugă și, cuprinși de panică, au lăsat neatins cele trei poduri peste brațele râului. Pentru a-l împiedica pe inamic să concentreze forțe majore în zonă, s-au răspândit prin mijlocirea unor români „dezertori” zvonuri false. Aceștia au relatat muscalilor în mod eronat că regele Carol plănuia să avanseze ceva mai la nord.

LA UN PAS SĂ PIARĂ CU TOȚI

Gustavus Adlerfeld (1671 – 1709), nobil suedez, martor

la campaniile regelui, arăta că, la 3 iulie, în apropiere de Moghilev, 800 de calmuci și cazaci (*Magazin istoric*, nr. 6/1993) au atacat prin surprindere valahii din tabăra suedeză staționați la sud de râul Vabici. Atacul a fost respins, inamicul a înregistrat câțiva morți și răniți și au fost luați prizonieri. Două săptămâni mai târziu, la 15 iulie, românii au învins o unitate de 150 de muscali și au luat prizonieri un subofițer și șase dragoni. Acest succes, deși minor, a permis armatei suedeze să avanseze și să ajungă la 5 august la Moghilev.

La mijlocul lunii august, o unitate rusă a traversat Niprul și

*Călăreș moldovean
din armata polonă,
desen de Konstantin Gorski
(1868 – 1934)*

I-a surprins pe generalul-aghioțan Kanifer, care se afla cu 60 de români la castelul Smoliani. Generalul a fost luat prizonier, iar mica sa trupă nimicită. Acest lucru a fost consemnat și în jurnalul țarului: „La 1 august am primit de la generalul Renn [Rönne] știrea că o unitate de-a noastră l-a luat prizonier la o mănăstire la Smoliani pe Kanifer, precum și un corp de dragoni și valahi, restul fiind uciși în luptă”. În același context, generalul suedez Gyllenkrook nota că armata suedeză suferea acut de foame și că regele l-a trimis pe Kanifer cu un steag de români să procure provizii din districtul Orșă (Orsha, astăzi în Belarus).

După câteva zile, regele a decis să plece din Moghilev și să traverseze Niprul. Muscalii au încercat să împiedice trecerea, dar românii au rezolvat și de data aceasta problema. La 18 – 21 august 1708, un steag de români a atacat o unitate rusă

formată din 150 de dragoni, care au fost tăiați cu săbiile.

De la maiorul Du Caille, căzut prizonier, suedezii au aflat că rușii aveau de gând să facă pod peste râul Gossa, în apropiere de orașul Czerikowa (astăzi în Belarus). Venit la Czerikowa cu 15.000 de soldați, generalul rus Rönne a ordonat să se construiască trei poduri de pontoane. Deși în minoritate, românii au atacat frontal ariergarda inamică, formată din opt escadroane. Rușii s-au regrupat repede și i-au lovit așa de cumplit, că valahii au fost la un pas să piară cu toții. Spre norocul lor, în ultima clipă le-a venit în ajutor avangarda suedeză. Având în vedere curajul ieșit din comun și jertfele aduse, regele le-a îngăduit să prade tabăra inamică. Valahii au pus stăpânire pe 18 care, corturi, cai, cămile, precum și pe trăsuri în care se aflau soțiile unor ofițeri germani – mulți ofițeri germani au slujit în armata lui Petru I –, cărora le-au dat însă drumul.

Cu cât armata se îndepărta

*Carl Piper, pictură de David Kock
(1675 – 1744),*

*pe baza unui portret anterior
de David Klöcker Ehrenstrahl
(m. 1698)*

mai mult de Suedia, cu atât problemele logistice deveneau mai complicate. Pentru că nu își putea înlocui pierderile umane, forța armatei suedeze slăbea, în ciuda victoriilor neîntrerupte, pe zi ce trece, în timp ce armata țarului rămânea cel puțin la fel de puternică. Deoarece rușii

*Cavalierist suedez,
ilustrație de Einar von Strokirch
(1879 – 1932)*

pustiau în retragere teritoriile lăsate în urmă, suedezii nu se puteau aproviziona la fața locului și erau dependenți de convoaiele trimise din Suedia, care aveau de străbătut drumuri tot mai lungi.

Regele aștepta cu înfrigurare convoaiele cu muniții, hrană și soldați, precum cel condus de generalul Lewenhaupt. Carol nu știa exact unde se află convoiul, iar generalul nu știa unde se află regele cu armata. Comunicarea era îngreunată de faptul că regele, în fruntea avangardei, avansa extrem de repede. La începutul lui septembrie, după bătălia de la Malatitze, au avut loc mai multe ciocniri de mică anvergură. Într-una dintre acestea, au fost capturați câțiva ruși, care au relatat că țarul i-a poruncit generalului Bauer să observe de

la distanță mișcările convoiului lui Lewenhaupt. Era o informație prețioasă fiindcă, dacă ar fi dat de Bauer, suedezii ar fi putut afla mai multe despre poziția convoiului mult așteptat.

LUPUL INIMOS ȘI CUMINTE

Regele a dat această misiune românilor, cu porunca de a-l hărțui pe inamic până când avea să sosească avangarda propriu-zisă. Valahii au reușit să dea de Bauer, au purtat lupte de hărțuială cu ariergarda calmucă, au raportat regelui poziția exactă a inamicului, dar și că acesta era așa de puternic că nu se pot măsura cu el. Se estima că la misiune au luat parte câteva sute de valahi, pe când Bauer avea 10.000 personal regulat și 5.000 personal auxiliar calmuc.

Carol nu a avut răbdare să aștepte sosirea întăririlor și a pornit atacul cu numai cinci escadroane, fiind încercuit, dar, probabil din cauza veșmântului modest, nu a fost recunoscut. După ce calul regelui a fost împușcat, acesta a luat calul generalului Hård, căzut în luptă. În cele din urmă, garda comandată de Dahldorff a reușit să facă un coridor până la rege și l-a scăpat din încercuire. Bătălia s-a terminat cu înfrângerea suedezilor, iar convoiul lui Lewenhaupt a fost interceptat la Lesnaia de generalul Menșikov și capturat, o pierdere ce a curmat campania lui Carol.

În anul 1709, valahii se apropiaseră de Moldova. La 6 – 7 ianuarie, au avut loc lupte în satul Cosmin, aflat

Tacticele cavaleriei suedeze, înfățișate într-o tipăritură germană din 1746

„lângă râul Catschur [Ciugur?], care se varsă în Prut“. Regele și-a trimis acolo românii, unde se afla o unitate inamică de 1.000 de dragoni și câteva sute de cazaci, într-o misiune de cercetare. Valahii i-au raportat la întoarcere că inamicul avea rândurile strânse ca un zid de nepătruns. Carol i-a trimis înapoi și le-a cerut să țină rândurile cât de strâns posibil, pentru ca dragonii colonelului Taube să se poată ascunde neobservați în spatele lor. Valahii au procedat întocmai și și-au deschis rândurile abia în dreptul inamicului, care, luat prin surprindere, a pierdut 140 de oameni. În această luptă și-a pierdut viața, de partea suedeză, căpitanul de cavalerie valah (*Wallachernes Rytthemastare*) Lupul, descris ca

Bătălia de la Poltava, pictură din 1726 de Pierre-Denis Martin

un om inimos și cuminte, care s-a încumetat prea adânc în liniile inamicului.

În cei nouă ani de campanie activă, regele Carol al XII-lea fusese protejat ca prin minune de răni. La 17 iunie 1709, norocul l-a părăsit brusc și a fost rănit în timpul unei inspecții pe malul râului Vorskla. Vestea s-a răspândit cu rapiditate și a fost o lovitură pentru soldați. Imediat ce a aflat, țarul Petru (*Maga-*

zin istoric, nr. 5/1972) a decis traversarea râului, ridicarea de întărituri și obstacole în fața taberei suedeze și începerea pregătirilor de atac.

În această situație dificilă, pentru a câștiga măcar câteva zile, generalul Rehnskiöld a decis la sfârșitul lunii să trimită românii într-o misiune de diversion. Aceștia au traversat râul pe întuneric, înot, ajungând în spatele liniilor inamice, unde au dat foc lagărului părăsit, caselor, corturilor și la tot ce au mai găsit acolo, acțiune care i-a iritat pe muscali și a întârziat atacul.

În acest an, se găsesc relatări despre comandantul regimentului, colonelul Sandu Colțea, care „s-a născut în Valahia“ și l-a servit mai mulți ani loial pe regele Carol al XII-lea. Colțea a primit de la Piper, prim-ministrul suedez, scrisori care trebuia înmânate seraschierului otoman de la Bender și i s-a permis ca pe drum să se ducă acasă ca să-și revadă rudele. Din jurnalul lui Lewenhaupt reiese că, înainte de plecare, Colțea a fost primit de rege, care i-a dat instrucțiuni. Colțea a plecat la 31 martie

Generalul Rönne,
portret de Feodor Alekseev
(cca 1753 – 1824)

ca negociator și pentru a recruta moldoveni. Cu referire probabil la Colțea, istoricul Krupnițki scria că hatmanul Mazeppa i-a dat unui „ofițer suedez de naționalitate română” o scrisoare pentru seraschierul Iusuf. Când Colțea l-a întrebat pe seraschier dacă Poarta va permite tătarilor să-i ajute pe suedezi în lupta contra rușilor, Iusuf i-a răspuns evaziv că nu are instrucțiuni, dar că după părerea sa Istanbulul nu se va opune.

„NU AU CHEF SĂ JOACE CU NOI”

Suedezi aflându-se într-o situație precară, cu atât mai mult a crescut rolul avangărzii valahe de a respinge atacurile cavaleriei ușoare ruse și de a proteja armata. Lipsa gravă de alimente însă a dus inevitabil la dezertări. Se amintește despre problemele cu care se confruntau românii când, după ce că nu primiseră solda de 14 zile, niște țărani le-au furat 400 de cai pe timp de noapte. La asta s-a adăugat faptul că, pe timpul ab-

senței lui Colțea, în regimentul român au avut loc tulburări dirijate de ruși. Generalul Menșikov a promis zece ruble fiecărui soldat de rând care dezerta, iar ofițerilor, cadouri impunătoare. Unii s-au lăsat ademeniți, astfel că într-o singură noapte au dezertat 38 de valahi și 60 de polonezi, care au încercat să ia cu ei stindardele unităților, dar au fost împiedicați de un cornet.

Căpetenia acestor provocatori, un dezertor anonim, a fost trimis de muscali înapoi la unitatea sa, unde a povestit că a reușit să evadeze. Menșikov i-a dat misiunea să convingă cât mai mulți valahi să dezerteze. El le-a povestit camarazilor despre Colțea, că ar fi dezertat și că nu se va mai întoarce. În această intrigă a fost ajutat de căpitani de cavalerie Pandeles și Gavrilas. Ultimul i-a promis generalului că îl va ucide pe regele suedez la una dintre ieșirile acestuia cu escorta română.

Pentru a reduce nemulțumirile și dezertările românilor, regele i-a adunat pe valahi pe un câmp, le-a vorbit și le-a acordat privilegii. Ei au primit temporar condiții de încartiruire și alimentație mai bune decât ale suedezilor, iar solda le-a fost plătită pe un an, în avans. Carol i-a sfătuit să accepte rezolvarea doleanțelor până la sosirea lui Colțea, întrucât el avea o

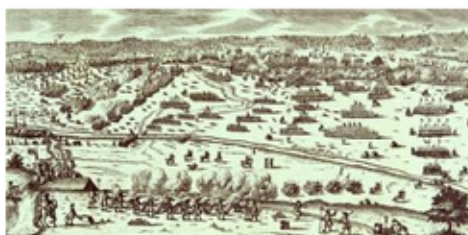
înțelegere cu acesta. Vorbele înțelepte ale regelui au calmat spiritele și i-au făcut pe valahi să fie mai reținuți.

Colțea s-a întors din misiune la 8 iulie, într-un convoi însoțit de români, otomani și tătari, între care se afla și comandantul gărzii hanului tătar. Colțea a fost condus în cortul regelui, unde i-a înaintat prim-ministrului Piper scrisori de la Poartă și de la han. A adus vestea puțin îmbucurătoare că sunt puține șanse de a primi ajutor de la otomani: „Ăștia nu au chef să ni se alăture și să joace cu noi”. A mai raportat că a recrutat 1.600 de moldoveni, care însă nu au mai apucat să ajungă în tabăra de la Poltava.

Izvoarele confirmă participarea românilor la bătălia hotărâtoare de la Poltava. Dintr-un document în limba rusă, scris între vara anului 1712 și Anul Nou 1713 de un moldovean din Iași, pe nume Ioan Arsenoiu – care pentru vitejia sa a fost ridicat de țar la rangul de căpitan –, reiese că 1.000 de valahi suedezi au fost luați prizonieri. Iorga considera că „participarea valahilor alături de suedezi la luptele de la Narva până la Poltava e încă o dovadă de puternicul răsunset pe care-l avea la români acest mare și lung război”.

Colțea a fost și el luat prizonier la Poltava și deportat în Siberia. La întoarcerea în Suedia, a fost eliberat din armată cu toate onorurile. Comisia secretă a regelui Fredrik I (1720 – 1751) a decis, la 16 mai 1723, să-i acorde colonelului român, pentru „merite extraordinare și servicii aduse țării”, o locuință, o recompensă de 2.000 de taleri și o pensie de

Bătălia de la Holowczyn,
ilustrată în 1745 de B. Adlerfeld

Christian Felix Bauer

400 de taleri. Pentru că nu stăpâna limba, pentru că îi lipsea o biserică românească unde să se roage după datină și îi era dor de meciagurile natale, Colțea a hotărât să părăsească Suedia, probabil prin Polonia, după care i se pierde urma.

TAȚII LOR L-AU SLUJIT PE REGE

După Poltava, când soldații suedezi au fost în pericol de a fi despărțiți de tabăra de provizii, valahii au preluat rolul de călăuze. Ei i-au condus pe suedezi de pe câmpul de luptă la tabăra de bagaje de la Pușcarivka, unde se aflau, pe lângă materiale de tot felul, carele și caii de tracțiune atât de necesari pentru a transporta soldații răniți și bolnavi.

În convoiul de fugari care a sosit la Tighina (*Magazin istoric*, nr. 7/1970, 7/2003, 5 – 6/2020) se aflau și valahi, între care căpitani Brakuka, Lukawicki, Galakan și Cera, precum și Rosochakin, care a preluat comanda regimentului valah după ce colonelul Colțea fusese luat

prizonier. Prezența românilor în colonia din Basarabia reiese și dintr-o scrisoare a regelui din 30 iulie 1710, trimisă surorii sale: „Acum câteva zile am trimis un steag valah la graniță ca să risipească un post de cazaci. Ei au luat prizonieri și au capturat un drapel“. Cu referire, probabil, la aceeași întâmplare, istoricul german Samuel Faber (1657 – 1716) scria că regele a trimis un steag de valahi și cazaci la Inkerlack ca să-l izgonească pe comandantul local, care purta-se o corespondență nepermisă cu un brigadier rus. Istoricul suedez Jöran Nordberg (1677 – 1744) a localizat postul cazac la cinci mile depărtare de Tighina și scria că se afla sub comanda guvernatorului Kievului Golișin. Acesta a urmărit să convingă cât mai mulți valahi și cazaci din slujba regelui să dezerteze, căroră le-a promis grațierea, integrarea în armata țarului, iar ofițerilor avansarea în gradul imediat superior.

După bătălia de la Stănilești, unde au participat și români în armata lui Carol, în așteptarea unui nou război cu rușii, valahii și cazacii regelui au început să se adune din nou la Tighina. Când regele și-a trimis trupele din Moldova în Podolia pentru

a-l reînscăuna pe Stanislaw I Leszczyński pe tronul Poloniei, printre aceștia se aflau și români. Naundorf, martor suedez la aceste evenimente, scria despre valahi suedezi extrem de vigilenți, staționați la granița Moldovei cu Polonia, care au interceptat curieri cu scrisori privind un plan de capturare a regelui pe drumul de repatriere.

Un mare număr de români, care l-au urmat pe Carol la plecarea din Imperiul Otoman, au luptat în anul 1715 la Stralsund și apoi în anul 1718 în Norvegia, unde au format ca și în trecut avangarda. Dintr-o publicație a comisiei istorice a Pomeraniei reiese că la Stralsund au luptat 400 de români, că nu purtau uniforme suedeze, ci îmbrăcăminte tradițională.

Iorga aprecia că participarea moldovenilor la epopeea lui Carol în Norvegia, unde regele și-a găsit sfârșitul, a ajutat „la aceea integrare a vieții noastre naționale în istoria lumii“. Istoricul a prezentat în context un desen cu un român în uniformă, cu opinci și căciulă, purtând pe pieptul unui suman colorat curele încrucișate și ținând pușca vânătoarește. În enumerarea cavaleriei de care a dispus regele în anul 1718 în Norvegia, Nordberg menționa că valahii se aflau sub comanda generalului-maior Giertra.

În anul 1741, teologul Israel Reinius s-a întreținut în Laihia cu soldați din regimentul condus de Dimitrie Brânzeacul. Soldații se aflau în slujba țarului și erau pe cale să părăsească Finlanda odată cu armata rusă. Ei i-au povestit că veneau din Moldova și Valahia și că tații lor au fost în serviciul regelui Carol al XII-lea, pe când acesta se afla la Tighina. ■

Bătălia de la Lesnaia,
pictură de Jean-Marc Nattier, din 1717

PECENEGII LA DUNĂREA DE JOS

ADRIAN N. ȘOVREA

Neamul turanicilor, o seminție care a dominat Asia Centrală și stepele din Europa (Caspică, Caucaziană și Pontică) este de o mare diversitate somatică, lingvistică și culturală. Din această familie au făcut parte și pecenegii, ce au ocupat spațiul carpato-dunărean începând cu a doua jumătate a secolului al X-lea, marcând o nouă etapă de hegemonie turanică la Dunărea de Jos – după cea hună (Magazin istoric, nr. 9/2001), avară (Magazin istoric, nr. 6 – 7/2023) și bulgară.

Prima mențiune sigură despre pecenegi este dintr-o traducere tibetană din secolul al VIII-lea după un text uigur, care menționează un război între Be-ča-nag și Hor, adică între pecenegi și uzi, undeva în bazinul râului Sîr-Daria, în Asia Centrală. Analizând *Cronica* lui Nestor, Gheorghe Popa-Lisseanu arată că pecenegii erau un „popor de seminție turcă [turanică], înrudiți îndeaproape cu turcii și poloveii [cumanii], trăiau în secolul IX între Urali și Volga; în a doua jumătate a secolului aceștia nomadizau în stepa de la Don până la Dunăre“.

Pecenegii năvălesc în Balcani alături de prințul rus Sviatoslav, miniatură din Cronica lui Constantin Manasses

Împăratul bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913 – 959) a descris migrația pecenegilor în *De administrando imperio*. La început, au locuit între fluviul Volga și râul Ural, având ca vecini pe hazari (Magazin istoric, nr. 4/2009) și pe uzi. Aceștia au pornit război împotriva pecenegilor, pe care i-au înfrânt și alungat. În migrația lor spre vest, s-au așezat în nordul Mării Negre,

unde i-au găsit pe unguri, pe care „i-au înfrânt în război, i-au alungat, i-au urmărit și s-au așezat în această țară, pe care o stăpânesc până în zilele noastre, timp de 55 de ani“. Lucrarea *De administrando imperio* a fost finalizată în 945, prin urmare alungarea ungarilor din Etelköz (nordul Mării Negre) s-a petrecut în jurul anului 890, luând în considerare cei 55 de ani.

VITEJI ȘI VREDNICI

Izvoarele antice îi amintesc pe pecenegi sub diferite nume: Bijnak, Bjanak sau Bajanak la arabi și perși; Be-ča-nag la tibetani; Besenyö sau Bečenök la unguri; Pačanak-i la georgieni; Pacinnak la armeni; Patzina-kita sau Patzinakoi la greci; Pecenegi sau Pecenezi la slavii răsăriteni; Pieczyngowie sau Piccinigi la polonezi; Pizenaci,

Bisseni, Bessi în textele latine. Dintre acestea ne interesează pronunția de la slavi, cea care s-a împământenit la noi. Dar este interesantă și pronunția ungarilor, Besenyö, care în română apare sub forma de „Beșeneu” sau „Beșinău”, dar și cea din textele latine ale cancelariei ungare, de Bisseni și Bessi, forme ce apar în fonetica unor localități din Transilvania și Banat.

Modul de trai al pecenegilor era predominant nomad. Se deplasau „în funcție de anotimp, împreună cu familiile, turmele și întregul avut, de-a lungul unor trasee prestabilite, în căutarea de terenuri de pășunat adecvate” (așa cum arată Victor Spinei în *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX – XIII*). Ca și alte popoare nomade dinaintea lor, precum hunii sau avarii, pecenegii trăiau în corturi și în căruțe. Erau războinici aprigi, iar adesea atât în timpul staționării, cât și în timpul confruntărilor, căruțele erau așezate în cerc și legate între ele, devenind „fortăreață” pentru corturi, cirezi și turme, un fel de tabere întărite. O astfel de utilizare a carelor de război o întâlnim și mai târziu în Evul Mediu la husiți, pe timpul lui Iancu de Hunedoara.

Se cunosc opt triburi ce alcătuiau inițial confederația pecenegilor. Patru se aflau în dreapta Niprului, anume Giazî-cho-pon (la bizantini Yazî-Qapan),

*Cercel de aur peceneg,
descoperit
pe teritoriul României*

*Constantin al VII-lea
Porfirogenetul,
înfățișat pe o placă de fildeș
realizată în 945*

Kato Gyla (Qabuqşin-Yula), Charaboi (Qara Bay) și Iabdiertim (Yavdi ertim). Alte patru sălăsluiau în stânga Niprului, anume Kuartzitzur (Küerçi-Çur), Syrukul-pei (Suru Kül Bey), Borotalmat (Boru Tolmaç) și Bulatzopon (Bula-Çopan). Un amănunt important ce reiese din informațiile lui Constantin Porfirogenetul este acela că, dintre cele opt triburi, trei erau de kangari: „Pecenegii se mai numesc și kangari, dar nu toți, ci numai poporul din trei ținuturi, anume Iabdiertim, Kuartzitzur și Kato Gyla, cei mai viteji și mai vrednici dintre toți; căci aceasta arată numele Kangar”. La unguri, cele opt

triburi apar sub formele Csur, Külbej, Tolmács, Csobán, Kapan, Jula, Baj, Érdem, iar dintre acestea, Tolmács, Jula și Baj se găsesc sub forma unor toponime de localități în Ungaria,

Transilvania și Banat, iar altele apar sub forma onomasticii în cadrul nobilimii maghiare.

Împăratul Constantin Porfirogenetul arată că triburile Giazî-cho-pon și Kato Gyla se aflau în vecinătatea Bulgariei și a Turciei (adică Ungaria), la Dunărea de Jos, în spațiul carpato-dunărean. De aici întrebarea: când și cum au ajuns pecenegii la Dunărea de Jos?

STĂPÂNEAU MALUL STÂNG AL DUNĂRII

În Balcani, secolul al X-lea a fost marcat de ofensiva bizantină împotriva bulgarilor. Pentru a strâmtora Țaratul Bulgar, diplomația bizantină a reușit să-i aducă de partea imperiului pe maghiari (așezați acum în Pannonia) și pe pecenegi (aflați încă în nordul Mării Negre și la gurile Dunării). La mijlocul veacului al X-lea, are loc misionariatul lui Hierotheus la triburile maghiare și convertirea căpeteniilor Bulcsú și Gyula.

Alianțele bizantinilor cu barbarii se făceau prin trimiterile de soli cu daruri potrivite și de trebuință, dar și prin luare de chezași sau ostatici. Aceștia se bucurau însă de toate binefacerile și de toate cinstirile împăratului, așa cum arată Constantin Porfirogenetul. Acceptarea creștinării era de asemenea un factor important (*Magazin istoric*, nr. 5/2015). Această tactică diplomatică a fost respectată până la Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976 – 1025), care a cucerit Țaratul Bulgar. Căderea acestui stat i-a adus pe pecenegi la Dunărea de Jos, în teritoriul Munteniei de

astăzi, până aproape de Vidin, la nord de fluviu.

După moartea lui Vasile al II-lea Bulgaroctonul, relațiile dintre pecenegi și bizantini s-au înrăutățit. Începând cu 1025 sau cu 1027, pecenegii au declanșat o serie de invazii la sud de Dunăre cu grave repercusiuni pe tot parcursul secolului al XI-lea. Sunt semnalate invazii repetate între anii 1032 – 1036. Istoricul Vasile Mărculeț arată că inițial trecerea Dunării s-a făcut pe la Vidin, iar după 1034 prin Dobrogea, când așezările de la Dervent (aproape de Păcuilui lui Soare) și de la Capidava (*Magazin istoric*, nr. 9/2005) își încetează existența. În urma acestor invazii, bizantinii au recurs la încheierea unui tratat de pace (1036), tratat ce a ținut până în 1047 sau 1048.

Traversarea prin zona apuseană a fluviului, fie ea pe la Vidin sau prin alte vaduri, ne arată faptul că pecenegii controlau regiunea nord-dunăreană între fluviu și Carpați, ocupând sudul Moldovei și Munteniei. Aceasta este și părerea lui Victor Spinei, anume că atacarea themei (diviziune administrativă politico-militară, specifică perioadei târzii a Imperiului Bizantin) Bulgaria demonstrează „o întărire puternică a confederației tribale de pe malul stâng al Dunării”.

Spre deosebire de secolul al X-lea, confederația pecenegă era formată în veacul următor din mai multe triburi, ce stăpâneau peste un teritoriu de la nord de Dunăre, începând de la Nipru până în Pannonia. Prin urmare, era un teritoriu mai redus decât în perioada anterioară, motivul fiind înaintarea uzilor și a cumanilor înspre Nipru.

De altfel, conflictele cu uzii și cu cumanii au dus la divizarea societății pecenege. De la cronicarul bizantin din a doua jumătate a secolului al XI-lea, Ioan Skylitzes, știm că în această perioadă pecenegii erau împărțiți în 13 triburi, care au ajuns sub stăpânirea a două căpetenii rivale: Tyrach, fiul lui Bilter, și Kegen, fiul lui Baltzar. Tyrach avea origini aristocrate, făcând parte din pătura superioară a societății pecenege, în timp ce Kegen era din pătura inferioară. Însă în conflictele cu uzii, Kegen s-a remarcat ca un comandant militar abil, fiind preferat de războinicii pecenegi în detrimentul lui Tyrach.

ÎNVIȘI ȘI CREȘTINAȚI

Din această cauză a izbucnit un conflict, în care Kegen a fost susținut de două triburi, anume Belemarnes și Pagoumanes, așa cum erau numite de bizantini, iar celelalte 11 triburi l-au susținut în continuare pe Tyrach. Nu cunoaștem numele acestora, însă știm de la Ioan Skylitzes că „fiecare trib avea propriul nume, moștenit de la un strămoș al lor ce era și căpetenie”. În alte rânduri, autorul amintește de patru căpetenii: Sutzun, Selte, Karaman și Katalaim.

Copleșit numeric, Kegen și triburile sale fură nevoiți în 1046 să ceară ajutorul bizantinilor pentru a fi primiți în imperiu. În cele din urmă, au devenit *foederati* (aliați), Kegen a acceptat creștinarea și i s-au acordat trei centre întărite „și un teritoriu

pentru cei 20.000 de supuși ai săi chiar pe malul Dunării, în schimbul obligațiilor de natură militară”, amintește Victor Spinei. La nord de Dunăre, în ținuturile extracarpatiche, a rămas o importantă comunitate tribală pecenegă, formată din cel puțin 11 triburi.

Aceste evenimente au avut repercusiuni asupra păcii din 1036, întrucât Kegen a primit titlul de *patrikios* și trei cetăți de la Dunăre, cu misiunea de

Bizantinii îl înfrâng pe țarul bulgar Samuel (sus), care moare de infarct când își vede soldații orbiți din ordinul împăratului Vasile al II-lea (jos), miniatură din Cronica lui Constantin Manasses

a păzi, împreună cu guvernatorul Mihail, limesul dunărean. Această numire a fost considerată de Tyrach o încălcare a tratatului din 1036, întrucât bizantinii au sprijinit un inamic al său, liderul confederației pecenege. Teritoriul controlat de Kegen ar fi fost undeva la sud de Dobrogea și în nordul Bulgariei actuale. Această așezare a

Bătălia de la Manzikert, miniatură franceză din secolul al XV-lea

rat, deoarece pecenegii s-au revoltat. Răscoala s-a încheiat printr-un tratat în 1053, în urma căruia Imperiul Bizantin recunoștea autonomia unei Patzinakia („Țara pecenegilor”) în thema Paristrion-Paradunavon (adică în nord-estul Bulgariei și în Dobrogea).

UN NEAM ÎNTREG, COMPLET NIMICIT

În acest context, s-a desfășurat lupta de la Chiraleș, în Transilvania, între forțele regelui ungar Solomon (1053 – 1087) și cele ale unui anume Osul. Bătălia a fost data de o parte a istoriografiei în 1068, când Osul a atacat Regatul Ungariei dinspre est. Trecând pasurile Carpaților Orientali, a pătruns în Transilvania, a cucerit fortificațiile de la Porțile Meseșului și a atacat regiunile Bihorului și Nyirului, după care s-a retras cu pradă de război. Urmărit de Solomon și de fiii săi, Geza și Ladislau, Osul a fost învins la Chiraleș.

Victoria hotărâtoare de la Kleidion a bizantinilor sub Vasile al II-lea împotriva bulgarilor, miniatură din cronica lui Ioan Skylitzes

Cronicile arată că Osul conducea un contingent de cumani – *Cronica pictată de la Viena* îl numește pe acesta „slujitorul ducelui cumanilor” –, dar istoriografia consideră că se afla în fruntea unor pecenegi. Confuzia cronicarilor, care au scris despre eveniment în secolul al XII-lea, se datorează circumstanțelor vremii, când cumanii erau prezenți ca factor politic și militar la Dunărea de Jos. Dacă au fost pecenegi, înseamnă că aceștia au pornit din Patzinakia și este posibil să fi fost o diversiune a bizantinilor în conflictele cu ungurii, care amenințau ținuturile bizantine din nord-vestul Balcanilor. Alte incursiuni ale pecenegilor în Ungaria au avut loc în 1071, dar dinspre Singidunum (Belgrad), cetate aprig contestată între bizantini și unguri.

Dezastrul armatei bizantine de la Manzikert (1071) în fața turcilor selgiucizi a avut repercusiuni și asupra teritoriilor nord-balcanice și dobrogene, unde erau themele Bulgaria și Paristrion-Paradunavon. Aflăte între Munții Balcani, Dunăre și Marea Neagră, aceste theme au cunoscut o serie de crize, punând în pericol însăși existența Imperiului Bizantin. Orașele-fortărețe de la Dunăre

pecenegilor în imperiu a reprezentat din punctul de vedere al istoricului Alexandru Madgearu a doua etapă de disoluție (destrămarea) a sistemului bizantin de la frontiera Dunării de Jos.

Relațiile bizantinilor cu pecenegii de la nord de Dunăre s-au deteriorat și au dus la alte invazii, începând cu anul 1048. Aceste năvăliri au fost puse pe seama presiunilor exercitate de uzi și de cumani, ceea ce i-a determinat pe pecenegii lui Tyrach să forțeze limesul dunărean. Dar forțele lui Tyrach erau slăbite de incursiunile lui Kegen, care adesea trecea Dunărea și ataca taberele pecenegilor, luând prizonieri și omorând bărbați apti să mănuiască arme.

Într-un final, Tyrach a fost înfrânt și s-a predat bizantinilor, fiind dus la Constantinopol împreună cu alți 140 de aristocrați pecenegi. Acolo a acceptat creștinarea, iar pecenegii lui Tyrach au devenit și ei *foederati*, fiind colonizați într-o regiune din vestul Bulgariei. Astfel s-a încheiat stăpânirea efectivă a pecenegilor în spațiul carpato-danubian, locul lor fiind luat de uzi și apoi de cumani.

Liniștea în imperiu nu a du-

(*Magazin istoric*, nr. 9/2008), numite în istoriografie paristriene, aflate între Vidin și Delta Dunării, de-a lungul fluviului, au intrat într-un proces de eliberare „autonomizantă” – fiind separate de Constantinopol de pecenegii care se așezaseră în provincie – față de imperiu în perioada 1072 – 1078. Populația acestora era formată din „mixo-barbari” (greci, valahi, bulgari și pecenegi).

În părțile de apus ale themeilor balcano-dunărene, bulgarii și slavii l-au proclamat țar pe Constantin Bodin (1072), iar regele Solomon al Ungariei a ocupat orașul Sirmium. În partea central-răsăriteană, în Patzinakia, pecenegii s-au răsculat sub conducerea lui Tatos. Până la domnia lui Alexios I Comnenul (1081 – 1118), provinciile Thracia și Macedonia, precum

*Duel între Ladislau,
fiul regelui Solomon
al Ungariei,
și un războinic „cuman”
în timpul Bătăliei de la Chiraleș,
când, conform legendei,
tânărul ar fi salvat
o fată răpită, miniatură
din Cronica pictată de la Viena,
realizată în 1358*

și teritoriile din jurul Constantinopolului au fost invadate periodic.

Epoca lui Alexios I, începută în 1081, marchează o nouă etapă, cea finală, în relațiile bizantino-pecenege, împăratul arătând o îndemânare tactică militară și diplomatică extraordinară. A reușit să clădească o coaliție cu cumanii, la care au participat și bulgarii și valahii, împotriva pecenegilor. Bătălia de la Lebunion din 29 aprilie 1091 s-a încheiat cu o mare victorie a bizantinilor. Cu această ocazie, Ana Comnena, sora împăratului, remarcă: „Un neam întreg, nu doar numeros, ci de-a dreptul de nenumărat, cu femei și copii, a fost complet nimicit în aceea zi”. Astfel dispar din istorie pecenegii ca factor politic și militar. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 iunie 2024, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*.

– Ce obiect a folosit Marcus Manlius ca să-l împingă pe primul gal asediator ajuns în vârful Capitoliului, doborând astfel tot lanțul de luptători?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din martie 2024 este:

„L'Illustration (Journal Universel)”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Mihai Biota**, din **Popești-Leordeni**, jud. Ilfov.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2024.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

DE LA CAPITOLIU LA STÂNCA TARPEIANĂ DRUMUL ESTE SCURT

Tradiția istoricilor antici – confirmată de descoperirile arheologice – situează întemeierea Romei la mijlocul veacului VIII î.H., în jurul anului 753 (conform legendei), de Romulus și Remus, pe șapte coline (Aventin, Palatin, Quirinal, Viminal, Caelius, Esquillin, Capitoliu), la est de Tibrul. Pe cea mai mică dintre ele, dar ilustră și sacră prin excelență, Capitoliu, s-a construit un templu dedicat lui Jupiter, Junonei și Minervei, loc venerat de Antichitatea romană, simbol al puterii și onoarei.

*O reconstituire a Capitolului,
așa cum arăta în vremea
împăratului Constantin cel Mare (306 – 337)*

După o victorie glorioasă, un general putea obține recompensa supremă, aceea de a fi autorizat de Senat să urce cu carul său de luptă, în cadrul unei ceremonii fastuoase, de pe Câmpul lui Marte – câmpia ce se întinde la nordul Capitolului, în bucla Tibrului, loc rezervat inițial concentrărilor militare – până la templul lui Jupiter, în vârful Capitolului. Dar pe un versant al aceleiași coline, la celălalt capăt, deci la mică distanță, se afla Stânca tarpeiană, locul de unde unii condamnați la moarte erau aruncați în gol.

Expresia este o referire la aventura consulului Marcus Manlius Capitolinus, membru al unei importante familii romane, care în 390 î.H., pe când locuia într-o casă situată pe Capitoliu, fiind comandant al garnizoanei, a auzit într-o noapte foiala zgomotoasă a găștelor închinat cultului Junonei (cunoscute ca „găștele Capitolului”). A dat imediat alertă și, în fruntea soldaților romani, a respins asaltul

*Marcus Manlius respinge
pe primul gal
(miniatură medievală)*

*Brennus,
căpetenia
galilor
asediatori
(statuetă
ce îl imaginează)*

galilor (grupul celtic al senonilor), conduși de Brennus, care cuceriseră orașul și asediau citadela de pe colină. *Istoria Romană* a lui Titus Livius, în

cartea a cincea, dar și Polibius, și Plutarh relatează acest episod mitic. Până la angajarea totală a camarazilor treziți din somn de strigătul de alarmă, Marcus Manlius, cu o lovitură de scut, l-a împins cu vigoare pe primul gal asediator ajuns în vârful Capitoliului, reușind astfel să doboare tot lanțul de luptători. Se presupune că și Brennus a fost ucis în acea înfruntare, pentru că de atunci istoria i-a pierdut urma. De fapt, invazia galilor nu a durat mult, dar a lăsat înspăimântătoare ruine. Capitoliul nu a fost însă ocupat de dușman.

Idată încheiat asediul, pentru că soldații generalului roman Marcus Furius Camillus (c.446 – 365 î.H.), un strălucit comandant militar, i-a învins pe gali (din acest motiv, unii îl socotesc „al doilea fondator al Romei“),

*Stânca tarpeiană astăzi: nimic dramatic,
numai peisaj mustind de istorie antică*

*Contele
de Mirabeau,
un bun orator,
care a știut
cum să folosească
expresia*

curajosul patrician Marcus Manlius a fost acoperit de toate onorurile. Până la asediul goșilor lui Alaric din august 410, adică peste 800 de ani, nicio armată străină nu va mai intra în Roma. Iar atunci Cetatea Eternă va fi ocupată și jefuită numai trei zile.

După numai cinci ani de la isprava eroică a lui Marcus Manlius Capitolinus, el a fost acuzat de înaltă trădare de același general Camillus. Mânat de ambiție, s-ar fi vrut dictator, ar fi deturnat o parte a aurului galilor și ar fi sprijinit revendicările unor oameni săraci, unor plebei. Drept care a fost aruncat de pe Stânca tarpeiană.

Sensul expresiei ar fi deci că de la cinstirea și gloria de care te poți bucura în vârful Capitoliului nu sunt decât câțiva pași până la prăbușire, la căderea în dizgrație sau până la locul ce simboliza atunci sfârșitul victoriei, Stânca tarpeiană.

Orator de mare talent, participant la Revoluția Franceză și adept al regimului monarhic constituțional, Honoré-Gabriel Riquetti, conte de Mirabeau (*Magazin istoric*, nr. 9/2021), a fost pus în situația de a apela la această expresie în 22 mai 1790, într-un discurs pronunțat înaintea Adunării Constituante. Era cu referire la el personal, acuzat de înaltă trădare de unii, care de altfel îi strigau din sală: „Mirabeau, ieri în Capitoliu, astăzi la Stânca tarpeiană“. Dar oratorul a știut să se folosească cu măiestrie de aceste două simboluri ale Romei antice: „Cu câteva zile în urmă, era gata să fie purtat în triumf, acum se strigă pe străzi «Marea trădare a contelui de Mirabeau». Nu aveam nevoie de această lecție ca să știu că de la Capitoliu la Stânca tarpeiană nu e cale lungă. Însă omul care luptă pentru rațiune, pentru patrie nu se dă bătut atât de ușor“.

F.D.

„JURNALUL“ ARABELLEI YARCA (1913 – 1918)

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

Jurnalul **Arabellei Yarca** (1888 – 1953), soră de caritate în Primul Război Mondial, intră în categoria mai largă a memorialisticii de război a medicilor și personalului sanitar din România. El este, poate, cel mai incitant jurnal din această perioadă. Ceea ce îl individualizează profund în galeria memorialisticii de acest tip este felul în care războiul, cu întregul lui cortegiu de mizerie și suferințe fizice, pe care însăși autoarea le experimentează, rămâne doar decorul unor povești de dragoste cu toate bizareriile, fanteziile și capriciile lor.

Despre autoarea lui nu știm foarte multe. Fusese înfiată de **Scarlat („Charles”) Yarka** și **Maria Prejbeanu**. Mama ei naturală era austriacă, iar tatăl adoptiv era, cel mai probabil, și cel natural. **Arabella** își cunoștea originea austriacă, dar nu dă alte detalii. Tatălui adoptiv îi spunea în paginile jurnalului „unchiul **Scarlat**”, iar mamei adoptive i se adresa pe numele de botez, **Maria**.

Arabella Yarca,
în anul 1911...

Arabella Yarca pare să fi fost o prezență constantă în lumea bună bucureșteană din preajma și din anii următori ai Marelui Război. A fost căsătorită cu **Carol (Citta) Davila** (1888 – 1963), fiul dramaturgului **Alexandru Davila** și nepotul medicului **Carol Davila** (*Magazin istoric*, nr. 1/2024), de care a divorțat în 1925. Mariajul a fost unul nefericit, marcat de

...și soțul,
Carol
(**Citta**)
Davila

apetitul soțului pentru jocuri de noroc, lux și extravagante. A murit singură și săracă. După schimbarea de regim din 1945, frecvența talciocului pentru a putea supraviețui.

UN REFUGIU INTERIOR

Redactat în franceză și editat chiar de autoare în 1937

(*Au jour le jour. Carnet intim, 1913–1918*, Editura Bucovina, București, 1937), *Jurnalul* pare să nu fi fost prea cunoscut în epocă. Relativ recent însă, s-a bucurat de două ediții, în două traduceri diferite și la două edituri diferite, în 2010, respectiv 2018 (Arabella Yarca, *De pe o zi pe alta. Carnet intim, 1913–1918*, traducere de Denisa Toma, Editura Compania, 2010; respectiv, Arabella Yarca, *Jurnal intim*, traducere de Liliana Sofia Sitaș, Editura Orizonturi, București, 2018).

Jurnalul începe în septembrie 1913, după căsătoria autoarei, și se încheie în martie 1918. Intrarea României în război o găsește la București. În octombrie 1916 se înrolează ca infirmieră voluntară la Filantropia. În noiembrie 1916 pleacă în refugiu, iar în aprilie 1917, își urmează soțul, incognito, pe front; îi este denunțată prezența și este obligată să renunțe. Generalul Averescu, căruia îi ceruse autorizația de a rămâne pe front, o reparti-

zează ca infirmieră la spitalul din Onești, spital din linia întâi, unde va rămâne până în februarie 1918, când, urmare a armistițiului, spitalul a fost dizolvat, iar Misiunea Militară Franceză pleacă din România.

Motivația Arabellei Yarca pentru redactarea și publicarea jurnalului este greu de distins. Scrisul ei, glisat spre introspecție, pare rezultatul permanent al unui impuls de moment, ale cărui resorturi intime nu se dezvăluie decât treptat, dovădindu-se în cele din urmă un fel de refugiu interior al autoarei în anii teribili ai războiului. „Încă o dată, dacă ar fi să fac o paralelă între mersul războiului și ceea ce se petrece cu mine, aş constata poate că devin tot mai frivolă pe măsură ce lucrurile iau o întorsătură gravă... Să-mi fie rușine? Sincer, nu! Important este să fii conștient de ceea ce simți și în consecință și de ceea ce faci [...] Ochii mei larg deschiși asupra grozăviilor războiului [...] nu mă împiedică să exist, să am o mie de dorințe, de entuziasmuri și necazuri personale, pe care nu le pot înăbuși. Cum viața personală – viața propriu-zisă – nu prea contează în aceste vremuri de barbarie, nu e oare firesc ca fiecare să-și dea frâu liber vieții interioare, peste care e stăpân absolut și căreia îi este totodată și rob?”.

Fundalul dominant al jurnalului rămâne, indiferent de moment sau de circumstanțe, relația cu soțul ei. O relație agitată, sinuoasă, uneori violentă, alteori marcată de episoade la limita infidelității: „Ne înfuriem adesea unul pe celălalt, voințele noastre se ciocnesc neîncetat”. „De câte ori nu ni

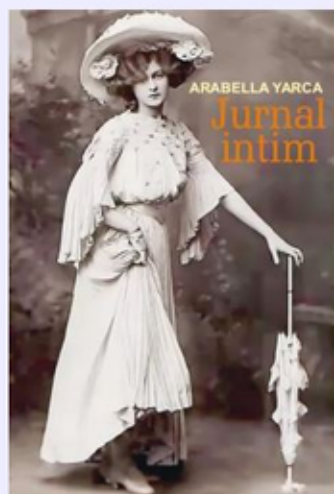
s-a întâmplat să ne batem ca țigani, Carol lovindu-mă cu pumnii, eu zgâriindu-l, smulgându-i părul și cravata! [...] Pe urmă ne este rușine, ca și cum nu noi am fost bătașii. Și, cu un potop de lacrimi, totul e dat uitării.”

Acastă dragoste cu năbădăi o va face să-și urmeze soțul pe front, nu fără a mobiliza însă un întreg imaginar, pe cât de romantic, pe atât de livresc: „Să iau parte la o luptă violentă, să aud gloanțele zburând în jurul meu”. „Ce aventură! Sunt nebună de bucurie, [...] inima mea zboară spre iubitul meu. Curajul lui mă exaltă.”

DATORIE ȘI PATRIE?

Elanul eroic al frontului nu o va împiedica însă să se îndrăgostească de unul dintre medicii militari francezi alături de care lucra, motiv de lungi introspecții și de concluzii cel puțin surprinzătoare. „Sunt dominată de firea mea frivolă. Sunt veselă și mă simt în ele-

Coperta
jurnalului Arabellei Yarca
apărut în anul 2018...

... și a ediției din anul 2010

*Personalul
Misiunii
Militare
Franceze
în anul 1917*

mentul meu: doi băieți drăguți mă plac“. „Mă năpădesc exuberanța și un preaplin de simțire [...] E imoral să iubești doi bărbați deodată... de ce este imoral? Firile lor atât de deosebite se completează. Oare nu așa vorbesc bărbații despre femei? [...] O, inimă, de ce ești așa de complicată?“

Războiul este perceput într-o manieră care aproape contrazică, pentru că pare să fie doar fundalul pe care se proiectează obsesiile sentimentale ale autoarei, un exces de acțiune, devenită antidotul plictiselii, care apare obsesiv de-a lungul întregului jurnal. Inițial, Arabella Yarca nu poate nici concepe, nici accepta războiul. Două luni mai târziu însă, acesta devine un cadru aproape idilic, doar pentru că rutina unei ocupații suficient de noi, pentru a fi încă incitantă, îi va fi impus Arabellei Yarca o disci-

plină cotidiană incompatibilă cu dilemele ei sentimentale. „Viața ordonată, trezitul de vreme, spălatul de dimineața cu apă rece și truda de la spital mi-au redat energia și mi-au îmbujorat din nou obraji, ca pe vremea când eram fată. Constat chiar că războiul de care mă temeam atât și care pricinuieste într-adevăr atât de cumplite nenorociri mă cruță, oarecum. Îmi îngăduie să redevin stăpână pe mine și, în ciuda aparențelor, mă ajută să mă destind sufletește [...] Poate că totuși am suferit prea mult din dragoste, [...] dacă am ajuns să percep lucrurile într-un mod atât de aberant... Da, trebuie să mărturisesc că eu una nu sunt foarte nerăbdătoare să se termine războiul! Să fiu o natură criminală?“

Pentru o bună bucată de timp, Arabella Yarca a participat la război în linia întâi. Dar

această participare rămâne o afacere sentimentală. A ajuns pe front și în imediata lui proximitate numai pentru a fi cât mai aproape de soțul ei. Totuși, conștiința că aparține elitei, care, la rândul ei, are o datorie patriotică, se conturează treptat și se adaugă motivațiilor personale. Dar atașamentul său pentru cauza românească, asumat explicit, este însoțit de tușe critice virulente la adresa românilor. „Ah, nu-mi place deloc acest popor! Ce destin nenorocit mi-a hărăzit să fac parte din el, să trăiesc în țara asta când, pe jumătate austriacă prin naștere, [...] totul mă atrage spre țările în care domnesc ordinea, dreptatea, generozitatea [...] Oricât ar fi de mare, dragostea mea pentru Carol nu poate umple golul sufletesc care mă cuprinde când mă trezesc față în față cu jalnica mentalitate românească!“

Pentru Arabella Yarca, lipsa de profunzime și de repere morale ale românilor se vede în primul rând în superficialitatea și frivolitatea lor. Deja în 1915, se acomoda greu în capitala țării. „Plictiseală sau desfrâu, asta e tot ce-ți poate oferi capitala țării mele“. Superficialitatea, absența reperelor etice, corupția morală sunt realități românești perene, pe care le face responsabile inclusiv pentru dezastrul militar pe care românii au trebuit să îl îndure. „Fără doar și poate, la înfrângerea noastră a contribuit masiv descompunerea morală care macină toate clasele sociale din România. Mult prea des, în țara mea, cuvintele «datorie» și «patrie» nu înseamnă nimic: în armată, ca și în administrație domnesc acum o dezordine și

*Spitalul
Filantropia
din București,
astăzi*

*Regina Maria,
vizită într-un spital
în anul 1917*

pentru sihaștrii din Onești [...] Întâlnirile cu toți acești străini îmi sunt foarte dragi – mă simt mai în siguranță cu ei decât cu cei mai mulți dintre conaționalii mei“.

IMPACTUL RĂZBOIULUI

o lehamite fără egal [...] Fiecare se gândește doar la sine; favoritismul, interesele personale și abuzul de putere înfloresc rușinos.“

Deși vorbește des despre România ca despre „țara mea“, Arabella Yarca pare totuși să păstreze o anumită distanță culturală față de spațiul autohton. Nu e vorba numai despre aprecierile sale extrem de critice. Uneori jurnalul trădează lipsa unor afinități mult mai profunde. Un indiciu important, credem, despre cât de integrată era în mod real Arabella Yarca în lumea românească, fie ea și a protipendadei, este propria relație cu limba română. Jurnalul este scris în franceză, care era probabil și limba pe care o folosea în cercurile personale. Iar pe front se va integra mult mai bine în colectivul francez, nu doar din perspectiva limbii, ci și a oamenilor: „Ofițerii din divizia lui Carol sunt simpatici [...] Luăm masa împreună foarte des, dar n-aș spune că asta îmi place foarte tare; mă obosește să vorbesc românește“. „Acum, că iarna s-a instalat de-a dreptul, odaia mea devine un mic centru de recreere

Arabella Yarca nu ne spune clar cum a ajuns la ideea de a se înrola ca infirmieră voluntară. Probabil era scenariul uzual prin care femeile din lumea bună înțelegeau să sprijine efortul de război al țării. Hotărârea ei pare să dateze din primele săptămâni de război, dar entuziasmul îi este vădit limitat. În primul rând, îi era necesar consimțământul soțului, situație care îi provoacă sentimente contradictorii: „În cazul în care Carol consimte, am să socotesc că dă dovadă de indiferență față de mine; dacă refuză voi fi la fel de furioasă și mă voi plânge că sunt ținută sub tutelă“. Pe de altă parte, percepe depreciativ ocupația de infirmieră, lipsită de eroism și de măreție, de rang secundar, „în spatele frontului“, nu suficient de expusă primejdiilor, a căror înfruntare curajoasă ar fi acoperit-o de o glorie comparabilă cu cea a bărbatilor combatanți. „Mă simt umilită că sunt nevoită să stau aici și să nu fac nimic bun, nimic măreț. Când va veni oare ziua în care voi putea și eu să dau dovadă de curaj, săvârșind o faptă eroică?

Probabil că niciodată; mă voi învârti prin vreun spital din spatele frontului, îndeplinind niște amărâte de sarcini de infirmieră. E revoltător să fii femeie!“

Primul contact cu spitalele îl va avea la București, în octombrie 1916, când se va înrola voluntară la Spitalul Filantropia. Impresiile de început sunt copleșitoare, muncă oșitoare și lipsă totală a celei mai elementare igiene, din cauza, în primul rând, a lipsei de educație sanitară a infirmierelor angajate, fără școală și de origine socială modestă. „Munca e grea, istovitoare, mai ales pentru mine, care nu sunt obișnuită cu așa ceva [...] Dezordinea și murdăria de aici sunt cumplite [...] Curățenia din saloane lasă mult de dorit [...] și sterilizarea e vai de capul ei: infirmierele angajate – femei din popor neștiutoare – cotrobăiesc cu mâinile murdare prin cutiile cu comprese și cu vată sterilizată. Instrumentele de pansat sunt folosite de la un rănit la altul, fără să fie dezinfectate în vreun fel [...] Pe scurt, văzând toate astea, nu mă mir că răniții mor cu sutele în acest spital, în care cangrena se răspândește ca o epidemie fulgerătoare.“

A învățat în timp să iubească această ocupație, mai puțin din empatie, cât din sentimentul datoriei („răniții pe care am învățat să-i iubesc, atât pentru ei înșiși, cât și pentru ideea pe care o reprezintă“), dar i se va dedica din ce în ce mai convingător. Pe front, acolo unde își urmase soțul și unde avea deci și o miză personală importantă, Arabella Yarca se transformă într-o adevărată infirmieră. Deși spitalul nu se

compară cu ceea ce văzuse la București, lipsa pregătirii de specialitate și a personalului domestic (suplinită apoi de Ion, ordonanța lui Carol) au fost la început un handicap destul de serios. În mai 1917, la o săptămână după ce ajunsese la Onești, nota: „Onești este diferit de ceea ce mi-am închipuit, e mai bine. Spitalul mobil a fuzionat cu «Regina Maria» nr. 1 [...] «Regina Maria» este dirijat numai de medici francezi”; „Nu ies deloc din spital, unde munca e adesea destul de grea, deși nu-mi dau nimic serios de făcut. Sunt cam nemulțumită din acest punct de vedere – sau mai degrabă vexată. Medicii francezi sunt foarte pretențioși și mi-au dat clar de înțeles că nu sunt prea bine pregătită ca infirmieră. Din păcate au dreptate [...] E foarte greu și greșesc mereu”. „Cât despre menaj, e foarte complicat: trebuie să-l fac eu însămi; cât se poate de odios. Trebuie să mă scol cu cel puțin două ore mai devreme ca să pun lucrurile în ordine. Dar, dragul de Carol m-a salvat; mi l-a trimis pe Ion să mă ajute, să-mi curețe în întregime camera, ceea ce și face.”

SENTIMENTUL DATORIEI ÎMPLINITE

În numai o lună pare să se integreze însă perfect și să devină un membru important al echipei medicale de la Onești. Un interes însuflețit și aproape naiv ia locul plictiselii. „Medicii francezi nu mă mai menajează deloc, mă folosesc în toate operațiile, chiar și la anestezie [...] În timpul operațiilor medicii francezi ne explică, ținându-ne adevărate

*Regina Maria
la sanatoriul Carpați,
județul Neamț, august 1917*

cursuri de medicină; [...] totul mi se pare atât de pasionant, încât aproape că uit că nu e un «caz», ci o biată ființă vie care va continua să sufere când efectul anesteziei va trece.”

Munca este grea, extenuantă, adesea la limita rezistenței fizice a Arabellei, care ajunge uneori să îi joace feste. Momentele cele mai dramatice se petrec în iulie – august 1917, în relație directă cu evoluția frontului. „E îngrozitor. Nu am ieșit de ieri seara din sala de operații. Ne-au fost aduși sute de răniți [...] Trupele noastre abia mai fac față nemților. Ne temem să nu ne rupă frontul la Oituz. Spitalul nostru seamănă deja cu un post de prim ajutor. Evacuăm cât mai mulți răniți, ca să facem loc noilor serii, ce sosesc neconținut [...] Munca, deși e foarte metodică aici, îmi pare mult mai obositoare: două echipe chirurgicale se schimbă din șase în șase ore [...] Când ne vine rândul noaptea, [...] nu pot sta trează decât cu injecții cu cafeină, atât sunt de sleită

[...] Cum ziceam, o muncă infernală [...] Dar eu nu am mai rezistat. La capătul a patru zile mi s-a făcut rău noaptea, în cursul unei operații foarte lungi și complicate. Voința nu mi-a fost de niciun ajutor. A trebuit să rămân la pat.”

Ceea ce o determină să reziste sunt sentimentul datoriei împlinite, recunoașterea de care se bucură, mai ales din partea echipei franceze, de care, fie din rațiuni sentimentale, fie din afinități culturale, se simte mai aproape, și nu în ultimul rând apetitul ei adolescentin și aproape livresc pentru fapte de bravură și eroism. „Dar sunt mândră de mine: fac o treabă extraordinară la spital. Oboșala mi-e ușurată de sentimentul datoriei împlinite [...] Dragii de francezi din echipa spitalului m-au propus pentru «Medalia Epidemiilor» [...] S-ar putea să am acum ocazia să fac un act de eroism – să fiu vitează cum e Carol!”

Armistițiul din toamna lui 1917 va pune capăt activității spitalului, dar și unei etape din viața Arabellei Yarca. Războiul ei s-a încheiat atunci. La finalul jurnalului, el pare aproape un armistițiu în relația cu Carol, relație care s-a constituit permanent în centrul de greutate incontestabil al întregii narațiuni. „Ne vom reîncepe viața împreună după 19 luni de despărțire destul de relativă, care, la drept vorbind, mi-a făcut bine.”

Ceea ce a urmat în lumea largă, deși îi este cunoscut, îi rămâne exterior, pentru că ceea ce își dorește este doar „o destinare, o fărâma de tihnă”, de altminteri și ultimele cuvinte ale jurnalului. ■

ANSAMBLUL REGIONALEI C.F.R. INVITAT DE CLUBUL ROTARY DIN MILAZZO

TRAIAN D. LAZĂR

Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare Europeană de la Helsinki (1973 – 1975; Magazin istoric, 1/1999), semnat la 1 august 1975 de 35 de state euroatlantice, cuprindea, în al doilea său coș (grup) de probleme prevederi referitoare la cooperarea europeană între statele blocului comunist și cele ale blocului capitalist. Punerea lor în aplicare a produs o ameliorare semnificativă a relațiilor economice și umanitare între aceste state. Un anumit rol au avut, în noul context, individualitățile și asociațiile din Occident, întrucât ele se bucurau de mai multă libertate de mișcare, nefiind tutelate total de stat.

Între societățile din Italia – țară cu care România avea relații la nivel de ambasade din 1964 și care a promovat relații culturale cu România – s-a numărat și Clubul Rotary din Milazzo (Sicilia). Faptul are o semnificație deosebită având în vedere că rotarienii sunt asimilați uneori cu francmasonii, iar în România epocii post-1945 masoneria intrase în adormire. În această situație trebuie să presupunem că acțiunea nu a implicat masoneria română ca intermediar, ci a antrenat, pe de o parte, Clubul Rotary din Milazzo/Italia și A.R.I.A., pe de altă parte, A.R.I.A. (Agenția Română de Impresariat Artistic), din subordinea Ministerului Culturii, a fost înființată prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1346/1971,

Emblema Clubului Rotary din Milazzo, aflată la intrarea în clădire, și Buletinul Clubului pe anii 1975 – 1976, editat în ianuarie 1976, în care este prezentată vizita românilor

„în scopul afirmării pe plan internațional a artei românești” și a început să funcționeze de la 1 ianuarie 1972.

Milazzo este o localitate din Sicilia, importantă prin existența Rafinăriei Mediterane, cu o capacitate operativă anuală de 20.400.000 t petrol, și a altor întreprinderi industriale și bănci.

Clubul Rotary din Milazzo făcea parte din Districtul Italia al Rotary International. Potrivit documentelor Clubului, „scopul Rotary este să încurajeze și să dezvolte idealul «servirii», înțeles

ca motor și propulsor al oricărei activități. În particular el își propunea:

1. Promovarea și dezvoltarea relațiilor de amiciție între popoarele membre, pentru a le determina „să servească” mai bine interesul general.

2. Să îi formeze (pe membrii Clubului) în funcție de principiile înalte de corectitudine în practica afacerilor și a profesiunilor; recunoașterea demnității oricărei activități utile și încurajarea exercitării ei în manieră demnă pentru a servi societatea.

3. Orientarea oricăror activități ale indivizilor, private, profesionale și publice, în funcție de conceptul de „serviciu”.

4. Încurajarea înțelegerii, bunăvoinței, păcii între națiuni prin intermediul relațiilor de prietenie între exponenții diverselor activități economice și profesionale, uniți prin menirea comună și voința de a „servi”. (*Rotary International, 190, Distretto Italia, Club Di Milazzo, Bollettino mensile. N. 42, Genaio, 1976, Anno sociale 1975-76, p.4; traducere dr Ana Petrache, căreia îi reînnoim mulțumirile noastre.*)

Președintele Clubului, avocatul Domenico Sibilla, a întreprins demersurile necesare pentru ca Ansamblul Regionalei C.F.R., formațiune artistică din București, să susțină un spectacol la Clubul din Milazzo.

Potrivit relatării unuia dintre artiștii Ansamblului bucureștean, Ion (Nelu) Stan, s-a călătorit către și prin Italia într-un vagon special, pus la dispoziție de Ministerul Transporturilor din România. Era normal, erau artiștii C.F.R.-ului! Vagonul a fost atașat trenurilor care, pornind din București, traversau România, Iugoslavia și Italia. Ajunși la vârful cizmei italiene, românii au traversat strâmtoarea Messina cu vaporul și au debarcat în Sicilia. Cu mijloacele auto ale gazdelor au ajuns la Milazzo.

Gazdele, Clubul Rotary

Orașul sicilian Milazzo, azi

din Milazzo, au asigurat artiștilor români cele mai bune condiții de cazare. Spectacolul s-a desfășurat în sala Teatrului Trifiletti, la 16 ianuarie 1976. Reproduc, pentru o deplină obiectivitate a relatării, o parte din articolul ziaristei Elvira Bruno, apărut în ziarul local din Milazzo.

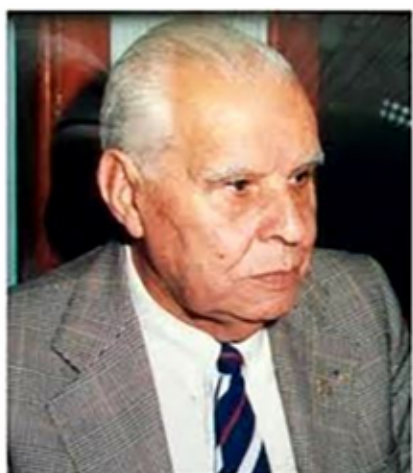
„Toți membrii Clubului (prezenți într-un procent mare) cu familiile lor, toate autoritățile și toți oaspeții au așteptat cu interes și curiozitate spectacolul, chiar dacă trebuie să spunem că primele piese interpretate de corul Ansamblului au fost primite cu răceală de un auditoriu puțin convins. Dar cu cât spectacolul avansa, aplauzele creșteau în număr și căldură și nu doar dintr-un sentiment de ospitalitate, care, chiar dacă se impunea, nu ar fi putut ajunge la acel nivel și la acea intensitate. În realitate, românii ne-au cucerit. Ne-am predat lor total, absolut și fără rezerve. Ne-au cucerit cu curajul lor, cu firescul lor, cu muzica lor, cu cântecele lor, chiar și cu cântecele italienești, cu ritmul lor. Și cântând, ne-au transmis bucuria lor de a trăi și cântecul lor a depășit granițe și bariere care ne-au transportat în România, o țară care, chiar dacă este departe, are aceleași origini, o țară în care chiar dacă trăiesc oameni care vorbesc o altă limbă, ei au, ca și noi, tradiții de păstrat, idealuri de

transmis, speranțe de cultivat. și acele cântece, într-o limbă diferită de a noastră, au fost înțelese, au vorbit sufletului nostru, sentimentelor noastre cu mai multă eficiență decât orice orator și ne-au făcut să ne simțim cu adevărat apropiați, frați, demonstrând că promisiunea unei lumi mai bune trebuie căutată în schimbul dintre popoare diverse, în cunoașterea care derivă și care nu întârzie să se transforme în prietenie autentică, cum poate fi doar acea prietenie care apare spontan și imprezvizibil.

La un moment dat, spectacolul nu era făcut doar de

Filă din Buletinul Clubului, cu menționarea performanțelor Rafinării Mediteranea

Avocatul Domenico Sibilla, atunci președintele Clubului

bravii membri ai Ansamblului, ci toți participau la el, atât de generoase erau atenția cu care îi urmăream, zâmbetele noastre, aplauzele și privirile noastre, care formau un tot cu privirile lor.

Aș vrea să amintesc numele fiecărui membru al Ansamblului, dar nu e posibil, m-aș opri doar la bravura maestrului Rădulescu, la dulceața Ceciliei Stănescu, simpatia lui Nelu Stan, la valoarea violoniștilor.

Domnul Rădulescu era dirijorul corului și a interpretat la pian unele melodii de muzică populară. Doamna Cecilia Stănescu, o mezzosoprană minunată, a interpretat muzică clasică din repertoriul românesc și internațional, Ion (Nelu) Stan a interpretat unele melodii atât în limba română, cât și în italiană: *Of, inimioară* și *Sanie cu zurgălăi*.

După terminarea spectacolului, soliștii Ansamblului, dirijorul și un grup de instrumentiști au fost

*Teatrul Trifiletti, în sala căruia
a avut loc spectacolul Regionalei C.F.R.*

invitați la restaurantul de la „Sivanetta Palace Hotel”, unde, împreună cu reprezentanții autorităților locale, primarul, directorul rafinării, fruntașii Clubului Rotary, au sărbătorit evenimentul. A fost „partea cea mai frumoasă a spectacolului”, scrie ziarista Elvira Bruno. „Totul s-a transformat într-o adevărată serată între prieteni, care se bucură să se regăsească și să fie împreună. S-a glumit, s-a cântat, s-a dansat, totul cu autentică naturalețe și adevărată veselie. Încă o dată, meritul aparține prietenilor noștri români, care au știut cu bravura și cu entuziasmul lor să creeze o atmosferă caldă și plăcută. Și când părea că petrecerea s-a terminat într-adevăr și că aproape toți plecaseră de la «Sivanetta Palace Hotel», notele dulci ale unei viole au rechemat pe cei puțini care rămăseseră; la aceasta s-a adăugat o altă violă, și o alta, și apoi un clarinet, un acordeon și un contrabas: am asistat astfel la un spectacol excepțional, dincolo de orice program, apărut din nevoia de a se exprima în muzică a bravilor maeștri din Ploiești [ceferiști, incluși în formațiunea artistică bucureșteană – n.n.]. Vocea lui Nelu Stan a îmbrăcat aceste melodii cu toate accentele, căldura și comunicativitatea care le era specifică.

Am cunoscut astfel adevărata muzică românească și am fost entuziasmați. Nu mai aplaudam, de frică să nu întrerupem magia care se crease, răpiți de atâta bravură, de atâta dulceață, de atâta sinceritate. Părea că nu mai sunt întreruperi între un cântec și un altul, atât de mare era muzicalitatea în care ne-am înmuiat.

La 4 și jumătate, magia s-a terminat și ne-am lăsat să întâmpinăm o a doua zi, care era deja azi.

Nemaivând alte angajamente în Italia, artiștii Ansamblului au revenit în țară, încântați de călătoria în Europa, facilitată de hotărârile Conferinței pentru Securitate și Cooperare de la Helsinki. La plecare, președintele Clubului Rotary din Milazzo a oferit artiștilor o cantitate impresionantă de mandarine, care s-a împărțit între membrii Ansamblului.

Spectacolul de la Milazzo a rămas în memoria membrilor Ansamblului ca o modalitate eficientă de apropiere a oamenilor prin intermediul artei, peste deosebirile de naționalitate, limbă etc. Aprecierea de care s-au bucurat din partea publicului italian este probată și de faptul că prestația lor a fost menționată în broșura citată a Clubului Rotary din Milazzo și în paginile presei italiene a timpului. ■

ANUL 1907 PE VALEA AMARADIEI

CLAUDIU STANCU

Marea răscoală din 1907 – invocată des de regimul comunist – a pornit în februarie 1907, de la un incident aparent minor. Avusese loc o neînțelegere între țăranii din satul Flămânzi (județul Botoșani) și administratorul unei moșii, aparținând marelui trust de arendași Fisher. La începutul lui martie, protestele au devenit violente. Țăranii au intrat în orașele de provincie, au devastat casele mai răsărite și depozite. Jandarmeria a fost depășită. La 16 martie a intervenit local, armata. Dar, grație presei, revoltele s-au extins. Printre liderii țăranilor s-au numărat preoți și învățători.

Inițial, Guvernul conservator al lui Gheorghe Cantacuzino a reacționat fără energie. Devastările și incendierile au dus însă la căderea Cabinetului. Bucureștenii începuseră să se teamă pentru propria siguranță. Regele Carol a fost terfiat să afle că principesa Maria se afla tocmai atunci în vizită la o prietenă, la o moșie din Dâmbovița (Magazin istoric, nr. 3/1968). Un regiment întreg a fost mobilizat pentru ca viitoarea regină să ajungă în siguranță la București, cu un tren special. „Elitele vremii au reacționat cu foarte mare temere, pe bună dreptate. Dar și cu o violență și cu un dispreț față de săteni care erau copleșitoare, ca să zic așa. Societatea era profund scindată. Dincolo de pledoariile unora pentru țăranii ca fiind esența națiunii, ca adevărații români, elitele au fost extrem de egoiste”, precizează istoricul Bogdan Murgescu.

Placa comemorativă de la Căminul cultural Păișani

Cavaleriștii îi atacă pe răsculați...

Guvernul liberal al premierului Dimitrie Sturdza, cu Ionel Brătianu la Interne și Alexandru Averescu la Apărare, a luat măsuri drastice. La 17 martie, regele a declarat starea de asediu. În epocă, s-a spus că exista riscul ca Austro-Ungaria să trimită trupe în România (Magazin istoric, nr. 1/2003), de teamă că răscoala s-ar fi putut extinde în Transilvania.

Soldații au primit ordin să tragă în răsculați. După unele publicații, și cu tunurile. Regimul comunist a folosit obsesiv afirmația vehiculată în presa vremii, că armata ar fi împușcat, la sfârșitul lui martie 1907, 11.000 de țăranii. Cifrele au provenit din articolele publicate în presa radicală de stânga. Se pare că

... și arestați de armată, desene publicate în The Illustrated London News, în aprilie 1907

numărul a fost obținut din înmulțirea victimelor dintr-un județ afectat cu numărul tuturor județelor țării (*Magazin istoric*, nr. 2/2015). Or, nu peste tot au avut loc violențe grave. Cert este că răscoala din 1907 a însemnat mii de morți. După reprimarea protestelor, o serie de legi au temperat abuzurile moșierilor și s-a încercat vânzarea terenurilor publice, la prețuri subvenționate, către țărani. Dar adevărata reformă agrară a avut loc abia după Primul Război Mondial.

LEGAȚI, ÎMPĂRTĂȘIȚI ȘI ÎMPUȘCAȚI

Cauzele principale ale revoltelor țărănești pe Valea Amaradii (regiune aflată astăzi în județul Gorj, însă în 1907 se afla în componența județului Dolj) „au reprezentat-o învoielile grele, lipsa de pământ și lăcomia arendașilor moșierilor boierești”, așa cum au fost prezentate în raportul protoiereului județului Gorj, Ștefan Nicolaescu, către episcopul Atanasie al Râmnicului, la 18 aprilie 1907. El continua: „proprietarii și arendașii îl asupresc pe țăran prin grele învoieli, dijma care i se ia, zile de lucru în plus, pentru învoielile cu vitele, pentru impozitele pe proprietăți, pe pruni, pe rachiu, vin și celelalte... La acestea se adaugă o nouă taxă de 5 lei pentru rezervele de porumb pe timp de secetă”.

La acea dată, județul Dolj avea o populație de aproximativ 1.060.133 locuitori. Suprafața agricolă lucrată era de 1.392.562 ha din 2.053.000 ha total, ceea ce însemna 1,31 ha pe cap de locuitor. Jumătate din această suprafață se afla în proprietatea marilor familii boierești ale vremii, dintre care amintim: Știrbey, Brăiloiu, Suțu, Lahovary, Bibescu, Marghiloman, Argetoianu, Mihail, cu suprafețe de peste 5.000 ha și peste 60.000 gospodării țărănești bimece. Dramatic era faptul că 100.000 de familii nu aveau nici

măcar o brazdă de pământ, iar peste 5.000 de familii trăiau în bordeie și sărăcie totală.

La 13 martie 1907, prefectul județului Dolj comunica Ministerului de Interne că în județ nu se înregistrase vreo răscoală, dar că spiritele erau foarte agitate. Însă seara, în comunele Stoina și Căpreni au izbucnit cu violență o serie de răscoale. Astfel, în satul Păișani, comuna Stoina, țăranii de pe moșia boierului Suțu, în frunte cu agentul sanitar Dumitru Crăciunescu, s-au răsculat împotriva arendașului Sotir Iovanovici, proprietarul moșiei vecine Căpreni. Aceștia au incendiat conacul și dependințele de pe moșie. Arendașul a fugit peste deal, la Filiași, călare, pentru a cere ajutor, deoarece cablul de telegraf fusese tăiat de răsculați. Aceștia au mers la sediul primăriei în centrul comunei, la Stoina, unde au ars „Condica de învoieli agricole” și l-au amenințat cu bătaia pe primarul Ion C. Crăciunescu, care a fugit și s-a refugiat în crâșma satului. Răsculaților li s-au alăturat și rezerviștii chemați pentru incorporare.

A doua zi au urmat represaliile. O companie de infanterie din Regimentul 26, sub comanda căpitănului Șomănescu, a fost trimisă în localitate pentru înăbușirea răscoalei. Răsculații au fost aduși în fața bisericii satului Păișani, la 15 martie. Trei dintre ei au fost legați cu funia: Constantin Mihăescu, fratele preotului satului, Ion Braloșteanu și Nițu Drăgan. Au fost împărțâșiți de preot și apoi împușcați în fața celorlalți. Dintre aceștia, doar Ion Braloșteanu a decedat în scurt timp într-un spital la Craiova, restul scăpând cu câteva răni minore.

Ordin al prefectului județului Dolj, prin care se cerea primarilor comunelor rurale să ia toate măsurile pentru menținerea ordinii (stânga) și document adresat prefectului, prin care armata cerea informații (dreapta)

SCĂPAȚI DE CĂPITAN

Capul rășcoalei, D. Crăciunescu, a fost arestat și eliberat mai apoi. Pe locul desfășurării acestor evenimente a fost construit Căminul cultural Păișani, unde a fost așezată și o placă comemorativă în amintirea lor. Moșia Păișani, ce avea 427 ha și 57 ari, a fost apoi arendată Obștei Păișani, arenda fiind stabilită la 15.460 lei. În anii 1934–1935, în urma unei convenții între statul român și cel grec, i s-au retrocedat doamnei Zoe Suțu-Lahovary 440 ha pădure, Pădurea Arpadia. A încercat să o vândă ulterior, însă a fost naționalizată de statul român, intrând în fondul forestier al Ocolului silvic național Filiași. În anul 1959, fondul agricol al Obștei Păișani a fost trecut cu forța în proprietatea Gospodăriei Agricole Colective „13 martie 1907”, înființată de noua stăpânire comunistă, pentru ca în 1962 să treacă în proprietatea C.A.P. „Unirea Stoina”, până în 1990.

Din Stoina, rășcoala s-a extins și în celelalte comune de pe Valea Amaradiei. A cuprins comuna Căpreni, unde în fruntea rășcuțaiilor se afla preotul comunei Dumitru Andreescu și cântărețul său D. Crețoi. La 25 martie, preotul le-a ținut sătenilor aflați în biserică la slujbă o predică prin care-i îndemna la revoltă contra boierilor Pleșa și a arendașului D.I. Nicolau, cărora le-au fost arse conacele. În urma anchetării sale de către inspectorul prefectului N. Defleury, preotul a fost găsit nevinovat.

La 14 martie, rășcoala a izbucnit și la Pegeni și Hurezani, unde țărani s-au revoltat contra proprie-

Un preot încearcă să îi convingă pe țărani să nu-i atace pe soldați, desen publicat în The Illustrated London News

tarului Matache Hurezeanu, în frunte chiar cu primarul comunei Pegeni, și au ars fânarul de la conacul moșiei și o șiră de paie.

Revolte ale țăranilor au avut loc și pe moșiile Văluța – Mierea Birnici a boierilor Murgășcanu, unde rășcuțaiii au fost conduși de învățătorul Radu Nicolaescu și cârciumarul satului Ilie Grigorescu. Deși arestați, aceștia au fost

scăpați de căpitanul Stătescu, care venise să înăbușe rășcoala, dar a asistat impasibil la desfășurarea ei. În satul vecin Slăvuța, țărani au fost îndemnați la revoltă de preotul satului Ion Slăvuțeanu și notarul comunei Ion G. Ivănescu, așa cum se arată în plângerea făcută Prefecturii de proprietarul A.C. Părăianu.

Rășcoala din satul Văluța a fost reprimată cu brutalitate de armată, casele rășcuțaiilor fiind bombardate cu tunurile în martie 1907. În satele comunei Mierea Birnici au fost înregistrați patru morți și doi răniți, iar în plasa Mierea Birnici Amaradia, șapte morți și șase răniți. Rășcoala s-a extins în Gorj, în localități precum Novaci, Cernădia, Valea lui Căine, Aninoasa, Turceni, Tismana, Peșteana Jiu, Ploșor, Bălești sau cele de pe moșiile boierului craiovean Dinu Mihail, Bobu și Ceauru.

Despre Rășcoala din 1907, marele nostru istoric Nicolae Iorga spunea: „țărănimia aceasta a noastră dacă s-ar fi resemnat în a trăi în această stare, lucrul ar fi fost foarte satisfăcător pentru ordinea publică, dar nu și pentru viitorul României, căci viitorul ei nu se putea răzima decât pe mulțămirea celei mai mari părți dintre locuitorii pământului național”. ■

REVOLTĂ (Criptografie: 4, 4, 6, 2, 7)

V D D D D I I L

Laurian BUTURE

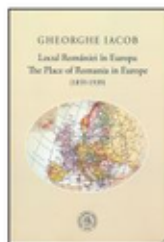
Soluția rebusului PRIMĂVARA MITOLOGICĂ, din nr. 4/2024

PERSEFONA – AIDOS – LUNA – RA – LUMINII – IRIS – EM – UY – L – ATROPOS – IASION – F – O – AKITU – DITI – K – IARILO – BABU – BEIRA – IDE – EOSTRE

Soluția jocului PE CAPUL ÎNVINGĂTORILOR, din nr. 4/2024

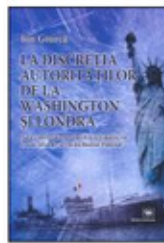
CUNUNĂ DE LAURI
(CU–N–UN–A–DE–L/AU–R–I)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

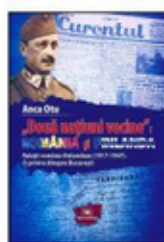
● **Gheorghe Iacob – LOCUL ROMÂNIEI ÎN EUROPA (1859 – 1939)/ THE PLACE OF ROMANIA IN EUROPE (1859 – 1939). EDIȚIE BILINGVĂ**

Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023, 361 pp.

● **Ion Giurcă – LA DISCREȚIA AUTORITĂȚILOR DE LA WASHINGTON ȘI LONDRA: NAVE COMERCIALE ROMÂNEȘTI ȘI ECHIPAJELE LOR ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL**

Editura Militară, București, 2024, 528 pp.

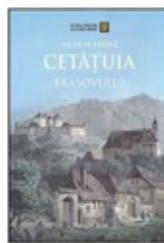
● **Anca Otu – „DOUĂ NAȚIUNI VECINE”: ROMÂNIA ȘI FINLANDA. RELAȚII ROMÂNNO-FINLANDEZE (1917 – 1947). O PRIVIRE DINSPRE BUCUREȘTI**

Editura Militară, București, 2023, 420 pp.

● **George Albuț – UN DIPLOMAT ROMÂN LA BUDAPEȘTA (1981 – 1990 ȘI DUPĂ ACEE...) (Prefață de Răzvan Belciuganu)**

Editura Corint, București, 2023, 254 pp.

● **Nicolae Pepene – CETĂȚUIA BRAȘOVULUI (Prefață: Adrian Andrei Rusu)**

Muzeul Județean de Istorie Brașov, Brașov, 2023, 330 pp.

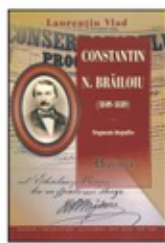
● **Ion Mara – ÎNSEMNĂRI DIN CAMPANIE – POVESTIRILE UNUI OM (Ediție îngrijită și prefațată de Dumitru Cauc)**

Editura MĂIASTRA, Târgu-Jiu, 2023, 316 pp.

● **CONSTITUȚII ȘI REGIMURI POLITICE DIN STATELE EUROPENE ÎN SECOLELE XIX – XX (Volum coordonat de Ioana Drăgulin)**

Editura Muzeul Național Cotroceni, București, 2023, 522 pp.

● **Laurențiu Vlad – CONSTANTIN N. BRĂILOIU (1809 – 1889): FRAGMENTE BIOGRAFICE**

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2023, 220 pp.

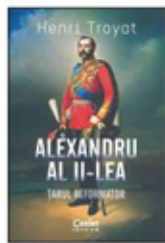
● **Bogdan Stanciu – ÎNTRE SCHENGEN ȘI LEVANT: REPORTAJE ȘI ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE PRIN ROMÂNIA, BALCANI ȘI ÎMPREJURIMI**

Editura Corint, București, 2023, 540 pp.

● **COMISIA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI PENTRU UNESCO – UN SECOL DE COOPERARE INTELECTUALĂ ROMÂNEASCĂ. REPERE ISTORICE ȘI DIPLOMATICE**

Editura Pro Universitaria, București, 2022, 117 pp.

● **Henri Troyat – ALEXANDRU AL II-LEA: ȚARUL REFORMATOR (Traducere din limba franceză de Sorin Cristescu; prefață de Filip-Lucian Iorga)**

Editura Corint, București, 2023, 315 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XXVI, nr. 4(102)/2023, 64 pp.

UMBRELA PLIABILĂ

4 mai 1709. După câteva zile cu ploi nefârșite, în magazinul său situat în apropierea barierei foburgului Saint-Honoré, artizanul și comerciantul de genți Jean Marius lansa un produs care avea să cucerească lumea: umbrela pliabilă.

*Umbrela
lui Jean Marius*

Ingenioasa invenție, ce aducea protecție atât împotriva ploii, cât și a razelor solare, avea o istorie îndelungată. Cu 4.000 de ani în urmă, servitorii le purtau pentru a-și adăposti stăpânii, membrii elitelor vechilor civilizații antice. Erau realizate fie din pene, fie din foi de papir, fie din frunze de palmier, unele având structuri de susținere complicate, realizate din lemn, dificil de utilizat și, mai ales, de transportat.

*Umbrela,
un accesoriu
ce poate fi întâlnit
pe un basorelief
persan, ...*

Europa a redescoperit umbrela începând cu secolul al XVI-lea, prin membrii clerului Bisericii Catolice italiene. Secolul următor o găsim extrem de populară în Anglia și Franța. Lungile zile cu ploaie îi obligau pe domni să poarte tot felul de pălării și pelerine incomode, din piele tare, menite a le feri îmbrăcămintea.

Lui Jean Marius, artizan de genți, specializat în confecționarea mecanismelor metalice ale fermoarelor pentru poșetele sofisticate ce se purtau cu eleganță la Versailles, i-a venit o idee: de ce să nu încerce fabricarea unei umbrele care să fie purtată cu ușurință într-un etui, strânsă și ușoară?! Așa a apărut o umbrelă realizată dintr-o țesătură de tafta verde-albăstruie, gumată, pentru a o face impermeabilă, așezată pe o structură metalică asemănătoare cu cea contemporană, care permitea deschiderea, închiderea și, totodată, plierea. Cântărea aproximativ 200 g și, odată strânsă, putea fi agățată la curea sau pusă în geantă. Pentru a o închide, se apăsa pe un buton, iar pentru deschidere trebuia doar ca mânerul – realizat din oțel, lemn și cupru – să fie strâns. Era dotată, de asemenea, cu o panglică, menită a opri vântul să o întoarcă, și o teacă, pentru a o ține pliată.

Când a auzit de invenție, Ludovic al XIV-lea a dorit imediat să o testeze. Impresionat, i-a acordat lui Marius un privilegiu pe măsură: pe o durată de cinci ani, artizanul parizian dobânda monopolul fabricării și comercializării ei.

Înțelegând importanța publicității, ca orice comerciant de succes dintotdeauna, Marius a împânzit zonele la modă din Paris cu afișe: sub imaginea a două personaje care se adăposteau, fără nicio grijă și cu zâmbetul pe buze, sub noua sa invenție, era indicată adresa buticului unde putea fi achiziționată.

Rapid, umbrela pliabilă a cucerit Orașul Luminilor: directorul popularei gazete *Le Mercure*

*... la această statuie
din teracotă chinezească...*

galant, Jean Donneau de Visé, a publicat un articol, susținând că deja își cumpărase una, iar membrii Academiei regale de științe și-au dat aprobarea, afirmând că era „ușor de transportat în buzunar” și „mult mai durabilă”.

În câteva decenii a devenit atât de populară, încât, în 1767, aflat într-o vizită la Paris, Benjamin Franklin rămănea surprins că „atâți bărbați și femei poartă întotdeauna o umbrelă pliabilă și o deschid când e nevoie”.

*... sau pe un vas
grecesc*

T.S.-S.

Continuăm prezentarea opțiunilor de politică externă pe care le aveau românii după 1848 (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 4/2024).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

În vârtoarea revoluției și, ulterior, în efortul emigrației pașoptiste de a găsi modalitatea optimă de reluare a luptei s-au cristalizat obiectivele urmărite de români. Dacă inițial, în Muntenia, revoluția a pus problema unei restructurări interne de mari dimensiuni, orientarea internațională evidențiind o ambiguitate strategică – conciliere față de Imperiul Otoman ca descurajant al unei invazii rusești –, în Transilvania revendicările, exprimate în Adunarea de la Blaj, din mai 1848, s-au focalizat pe recunoașterea individualității națiunii române și garantarea drepturilor sale egale, inclusiv a confesiunii ortodoxe și structurii ei ierarhice, cu cele trei națiuni „recepte” (ungară, săsească și secuiască).

Optiunea Federația Danubiană. Orientarea externă a statalității românești s-a impus curând ca principala problemă a pașoptiștilor. Stabilirea unei poziții în acest domeniu era o exigență de neocolit pentru că în revoluție s-au desenat direcții geopolitice care se opuneau ordinii europene construite în 1815 la Viena, prefigurând fie un război între marile puteri de tip hegemonic, imperiile multinaționale fiind supuse unei presiuni de dezmembrare fără precedent, fie o drastică amendare sistemică pe cale pașnică.

Mai întâi, în orizont european, revendicările de tip repu-

blican au ocupat, după modelul lui februarie 1848 la Paris, scena publică, proiectându-se imediat în prim-plan chestiunile de libertate națională. Națiunile sub ocupație de tip colonial, polonezii, ungurii, românii, sârbii, croații, cehii, alți sud-slavi, italienii, au cerut libertate națională, dând alt curs evenimentelor, de la caracterul pașnic la cel conflictual militar. Europa, îndeosebi Centrală și de Sud-Est, înfățișa deja, în toamna anului 1848, un șir de conflicte militare de diverse amplitudini, unele veritabile războaie de eliberare. Ungaria a decis proclamarea independenței (și anexarea Transilva-

niei), așadar desprinderea din Imperiul Austriac, ceea ce a dus la război. Concomitent, croații, sârbii și românii, solicitând libertăți naționale firești, au primit un răspuns militar din partea Ungariei, decisă să-și păstreze privilegiile teritoriale medievale. În septembrie 1848, românii ardeleni au decis declanșarea insurecției militare pentru drepturile naționale negate de Guvernul ungar. Polonezii, cu statul împărțit între Rusia, Austria și Prusia, au militat pentru reconstituirea statalității, furnizând revoluției europene cadre și sprijin militar. În Italia, proiectul unei unități a peninsulei a determinat

*Hotel
Lambert,
astăzi*

împotrivirea Franței și chiar intervenția ei.

Foarte periculoasă pentru ordinea europeană era, mai ales, consolidarea alianței între Rusia și Austria, formalizată în 1815 în Sfânta Alianță, pentru conservarea *status quo*-ului în centrul și estul continentului. Marile puteri occidentale au înțeles că astfel este înlesnit un avans strategic al Rusiei în Europa, profilându-se ca lider continental. Trupele rusești ocupaseră deja Principatele și intraseră în interiorul monarhiei habsburgice, în Transilvania și Galiția. Un principiu al securității europene, o linie roșie pentru Anglia și Franța, a fost, în noul context, apărarea integrității Imperiului Otoman. Rusia devenise principala amenințare pentru securitatea continentală și plutea spectrul unui război general.

Noua situație geopolitică a ridicat revoluției problema identificării unei soluții pentru a stopa sau descuraja această amenințare a Rusiei absolutiste. Între ideile vehiculate a fost crearea unei confederații a popoarelor din Estul continentului în revoluție, care să reprezinte o stavilă în fața avansului rusesc.

Hotel Lambert, Paris, 18 – 19 mai 1849. Aici are loc, la inițiativa poloneză și cu asentimentul țării gazdă, o reuniune a reprezentanților națiunilor chemate să formeze o Confederație, care urma să includă Ungaria, Moldova, Muntenia, Serbia, Bulgaria, Croația, Polonia (reconstituită în partea ocupată de Austria) și, posibil, Boemia și Moravia (frontierele urma să fie stabilite). La cârma reuniunii a

fost prințul polonez Adam Czartoryski, între participanți un ministru din Ungaria, un deputat ceh în fostul Parlament vienez și observatori din partea românilor și națiunilor sud-slave. O deosebire marcantă de opinie a fost evidentă. Ungaria socotea intangibilă integritatea regatului medieval ungar, chiar dacă accepta unele drepturi de reprezentativitate și administrare a provinciilor locuite de națiuni compacte (români, croați, sârbi), dar nu și germanilor și slovacilor, așa-zis cu teritorii neocupate compact. Pe de altă parte, în baza tradițiilor istorice, națiunile română

și cele sud-slave au reclamat drepturi de auto-administrare, potrivit principiilor confederative, în Transilvania, respectiv Croația și Voivodina. Guvernul ungar (L. Kossuth, guvernator, și K. Bathiany, ministru de Externe) nu voia să admită aceste doleanțe legitime, temându-se de o dezintegrare a Ungariei, în perspectiva confederației proiectate.

La 29 mai 1849, din Debrețin, unde era sediul guvernului ungar, N. Bălcescu scrie lui Ion Ghica că a discutat două ore acest proiect cu „președintele L. Kossuth”: „Nu-ți pot povesti în de-amănunt ceea ce am vorbit [...] Destul că în ceea ce ne privește pe noi, intra cu totul în ideea de o confederație și a primit bucuros d'a forma legiunea”. Așadar, emigrația românească, N. Bălcescu în numele ei, era de acord cu „proiectul Lambert”.

Adam Czartoryski și cei doi fii

Gheorghe Magheru

Ion Ghica, care a sprijinit proiectul, poate cu încurajarea oficialilor din Istanbul, cărora le era convenabilă disoluția celor două imperii europene concurente, Austria și Rusia, a fost îndemnat de Bălcescu să-i grăbească pe generalii Magheru și Tell să vină la Debrețin pentru a se ocupa de organizarea legiunii românești: „și toți să vie aci, căci este de trebuință să avem capii în această oștire din emigrați. Trimite-mi dar de unde știi asemenea emigrați.”

L. Kossuth i-a exprimat lui N. Bălcescu, cu acel prilej, opiniile privind Transilvania și poziția Comitetului Național Român din această provincie: „Președintele îmi zicea că el nu pricepe pe românii din Transilvania [referire la opoziția lor față de anexarea provinciei la Ungaria – n.n.]: ei care, o mărturisesc, au suferit atâta în trecut de nobilimea ungară din Transilvania, ei care au suferit și de la nemți și ați tăcut, și acum, când le-am dat libertate,

se scoală împotriva noastră, se aliază cu nemții și rușii, vrăjmașii d-voastră. Eu aș fi înțeles să se scoale pentru independența lor și unirea cu țara românească, dar asta nu se arată a fi scopul lor. Asta ar fi încai o idee pe care o înțeleg, deși nu o pot acorda, nefiindu-mi iertat a dezmembra statul”. Poziția exprimată de Kossuth era sfârșitul „proiectului Lambert”, întrucât guvernul revoluționar ungar arăta că apără principiul integrității vechiului regat medieval – „nefiindu-mi iertat a dezmembra statul” –; el era limpede și unde aștepta acordul românilor,

anume anexarea Transilvaniei la Ungaria, deopotrivă ținând o poziție privilegiată în conducerea Confederației.

Discuția Kossuth – Bălcescu din 29 mai 1849 a mai evidențiat însă și alt lucru, legat de ideea unirii Transilvaniei cu Țara Românească – „idee pe care o înțeleg, dar nu o pot acorda”, spunea liderul ungar –, anume că programul revoluției române putea include formarea unui Regat al Daciei: „Ungurii – informa Bălcescu pe Ghica – ne prepu (presupun – n.n.) că am ținut a face Regatul Daciei și că am îndemnat pe români la răscoală, întemeindu-se pe o scrisoare a lui A. Golescu către Laurian, prinsă de dânsul”. Dator să replici lui Kossuth, N. Bălcescu a invocat acțiunile sale de sens contrar și afirma că e „o nedreptate ce ni se face” cu astfel de bănueli; în sfârșit, că „ideea de Regatul Daciei este născocită de Rusia spre a băga neunirea și vrajba între noi și unguri”. Proiectul Confederației, lim-

Christian Tell

pede destinat atunci să salveze revoluția ungară cu sprijinul Franței și Imperiului Otoman, formând un stat tampon în fața înaintării geopolitice a Rusiei, a fost condamnat de pretențiile teritoriale ale Ungariei, deși pe plan european s-au vehiculat și exigențele românești contrare.

Poate fără știrea lui Kossuth, unități ale armatei ungare l-au atacat pe Avram Iancu în fortăreața Apusenilor, acesta a rezistat și a trecut la ofensivă, iar armata rusă a intrat în Transilvania, din Țara Românească. Cum a fost limpede în epocă, opoziția conducerii Ungariei față de justetea revendicărilor românilor ardeleni a fost una dintre cauzele prăbușirii ultimului bastion al revoluției europene din 1848 – 1849.

Dar „proiectul Lambert” nu a dispărut cu totul din planurile revoluționarilor europeni. Primejdia rusă pentru securitatea Europei, permanentizarea ocupației Principatelor, apropierea Curților monarhice de la Viena și Sankt Peterburg și fluiditatea situației politice interne din Franța, eșecul revoluției în

Nicolae Bălcescu

și alții de fiecare nație, câte unu să facem un comitet revoluționar european, conservând totdeodată comitetul Europei Orientale. Mi-am închipuit un șir de comitete supuse unul altuia, începând gradat: 1. De la...(?); 2. la cele cinci țări române; 3. unul central în Paris pentru toată românimea; și apoi acele două pentru chestiile internaționale și europene.“

Italia erau semne ale declinului revoluției. Emigrația revoluționară europeană a încercat să se coaguleze, sub conducerea lui Giuseppe Mazzini, în Comitetul Central Democratic European (C.C.D.E.), pentru a identifica soluțiile lansării unei noi revoluții.

Proiectul confederativ danubian elaborat de Nicolae Bălcescu (sub „umbrela” C.C.D.E.). N. Bălcescu, neîndoind sub influența directă a organizației mazziniene și în consens cu cercurile emigrației române, a reluat ideea „proiectului Lambert” încă din luna martie 1850. Când se afla la Paris, îl anunța pe Ghica, la 6 martie 1850, următoarele: „Am scris [la Londra – n.n.] să întreb dacă Mazzini a sosit acolo. Cred că cu dânsul, cu Ledru-Rollin, cu Manin, pe care l-am cunoscut mai deunăzi aci,

La începutul anului 1850, la Londra, are întâlniri cu politicieni de frunte, inclusiv cu premierul H.L. Palmerston și cu Richard Cobden, parlamentar reputat, și, cu siguranță, la nivelul conducerii C.C.D.E. La 6 aprilie 1850, îi scrie lui Ghica: „Îți voi trimite un proiect de confederație ce voi să fac pe aceste baze: 1. Trei naționalități deosebite, cu teritoriul și administrația lor: ungurii, românii

și jugo-slavii. 2. În privința despărțirii teritoriului se va socoti majoritatea locuitorilor județului sau a comitatului. Minoritatea, de va fi mare, va dobândi garanții naționale de limbă, de religie și de administrație comunală, iar va fi lipită de teritoriul majorității. Statul federal se va numi Staturile Unite ale Dunărei și vor cuprinde, afară din tot Regatul Ungariei, Bucovina, Moldova, Valachia, Serbia și Basarabia, când om lua-o. 3. Adunare centrală federală de 150 deputați, câte 50 de fiecare dintre trei naționalități, se va aduna în tot anul în capitala fiecărei naționalități, pe rând. [...] Adunarea va numi pe un an un guvern federal de trei membri, din cari unul va fi ministru de Răsboi, altul al Pricinilor Din afară și al treilea al Comerțului și Comunicațiilor. [...] Completează aceste principii din capul tău, până când îți voi trimite proiectul ce voi să fac și care cred că va fi primit de Teleky și Klapka și-i vom da un caracter semioficial. Gândesc să pui pe Czartoryski să reprezenteze pe serbi cu jugo-slavi“.

Proiectul lui N. Bălcescu a fost gata foarte rapid și expediat unora dintre membrii C.C.D.E. interesați, iar la 1 iulie 1850, pașoptistul adresa deja un răspuns documentat și deloc scurt unei scrisori a contelui polonez Wladyslaw Zamoyski. Nu avem scrisoarea lui Zamoyski, dar răspunsul vedește obiecțiile acestuia la proiect.

Mai întâi, a menționat „incertitudinea ridicată de problema română”, Transilvania fiind menționată

Daniele Manin

probabil ca al cincilea stat românesc (pe lângă Bucovina, Moldova, Valahia și Basarabia). La acest punct, N. Bălcescu i-a replicat cu trei argumente: cel dintâi, că „unitatea politică a Ungariei prin intermediul unei administrații, unei limbi și al unui stat maghiar este o imposibilitate” impusă de „statistică, geografie și istorie, moravuri, tradiții și obiceiuri opuse” ale românilor și slavilor față de maghiari, iar „organismul politic care dirijează și absoarbe individualitatea românească și slavă” va resuscita „conflictele rasiale și prelungi războiul civil”; secundul: „Croatia va dori să intre [în confederație – *n.n.*] ca stat separat și va refuza cu armele în mână, ca în 1848, să recunoască supremația politică a unei alte limbi și a altei rase”

H.L. Palmerston

și nu se poate nega „românilor, sârbilor și ilirienilor ceea ce vom fi siliți să recunoaștem croaților”; în sfârșit, știind „profundul antagonism al diferitelor rase ale Ungariei”, este „convins de imposibilitatea unui stat maghiar în proporțiile unității politice și istorice” din Evul Mediu, ceea ce ar însemna

Richard Cobden

„să ne pregătim pentru rele incalculabile”.

În al doilea rând, probabil că Zamoyski s-a arătat partizanul dreptului istoric, la care Bălcescu a răspuns scurt și clarificator: „Cred că dreptul istoric este un drept rău de invocat, pentru că este dreptul la forță, de invazie și cucerire”, evidențiind că „puterea guvernelor austriac și rus constă în antagonismul diferitelor rase care alcătuiesc imperiile lor”. Dificultatea organizării federației, scrie Bălcescu, „este cauzată de țara care are cel mai mult interes în ea, de Ungaria”.

În al treilea, dar nu ultimul rând, Bălcescu afirma că organizarea federației este „posibilă, necesară, în concordanță cu istoria” și „singura modalitate prin care naționalitățile noastre să se elibereze și să se garanteze pe viitor împotriva amenințărilor invazive, ale moscovitismului și germanismului”. Iar Ungaria, pentru a intra în această federație, trebuie să treacă printr-o schimbare profundă,

care nu ar micșora „sub nicio formă rangul, forța și influența pe care le-ar ocupa în federație”, dar cu o organizare de delimitare „a raselor după legile unei majorități bine stabilite; fiecare naționalitate s-ar organiza după propriile nevoi și aptitudini și toate ar avea între ele o legătură federală ca Elveția”.

Un capitol distinct al răspunsului trimis lui Zamoyski îl reprezintă înfățișarea succintă a ilegalităților comise de Ungaria împotriva populației majoritare a românilor din Transilvania, de la excluderea lor

din administrarea principatului și formarea „uniunii celor trei națiuni” la 16 septembrie 1437, document aprobat în anul următor de Adunarea generală a nobilimii din Transilvania, și, prin răscoala lui Horea, până la 1848.

Istoria ne-a arătat că „proiectul Bălcescu” a eșuat, poate nu doar din cauza obiecțiilor poloneze (Zamoyski i-a scris din însărcinarea prințului Czartoryski), dar opiniile pașoptistului român sunt de o importanță cu totul excepțională în ce privește marea strategie națională. Franchetea și modul direct cu care au fost respinse pozițiile ungare privind federația, precum și obiectivele urmărite de pașoptiștii români relevă gradul de experiență acumulat de ei în chestiuni internaționale. Fie în federație, fie ca stat etnic de sine stătător, după 1848 – 1849 programul de construcție a statului național nu se va putea gândi și discuta decât în acest cadru strategic fixat de Bălcescu.

(Continuare în p. 82)

PASIUNILE LUI LEWIS CARROLL

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Un copil timid, bâlbâit și bolnăvicios
● Matematica și jocurile – marile sale pasiuni
● Un scriitor febril: scria 20 de cuvinte pe minut
● Fotografia – o altă mare pasiune
● Linia subțire dintre legalitate și delict

„Așa crescuseră Țara Minunilor/Treptat, parte cu parte/ ciudate întâmplări pe rând/ s-au așezat în carte” – sunt versurile care deschid poate una dintre cele mai exuberante povești ale copilăriei multora – Alice în Țara Minunilor (1865). Când spui: Iepurele alb, Pălărierul Nebun, Regina de Inimă Roșie sau Pisca de Cheshire, imediat îți vine în minte numele lui Lewis Carroll. Pe cât de fascinantă și, totodată, absurdă este povestea aventurilor micuței Alice, pe atât de neașteptată și enigmatică rămâne și viața autorului care i-a dat viață.

Când Charles L. Dodgson – numele real al creatorului lui Alice – a venit pe lume, la 27 ianuarie 1832, în micuța parohie Daresbury, în Cheshire, era al treilea născut, dar primul băiat (dintr-o familie care avea să ajungă la 11 copii!). Soarta a făcut să rămână în întreaga existență aproape un străin, un neînțeles...

Dacă tatăl, Charles Dod-

gson, era un conservator pastor anglican, autoritar și strict în respectarea cuvântului Domnului, mama, în schimb, după cum își amintea scriitorul, era „una dintre cele mai dulci și blânde femei care au trăit vreodată, pe care, odată ce o cunoșteai, nu puteai să nu o iubești”.

Copilăria micuțului Charles a fost una relativ plăcută, dar retrasă, prietenii de joacă fiindu-i

exclusiv surorile și frații, căci distincțiile de clasă nu permiteau aproape deloc socializarea între copiii parohului și cei din comunitatea locală.

În mod curios, aproape toți copiii familiei Dodgson s-au confruntat cu dificultăți de pronunție, bâlbâindu-se sever. În opinia biografilor lui Lewis, defectul s-ar fi datorat tocmai manierei autoritare cu care părintele le corecta stângăciile

*Reginald Southey,
fotografie de Lewis Carroll*

și greșelile. Viitoarea actriță Isa Bowman (1874 – 1958), una dintre tinerele prietene ale lui Lewis, își amintea că acesta i-ar fi povestit că, în primii ani de viață, intra în panică când se afla în preajma adulților, timiditatea și bâlbâiala atingând cote maxime. Cu trecerea timpului, a învățat să se mai stăpânească, chiar și să facă haz de propriul handicap.

I răceală severă l-a lăsat aproape surd mai bine de un an. La 17 ani, o criză de tuse convulsivă i-a slăbit iremediabil plămânii și pieptul, maladie cu care a rămas toată viața. Odată cu înaintarea în vârstă, a dezvoltat migrene debilitante, halucinante, pe care medicii timpului le-au diagnosticat ca fiind epilepsie.

După câțiva ani de studiu acasă, familia s-a hotărât să îl trimită la școală cu internat. Mai întâi, când abia împlinise 12 ani, la Yorkshire; apoi, în 1846, la o instituție publică din

Rugby (Warwickshire). Niciuna dintre experiențe nu a fost plăcută pentru tânărul elev. „Nu pot spune că ar mai fi ceva pe pământ care m-ar putea determina să trec din nou prin cei trei ani petrecuți aici – se confesa el într-o scrisoare. Și, sincer, dacă aș fi putut fi ferit de anxietate în fiecare noapte, greutățile vieții de zi cu zi ar fi fost mai ușor de îndurat.“

La oricare dintre școli a devenit faimos grație ușurinței cu care înțelegea matematica, materie la care

a excelat cu adevărat, încă din copilărie. Unii dintre biografi arată că, de mic, Charles își implora tatăl să îi explice logaritmi (în tinerețe, Charles Dodgson senior fusese un student eminent în știința matematicii, mulți prevestindu-i o strălucitoare carieră academică, pe care însă a abandonat-o

odată cu trecerea la preoție), demonstrându-i că învățase deja să stăpânească aritmetica, algebra și chiar o mare parte din geometria euclidiană.

„Nu am avut un elev mai promițător la vârsta lui de când am venit eu ca profesor la Rugby“, declara profesorul său de matematică, R.B. Mayor. Unul dintre manualele folosite de tânărul Dodgson mai există încă, păstrat cu sfințenie în muzeul instituției școlare. Pe copertă, băiatul a notat, în latină: „Această carte îi aparține lui Charles Lutwidge Dodgson: țineți mâinile departe!“. În interior, unele pagini conțin încă adnotările sale, unele critice, prin care demonstra că fie formulările, fie metodele, fie rezultatele nu erau corecte.

În ciuda lejerității cu care manipula cifre și calcule, nu a fost niciodată bun la a-și gestiona balanța de venituri și cheltuieli. Și asta mai ales din cauza faptului că nu era foarte preocupat de câștigurile materiale și, de multe ori,

Carroll cu copiii

Familia Rosetti, fotografie de Lewis Carroll

ajungea să-și descopere contul, uneori chiar cu sume serioase (echivalentul modern, de pildă, a aproape 8.000 lire sterline!). Însă, imediat, cum îi intrau bani, reechilibra situația.

Jocurile, puzzle-urile lingvistice, poveștile cu personaje bizare și întorsături de situație l-au fermecat încă din copilărie. Ajutându-se de imaginația debordantă și flerul de a povesti, își amuza frații și surorile în zilele plictisitoare de la țară.

Cel puțin unul dintre jocurile create de el s-a dovedit puțin... sadic. Era un joc cu tematică fero-viară, una dintre reguli impunând ca trei trenuri, cel puțin, să fie nevoite să își calce pasagerii, pentru ca aceștia să poată primi

apoi îngrijirile medicilor care trebuia să le descopere rănilor și să îi trateze.

A scris, regizat și chiar și interpretat pentru frații și surorile sale, ca și pentru puținii copii sau membri adulți ai familiei ce le treceau pragul, piese de teatru sau de marionete.

Charles a fost fascinat și de anagrame, pe care le va folosi atât la a-și crea pseudonimul, cât și în cărțile sale. În 1856, pentru a semna poemul romantic *Solitude* (Singurătate) pentru revista umoristică *The train*, a folosit pentru prima

oară numele de Lewis Carroll, o rearanjare a majorității literelor din Charles Lutwidge Dodgson. Inițial, semnase „B.B.”, dar cum micile sale povestiri sau poezii deveniseră populare, editorul l-a sfătuit să folosească un nume, nu inițiale. Mai întâi s-a gândit la varianta „Dares” (de la locul nașterii, Daresbury). Dar editorului i s-a părut prea... jurnalistice, așa că Charles a început să-i prezinte câteva anagrame bazate pe literele conținute de numele său real.

Pasionatul de puzzle-uri Charles Dodgson a creat și un joc special de cuvinte (*ladder puzzle*, pe care l-a numit mai târziu *Doublets*, scara cuvintelor). Conform amintirilor, pentru a-și alunga plictisul, într-o zi de Crăciun a anului 1877, l-a inventat pentru a fi jucat între doi prieteni. În memorii însă prima însemnare despre el apare la data de 12 martie 1878, unde îl denumeste *word-links* (legături între cuvinte). Regulile erau simple: trebuia schimbat un cuvânt într-altul, doar prin modificarea câte unei litere, fiecare schimbare succesivă având ca rezultat întotdeauna un cuvânt autentic. De pildă, cuvântul *cat* (pisică) se

schimba în *dog* (câine) prin următoarele etape: *cat*, *cot* (pat), *dot* (punct), *dog*. Între 1879 și 1881, el avea să creeze și să publice în paginile revistei *Vanity Fair* asemenea jocuri, care au devenit rapid populare.

Lewis Carroll a scris 11 cărți de specialitate de matematică,

Controversata fotografie înfățișând-o pe Evelyn Hutch

dar și 12 opere de ficțiune literară. A fost un scriitor productiv; ideile îi veneau aproape ca de la sine și avea o abilitate specială: reușea să scrie până la 20 de cuvinte pe minut, o pagină de 150 de cuvinte ieșind în mai puțin de șapte minute și jumătate, iar 12 pagini – în doar două ore și jumătate.

Pasiunea pentru cuvinte și felul cum le stăpânea se demonstrează nu doar din

cărțile publicate, ci, mai ales, prin intermediul scrisorilor. Iar Carroll a fost un împătimit al schimbului de misive. Conform biografiilor, într-un an ajungea să primească și să trimită până la 2.000! Calculele au arătat că, în total, 98.721 de scrisori au plecat sau au ajuns la Carroll. Și, pentru a-și împărtăși atât pasiunea, cât și abilitatea de a scrie asemenea mesaje, în 1890 a publicat *Eight*

or Nine Wise Words about Letter-Writing (Opt sau nouă sfaturi înțelepte despre cum să se scrie o scrisoare).

Asemenea multora dintre confrăți, Lewis Carroll a fost frustrat de pierderea ideilor excelente care veneau tocmai în miezul nopților, când a le așterne pe hârtie era destul de dificil. Astfel că a venit cu ideea *nictografului* – un dispozitiv

Pe lista persoanelor suspectate a fi fost reala identitate a lui Jack Spintecătorul, ucigașul care a înspăimântat Londra în toamna anului 1880, s-au înscris multe nume. Puțini însă știu că și Charles Dodgson s-a aflat și el pe ea!

Cel care l-a introdus a fost, în 1996, autorul Richard Wallace. Conform acestuia, Dodgson, în urma educației religioase stricte și a hărțuirii constante de care a avut parte multă vreme în adolescență și tinerețe, s-a format pentru a deveni un criminal în serie. Pe ce se baza Wallace?! În primul rând, el consideră că

Jack Spintecătorul,
desen din
The Illustrated London News

a reușit să descifreze o serie de anagrame introduse de Carroll într-o adaptare a poveștii lui Alice (*The Nursery Alice*, Povestea lui Alice pentru cei mici, 1889/1890) sau în romanul *Sylvie and Bruno* (1889), care pot fi considerate o mărturisire a comiterii crimelor.

În opinia lui Wallace, scriitorul nu ar fi acționat singur, ci ajutat de un bun prieten, fost camarad de școală, Thomas Vere Bayne (1829 – 1908).

Teoria a fost însă rapid criticată, considerându-se a avea mai multe lacune. Una dintre

cele mai puternice voci a fost cea a scriitoarei britanice Karoline Leach. Pentru ea, sunt trei motive serioase pentru care ipoteza este imposibilă. În primul rând, metoda de anagramare poate fi aplicată oricărei lucrări scrise cu alfabetul latin în limba engleză. Și Leach a și testat-o și, dacă ar fi continuat, ar fi ieșit zeci și zeci de pseudo-soluții...

În al doilea rând, revenind la viața propriu-zisă a lui Dodgson, din 31 august și până la 30 septembrie 1888 (perioada crimelor celebre), scriitorul era în vacanță, departe de Londra, la Eastbourne, împreună cu o prietenă; în timp ce Thomas Vere era aproape imobilizat la pat, lovit, încă din vară, de o durere de spate.

Și al treilea motiv ar cântări și mai greu, cu toate că poate fi destul de controversat. Într-o însemnare din jurnal, la data de 26 august 1891, Dodgson a notat că a discutat cu un anume dr. Dobbs, un apropiat al său, despre o interesantă teorie cu privire la Jack Spintecătorul. Deși teoria în sine nu este cunoscută astăzi, pasajul nu indică în niciun fel că scriitorul ar fi fost implicat personal în crime. În plus, în acele vremuri, aproape toată Anglia era interesată de caz, fiecare încercând să rezolve misterul în propriul fel.

Thomas Vere Bayne

cu 16 găuri pătrate (două rânduri de câte opt) care ofereau utilizatorului un ghid pentru a introduce un cod prescurtat de puncte și liniuțe.

În 1856, Dodgson a fost atras de o nouă formă de artă: fotografia. Inițial, pasiunea i-a fost insuflată de un unchi, Robert Wilfred Skeffington Lutwidge (1802 – 1873), membru al Societății Fotografice din Londra. Apoi, și-a perfecționat tehnica, cu ajutorul unuia dintre cei mai buni prieteni, viitorul medic Reginald Southey (1835 – 1899).

Și-a achiziționat un aparat fotografic de la recent înființata companie a lui Thomas Ottewill (1851), a învățat procedurile de dezvoltare și a studiat lucrările altor artiști recunoscuți în domeniu. În noua pasiune, ca și în scris, a preferat simplitatea. A evitat toate accesoriile scumpe ce apăreau în alte opere contemporane (mobilier somptuos, draperii bogate, flori exotice...), folosind, în schimb, o perdea simplă sau chiar un perete drept fundal.

În aproape 20 de ani a realizat peste 3.000 de fotografii, inclusiv portrete ale membrilor familiei, amicilor sau ale unor personaje notabile ale vremii (din păcate, doar puțin peste 1.000 au rezistat până astăzi), dar și peisaje, picturi, jucării...

Conform unui biograf, Morton N. Cohen, la un moment dat chiar a crezut că își poate câștiga existența prin fotografie: deținea un studio propriu, aparatură și nu ducea lipsă de comenzi.

Și tocmai pasiunea de a sta mereu în apropierea copiilor și, mai ales, de a-i immortaliza

în fotografii (mai mult sau mai puțin nuduri) i-au atras, mai târziu, oprobriul societății, fiind etichetat de mulți drept pedofil. Însă, după cum aveau să sublinieze mai mulți dintre biografii care i-au luat apărarea (în special, Edward Wakeling și Jenny Woolf), este imposibil ca cineva să considere că a descoperit adevărul gol-goluț despre viața sexuală a unui personaj care a trăit cu mult în urmă, într-o cultură și o societate total diferită. Căci normele de astăzi nu erau aplicabile cu peste un veac în urmă...

Se simțea relaxat mai sales în preajma femeilor, fie foarte tinere, fie mai în etate. „Îi plăcea să se înconjoare de cărți – în special poezie, misticism, magie –, dar și de jocuri și jucării“, sublinia Jenny Woolf. „Într-o perioadă în care granița dintre sexe era ferm trasă, el nu se arăta interesat de sport sau de arme, îi plăceau însă poveștile cu zâne, cu animale, îmbrăcămintea sofisticată, arta, dar și jucăriile, în special păpușile și animăluțele de pluș“.

Pentru a înțelege și mai mult personajul, importante pot fi și mărturisirile copiilor cu care a interacționat și care nu l-au văzut niciodată precum un prădător. Nici măcar aceia care au fost fotografiați de scriitor nud. Amintirile sunt pline de dragoste și afecțiune, de căldură și au rămas așa și odată cu trecerea anilor. De pildă, ceea ce a păstrat ca amintire personajul din mai multe fotografii nud, Evelyn Hutch (1871/1874 – 1951) este „bunătatea lui... scopul său era să ne ofere fericire și să

ne facă viața mai frumoasă... în casa noastră a fost mereu un oaspete bine-venit“.

Aceeași este și opinia formată de Mary Barber (1877 – 1962), care l-a întâlnit pe scriitor la vârsta de 17 ani. „Obişnuia să vină la noi la ceai sau la cină; jucam diferite jocuri, mai ales cele care îmi puneau la bătaie logica – el credea că sunt cele mai utile pentru a forma o tânără. [...] Ne întâlneam, eu cu alte două-trei copile la el la ceai. Avea un ceai foarte gustos și îmi aduc aminte că mereu s-a purtat foarte frumos cu noi. [...] L-am văzut cu mulți copii și toți păreau să îl placă foarte mult.“

„Asemenea prietenii pot fi înțelese greșit astăzi, dar, în societatea victoriană, un adult cu formare și pregătire duhovnicească care le oferă ceai copiilor ar fi fost văzut ca un act de bunătate, total nevinovat, ceea ce fără îndoială a și fost“ – susține Wakeling. Mai mult chiar, când a catalogat fotografiile realizate de Dodgson, Wakeling a descoperit doar puțin peste 30 care pot fi considerate problematice, iar copilele care erau imortalizate proveneau doar de la opt familii, foarte apropiate de scriitor.

Opinia lui Wakeling este fermă și pleacă de la o realitate crudă: „mortalitatea în rândul minorilor era foarte ridicată în epoca victoriană. Părinții doreau să li se facă portrete, sculpturi, pentru orice eventualitate. Când a apărut fotografia, totul a fost cu mult mai ușor. Și acești părinți își doreau ca micuțele să fie cât mai aproape de imaginea îngerilor, așa că le comandau în general nud“. ■

ODĂ ÎNCHINATĂ ÎNALTPREASFÎNȚITULUI NEOFIT AL II-LEA, MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

ANDREI SORESCU

În cadrul vastului patrimoniu al Bibliotecii Academiei Române se păstrează, în colecția de Foi Volante Vechi a serviciului Catalogare – Clasificare Periodice, Foi Volante – Grup, un document interesant. Conform împărțirii pe mape a Foilor Volante Vechi, realizată de paleograful Al.T. Dumitrescu, documentul-foaie este cotate cu numărul 87 și poate fi identificat în cadrul primei mape: Țara Românească (1714 – 1859).

Oda conține 16 strofe a câte patru versuri fiecare. Limba utilizată este limba română, cu caractere chirilice. Nu este specificată nicio informație cu privire la tipografia unde a fost imprimată foaia. Care este povestea documentului?

Printre numeroșii clerici din cadrul Bisericii Ortodoxe Române care s-au făcut remarcă de-a lungul vremii se numără și Mitropolitul Neofit al II-lea (Geanoglu). Urmas al Sfântului Mitropolit Grigorie al IV-lea Dascălul (1823 – 1834), este al doilea mitropolit cu acest nume după Neofit Cretanul (1738 – 1753; a fost trecut în rândul Sfinților Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române în anul 2023).

Nu se cunosc multe detalii cu privire la viața lui, înainte de asumarea cinului monahal. Membru al familiei Geanoglu din Craiova, se naște la 1 ianuarie 1787. Se pare că a avut un frate, pe Iorgu, sau Ianache, prefect de Romanați, căsătorit cu Zoe Jianu, fiica lui Mihalache și Safta, născută Urianu.

Intră în monahism înainte de anul 1818 (după alte surse chiar în anul 1818), luând numele de

Neofit (nu se cunoaște numele lui de mirean). Este pentru o perioadă secretar al Preasfințitului Galaction, episcopul Râmnicului, fiind hirotonit ierodiacon în același an, iar ieromonah la 29 martie 1824.

În același an, la 5 aprilie, este numit arhimandrit, devenind egumen al Mănăstirii „Sfântul Gheorghe Nou” din București. La puțin timp, mai exact la 18 aprilie, este ales episcop al Râmnicului, fiind hirotonit arhieru de mitropolitul Țării Românești, Înaltpreasfințitul Grigorie al IV-lea Dascălul, la 20 aprilie.

În anul 1827, îl ridică la treapta de iconom al episcopiei de Râmnic pe tânărul monah Nifon, urmând ca în 1848, după moartea episcopului titular de Râmnic, Nifon să fie numit cărmuitor provizoriu al acestei episcopii. Mai târziu, Preasfințitul

Neofit va accepta să fie episcop vicar al Mitropoliei Ungro-Vlahiei, ocupând această funcție în două rânduri: între 1829 – 1833 și 1834 – 1840. Alături de el au fost numiți în această funcție și episcopii de Buzău și Argeș (Chesarie al Buzăului și Ilarie al Argeșului), ei conducând treburile bisericești din Țara Românească.

Timp de șase ani, după adormirea arhiereului Grigorie al IV-lea Dascălul, scaunul de mitropolit rămâne vacant, până când, la data de 29 iunie 1840, episcopul Neofit al Râmnicului este ridicat la rang de Mitropolit al Ungro-Vlahiei. În această calitate a corespondat cu conducerea statului rus și a avut serioase neînțelegeri cu domnul Gheorghe Bibescu.

Bizantinistul francez Charles Diehl amintea continuitatea în Țările Române a tradiției bizantine ca mitropolii/episcopii, la instalare, să fie purtați călare. Deși tradiția aceasta a luat sfârșit la noi după jumătatea secolului al XVIII-lea, au mai fost momente când aceasta s-a manifestat la unele întronizări, deși sub alte forme. La înscăunarea mitropolitului Meletie al Moldovei, aflăm din ziarul *Albina Românească*, arhidiaconul care purta cărja a fost singurul care era călare. Iar la înscăunarea mitropolitului Neofit al II-lea, ce a avut loc la București, au participat mai multe escadroane călare.

Un episod important din perioada cât a fost mitropolit îl constituie numirea lui, în iunie 1848, de către revoluționarii din Țara Românească, ca președinte al Guvernului Provisoriu, tocmai pentru a nu da naștere reacției Imperiului Otoman, puterea suverană din acel moment.

După înăbușirea Revoluției de la 1848, Neofit, în calitate sa de mitropolit, solicită restabilirea ordinii,

condamnându-i pe clericii care se implicaseră pe față în acțiuni revoluționare. Aceste fapte i-au îndemnat pe mulți istorici să-l considere o personalitate controversată.

În anul 1849, fiind grav bolnav, pleacă la Istanbul. Se întoarce în țară și demisionează din cauza stării proaste de sănătate. Trece la cele veșnice în anul 1850.

Pe perioada păstoririi sale, mitropolitul Neofit a înființat patru seminare teologice și a sprijinit trimiterea a numeroși tineri la studii teologice cu burse în Grecia și Rusia. Ca o dovadă de sinceră

gratitudine, elevii și studenții ajutați i-au alcătuit o odă cu ocazia trecerii în Anul Nou 1846 (1 ianuarie fiind ziua în care își sărbătorea ziua de naștere).

Redăm transliterarea câtorva strofe.

„Odă Înaltpreasfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei D.D. Neofyt de către seminaristii din Seminarul SF. Mitropoliei, cu prilejul Anului Nou, 1846.

Ce voui răsplăti Domnului pentru toate/ care' mi au dat mie. (Psalm 115 stih 3)

Crescuți cum crește floarea ce vesel înflorește/
La adăpost în jurul Stejarului înalt/ Hrăniți noi și trupește, hrăniți și sufletește/ Mai mult de cât la muma ce zilele ne-a dat;

STĂPÂNE, ce răsplată putea'ți-vom face oare/ La toate aste bunuri cu care ne încarci?!/ E mare-a Ta'ndurare, e mic'a noastră stare/ Cum vom plăti noi oare atâtea jărfti ce faci?!

Trimis-ai frații noștri în locuri depărtate/ Ca să adune miere spiritului Român/ Ca Clerul să'l faci vrednic chemării lui înalte/ Nici viață, nici avere, nu cruți, nu'ți mai rămân.“ ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

ANNA MAY WONG

DORINA MIHALCEA

● Ținta atacurilor rasiste în școală ● Cu banii pentru mâncare cumpăra bilete la film – marea sa pasiune ● Debut la Hollywood ● Mexicani, unguri, indieni americani în roluri de... chinezi ● Întâlnirea cu Josephine Baker a marcat-o pe viață ● „Doamna Wong a luat de bărbat un cantonez bogat, pe nume... Art” ● Răpusă în somn, de un atac de cord

La o primă vedere, viața Annei May Wong poate fi considerată povestea unui succes; împlinirea marelui vis american, transformarea rățuștii celei urâte într-o preafrumoasă lebedă. Dar numai la o primă vedere...

Când a venit pe lume, în primele zile ale anului 1905, familia Wong traversa o perioadă destul de dificilă. Cu toate că trăiau de mai bine de jumătate de veac pe Pământul Făgăduinței, rămăneau tot asiatici.

Și-au botezat cea de-a doua născută Liu Tsong (Salcie gălbuie acoperită de chiciură), după tradiția din provincia natală a bunicului (Taishan). Câțiva ani mai târziu, Liu s-a transformat în Anna May – o variantă engleză menită să-i ofere

adolescenței posibilitatea să se integreze mai rapid în societatea americană.

Pentru a-și întreține familia care se tot mărea (în total, cuplul Sing și Gon Toy au avut opt copii), părinții au deschis o spălătorie pe unul dintre cele mai aglomerate și lungi bulevarde din Los Angeles, Figueroa. Cum încercau să găsească locuințe prin apropiere, ca să poată ajunge repede la lucru, s-au gândit să-și dea copiii la școala publică americană din zonă. Decizia s-a dovedit a nu fi una înțeleaptă –

fetele au devenit, încă din primele zile, ținta atacurilor rasiale ale colegilor, într-o covârșitoare majoritate americani albi. Astfel că Sing a fost nevoit să le trimită să învețe la școala misionarilor din cartierul chinezesc.

Cum fetele înaintau în vârstă și căpătau puteri, părinții au decis să le ia să lucreze, cot la cot, pentru afacerea familiei. Ziua și-o petreceau frecând și clătind, iar seara mergeau la cursuri, unde studiau atât în engleză, cât și în chineză.

Școala era destul de departe,

În brațele mamei

fetele fiind nevoite să străbată o parte a marelui oraș. Dar, ceea ce părea să fie o corvoadă se transforma, de cele mai multe ori, într-o binecuvântată evadare din cotidianul tern și epuizant. Admirau clădiri, mașini, femei frumoase, se pierceau în agitația Los Angeles-ului! Când unele dintre marile studiouri de film au decis să se mute din New York în Orașul Îngerilor, undeva puțin după 1910, Anna May și-a descoperit marea pasiune: cinematograful! Ajunsese să chiuilească din ce în ce mai des de la școală și să cheltuiască puținii bani dați de tată pentru mâncare pe bilete la film.

Citea cu aviditate toate știrile legate de marele ecran, știa numele starurilor și ale regizorilor de succes. Abia împlinise 14 ani, când un anunț a făcut-o să viseze. Un regizor, Albert Capellani, căuta să angajeze 300 de figuranți de origine chineză, pentru o producție a cărei acțiune avea loc în Peking, „The Red Lantern” (Lanterna

roșie). Convinșă că tatăl nu și-ar fi dat nici în rușul capului acordul să o lase să meargă pe platourile de filmare, i-a cerut ajutorul unui bun prieten al părintelui, care știa cât de cât cum mergeau lucrurile în domeniu. Și așa a obținut primul rol: o fetiță chineză care purta o lanternă...

Insimplă apariție episodică (pentru care a fost remunerată cu șapte dolari și jumătate pe zi, o sumă destul de frumoasă pentru acele vremuri!), dar care i-a deschis noi oportunități. În următorii ani a devenit o obișnuită a platourilor de filmare. Abia în 1922 avea să obțină și primul adevărat rol, în filmul „The Toll of the Sea” (Floare de lotus, o producție ce avea la bază povestea din „Madame Butterfly”). Interpretarea sa a fost bine primită atât de public, cât și de critici, însă Hollywood se dovedea, în continuare, reticent la a produce filme în care rolurile principale să fie încredințate actrițelor de altă rasă.

Un prim salt spre succes a venit odată cu adaptarea poveștilor din „O mie și una de nopți”, în „Hoțul din Bagdad” (1924), unde a interpretat o sclavă mongolă.

L-a avut alături pe carismaticul Douglas Fairbanks. Felul deschis de a fi al actorului, dar și personalitatea soției, preafrumoasa Mary Pickford, au fascinat-o pe Anna May, care, și grație lor, a reușit să intre în lumea vedetelor. Tot atunci a făcut și primul pas în a-și deschide propria companie de producție artistică – Anna Wong Production. Din păcate, firma a funcționat aproape numai pe

O fotografie din tinerețe

hârtie, partenerul de afaceri fiind acuzat de autoritățile americane de practici ilegale.

Era o perioadă în care America își trata cetățenii total diferit. Legislația în vigoare impunea ca fiecare american cu origini chineze să poarte asupra sa documentele care să-i ateste dreptul de a sta pe teritoriul S.U.A. Chiar și Anna May, în ciuda reputației care îi era în continuă creștere, era nevoită să-și dovedească mereu cetățenia americană.

A luptat împotriva prejudecăților: a adoptat un stil de viață independent, de spirit liber și plin

La sosirea la Nanjing

de energie. S-a înconjurat de prieteni carismatici, în special femei puternice, care încercau să spargă tiparele și tabuurile: Marlene Dietrich sau băiețoasa comediantă Cecil Cunningham (1888 – 1959). A trecut mereu peste privirile critice, încercând să nu plece urechea la zvonurile răutăcioase ce o incriminau pentru altfel de orientări sexuale.

Dar, până la urmă, lupta a sleit-o de puteri.

Cu toate că nu a dus niciodată lipsă de contracte, în 1928 Wong a decis să părăsească S.U.A. și să-și încerce norocul în Europa. „Obosisem să interpretez numai roluri pe care nu mi le doream” – avea să declare, mai târziu, într-un interviu pentru *Los Angeles Times*. „De

Compoziție elaborată

Dacă Douglas Fairbanks, care m-a scos într-o zi din spălătoria chimică a tatălui meu, din Los Angeles, orașul meu natal, unde lucram alături de cele șase surori, mi-a încredințat rolul sincerei și simpaticei sclave chinezoaice a prințesei Juliane Johnston în „Hoțul din Bagdad”, a făcut numai o experiență. A vrut să vadă ce impresie face o chinezoaică asupra publicului, interpretând chiar un rol... original. Am avut deosebitul noroc a place nu numai lui Doug, ci și publicului [...].

Îmi petreceam timpul în tovărășia lui Doug și Mary [actrița Mary Pickford, cea de-a doua soție a lui Fairbanks – *n. red.*] și tot grație lor am venit în contact cu filmiștii europeni, care veneau în America spre a lua exterioare sau în voiaj de „studii”. Așa am cunoscut pe doctorul Karl Vollmoeller [filolog și scenarist german, co-scenarist al filmului „Îngerul albastru”, care a lansat-o pe Marlene Dietrich – *n. red.*], care îmi propuse să vii cu el în Germania, spre a filma în studiourile germane. Neavând nimic ca bază, n-am putut accepta. Însă doctorul nu s-a lăsat învins. A

În „Hoțul din Bagdad”

scris un scenariu și iată că, într-o zi, vine la „Henry”, o berărie germană din Hollywood, unde eram cu Wallace Beery [actor american, 1885 – 1949 – *n. red.*] și alții. Îmi arată scenariul scris special pentru mine. Aveam de interpretat un rol cu totul nou pentru mine. O chinezoaică fără sprijin este salvată de un artist, jongleur cu cuțite, și devine partenera lui. Se amorează de dânsul, însă acesta iubește o alta, și de aici începe tragedia.

Mi-a plăcut foarte mult rolul și, de aceea, am acceptat angajamentul lui Richard Eichberg, cunoscutul regizor german. [...] Pot spune c-am depus o muncă titanică pentru reușita primului meu film european, care astăzi este terminat.[...]

Impresiile mele despre Berlin? N-aș putea spune încă nimic, prin faptul că, de când am venit, lucrez zilnic, de la 8 dimineața până la 7 seara, la o temperatură de 52° C și seara, când termin lucrul, plec imediat acasă, unde, ruptă de oboseală, mă bag numaidecât în pat. Câteodată, când lucram scenele tragice, munceam atâta, încât, când ajungeam acasă, uitam și să mă mai dezbrac și adormeam îmbrăcată.

Pentru un artist de cinema este totuna dacă lucrează în Siberia sau la New Jersey. Studiourile sunt aceleași. Colegii mei au vrut să-mi facă o surpriză: într-o seară m-au luat la Sanssouci (ah!, ce frumos este!), unde au vrut să-mi aducă aminte de patria mea, arătându-mi pavilionul chinezesc. Am văzut acest splendid pavilion și, într-adevăr, mi-am adus aminte de patria mea. Nu China, America!

(Realitatea ilustrată,
nr. 29, anul II, 4 august 1928; fragmente)

Cu Marlene Dietrich

fotografii o adorau; chipul îi apărea în marea majoritate a ziarelor.

A cunoscut-o pe Josephine Baker, iar întâlnirea a marcat-o pe viață. Fascinată de ritmul acesteia, a învățat să danseze și să cânte, pentru a-și pigmenta reprezentațiile.

În 1930, studiourile Paramount au contactat-o.

I-ar fi promis că, dacă se întorcea în America, îi vor oferi un rol principal. Destul de sceptică, a decis să încerce încă o dată.

Însă revenirea nu a fost deloc una sub auspicii fericite: chiar în fața locuinței familiei, o mașină i-a accidentat mama, care și-a pierdut viața. O adevărată lovitură pentru clanul Wong. În afara Annei, restul membrilor au decis să părăsească S.U.A., câțiva ani mai târziu, plecând în China.

Si pe plan artistic, reînnoirea în America nu s-a încheiat așa cum visase actrița. Numele i-a apărut pe afișele unor destul de importante producții – „*Daughter of the Dragon*” (Fiica dragonului, 1931); „*Shanghai Express*” (alături de Marlene Dietrich, 1932) sau „*Java Head*” (1934) –, dar, în continuare, era vorba de simple roluri stereotipe.

Considerând că era

În „*Fiica dragonului*”

nevoie de o schimbare, Anna May a decis să-și încerce talentul și pe altfel de scene. A ales vodevilul și a plecat, în 1934, într-un turneu european. Oriunde a ajuns cu reprezentația, din Madrid și până la Göteborg, publicul a fost cucerit. S-a dovedit un adevărat fenomen: într-un singur spectacol interpreta opt personaje, schimbând cu o ușurință fascinantă atât registrele muzicale, aspectul (de la o simplă și minionă chinezoaică, la o sirenă voluptuoasă de club de noapte), cât și limbile (vorbea fluent, pe lângă chineză, franceza și germana).

Cea mai mare dezamăgire a venit în anul 1935. Când a aflat de posibila adaptare cinematografică a unui roman semnat de Pearl S. Buck, *Ogorul* (1931), povestea unui țăran sărac dintr-o provincie chineză, care trudește zi-lumină pentru a-și întreține familia și a-și spori pământurile, Anna May a fost convinsă că rolul supusei soții O-lan i se potrivea mănușă. În fond, în acele vremuri,

ce, pe marile ecrane, personajul chinez este aproape întotdeauna ticălosul, un răufăcător crud, criminal, perfid, ca un șarpe care se strecoară prin iarbă?! Noi nu suntem așa! Civilizația noastră este mult mai veche decât cea occidentală. Avem propriile noastre virtuți. Avem și un cod de onoare, e adevărat, foarte rigid. De ce nu apar toate acestea în filme?! De ce eroii noștri doar completează, jefuiesc,ucid?! M-am săturat de toate! M-am săturat de concepțiile obtuze ale scenariștilor americani [...]. Lucrul acesta m-a șocat la Hollywood: acolo s-a preferat, mereu, să fie angajați mai degrabă mexicani, unguri, indieni americani pentru a interpreta roluri de chinezi, în detrimentul adevăraților asiatici!”

Pe bătrânul continent a fost primită cu entuziasm. Invitată, inițial, pentru a turna un film în Germania, a lucrat mai apoi și în Franța, și în Anglia. Figură exotică, s-a impus rapid ca o adevărată vedetă: jurnaliștii o căutau pentru interviuri,

ea era singura actriță cu origini chineze pe afișele hollywoodiene. Însă conducerea studioului Metro-Goldwin-Mayer a decis altfel: rolul i-a fost încredințat lui Luise Rainer, o britanică, cu origini germano-iudaiice. Lui Wong i s-a oferit o partitură din planul secund: amanta eroului principal. A refuzat cu demnitate. Pentru interpretare, Rainer a fost recompensată cu Premiul Oscar (1937)...

Cu inima frântă, a plecat într-o călătorie, în ianuarie 1936, în China. În drum spre Shanghai, a făcut o oprire la Tokio, unde a fost asaltată de reporteri. O întrebare era pe buzele tuturor: când avea de gând vedeta să se căsătorească?! „Eu m-am căsătorit, deja: cu arta!”, a replicat Anna. A doua zi, o parte din presa niponă a titrat: „Doamna Wong a luat de bărbat un cantonez bogat, pe nume... Art”!

Într-un spectacol de cabaret

Dar și în patria bunicilor s-a confruntat cu o primire destul de ostilă. După cum avea să sublinieze unul dintre biografi (Graham Russel Gao Hodges), au contat atât rolurile de femeie ușoară, interpretate prea des, care îi creaseră o reputație negativă, cât și regimul ultra-naționalist.

Dar Anna May Wong nu era femeia care să se dea prea ușor învinsă. S-a reîntors în America și a decis să se reinventeze. A

ales micul ecran, care era în continuă ascensiune. A devenit prima actriță asiatico-americană care a avut propriul spectacol la TV, interpretând rolul detectivei din „The Gallery of Madame Liu-Tsong” (Galeria doamnei Liu-Tsong, în fond, adevăratul nume al actriței!). Din păcate, s-a turnat un singur sezon; în 1952 compania DuMont a decis să oprească filmările.

În 1960 a fost recompensată cu inserarea în Hollywood Walk of Fame. Un an mai târziu avea să se stingă din viață, la doar 56 de ani, răpusă, în somn, de un atac de cord. Într-unul dintre ultimele interviuri acordate, i-ar fi replicat, ironic, reporterului: „Când voi muri, cu adevărat, epitaful meu ar trebui să fie acesta: *am murit de mai bine de 1.000 de ori în filme*. În fond, aceasta a fost întreaga mea carieră!” ■

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 70)

Un stat unitar, care să cu-prindă între granițele sale Principatele, Ardealul, Banatul, Crișana, Bucovina și Basarabia – indiferent sub ce stăpânire străină se aflau unele atunci – reprezintă un salt concludent în marea strategie națională, obiectiv central care nu va mai fi părăsit. Acest nivel de ambiție geopolitică, rezervat viitorului, era întemeiat, în această demonstrație trimisă în 1851 lui Zamoyski, pe datele istorice și demografice, evi-

dențiind amenințările mortale care pândesc altfel statul român – panslavismul și germanismul, întâi de toate – și pe imperativul sprijinului puterilor occidentale, Franța și Marea Britanie. În anii următori, procesul de realizare a acestui stat unitar nu avea o durată fixată, va înregistra amânări, întâzieri, șovăieli, neîmpliniri, dar nu va fi deloc abandonat. Pasul făcut de marea strategie națională față de perioada de dinainte de 1848 era, în domeniul politicii externe, dar și al construcției statale, uriaș.

Istoricul N. Cartoian, care a descoperit scrisori inedite ale pașoptistului Bălcescu, scria în legătură cu acest proiect de federalizare: „În gândul lui Bălcescu, această confederație la Dunărea de Jos nu s-ar fi putut ridica decât prin prăbușirea stării de atunci a lucrurilor în vâltoarea unei conflagrații generale, pe care se părea că o pregătesc comitetele revoluționare federate din Apus”. Era o „lecție învățată” atunci, în revoluție, dar care va fi centrală în construcția statului național în perioada următoare. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

O lume tot mai uniformă și cenușie se înfățișează din paginile presei de acum 50 de ani. O presă care este afectată chiar fizic de hotărârile luate pe linie de partid.

Mai întâi, cititorii sunt pregătiți prin titluri precum: „Marile cotidiene americane și engleze și-au redus numărul paginilor“, „Tiraje mai mici, formate mai economice“. Apoi, la 4 mai, ziarul *Scân-teia* își anunță cititorii că numărul următor al ziarului va apărea marți, 7 mai. Numărul de luni, 6 mai, al *Informației Bucureștiului* este deja tipărit în format redus, textele sunt culese cu literă mai mică. Explicația vine într-un comunicat publicat de *Scân-teia* a doua zi. La noi, în 1938, consumul de hârtie a fost de 3,5 kg pe locuitor, în 1947 de 4,9 kg, în 1960 de 9,3 kg, în 1970 de 23,1 kg, iar în 1974 va trece de 30 kg. În condițiile crizei de hârtie existente pe plan internațional, Secretariatul C.C. al P.C.R. a analizat situația presei și a constatat existența unor neajunsuri și paralelisme în activitatea ziarelor și revistelor, înmulțirea exagerată a publicațiilor și sporirea fără temei a numărului de pagini la unele dintre ele, folosirea nejustificată a unor soluții grafice costisitoare. S-a decis reducerea numărului de pagini, a tirajelor la unele publicații. *Scân-teia* va apărea doar de șase ori pe săptămână, în loc de șapte și se reduce numărul de pagini. *România liberă* și *Scân-teia tineretului* își vor reduce numărul de pagini. *Munca* va deveni ca săptămânal. *Contemporanul* – devine revistă politică, având drept obiectiv principal propagarea în mase a marxism-leninismului. *Flacăra* devine revistă ilustrată a Frontului Unității

Tonetă pentru colectarea hârtiei

Socialiste și va prezenta realizările României. Se interzice, cu excepția cazurilor strict necesare, efectuarea de abonamente din fondurile de stat. Tirajele publicațiilor se vor stabili strict pe baza cererii cetățenilor. Și revista *Magazin istoric* a fost obligată, începând cu numărul din luna iunie, să apară în doar 64 de pagini.

În zona parcului din Dealul Piscului se vor construi un orașel al copiilor și un mare parc de distracții. Va cuprinde: un itinerar de basm prin România pitorească, Castelul poveștilor, un teleferic, un monorail, tren de epocă și calești pentru plimbări pe aleile parcului, o roată mare.

În *Flacăra*, un cetățean se întreabă de

MAI
Iunie
1974

ce nu se poate procura biletul de autobuz, la aeroportul Otopeni, direct la ușa mașinii. Mulți străini care aterizează la București, necunoscând procedura, se postează la ușa autobuzului, iar când află că le trebuie un bilet care se cumpără din interiorul aeroportului, se precipită să îl procure, înainte să plece autobuzul. La fel, o bucureșteancă, după ce se bucură că s-a prelungit linia troleibuzului 84 cu trei stații în Drumul Taberei, se întreabă dacă, în condițiile în care acesta este foarte aglomerat și vine foarte greu, la 20 sau 30 de minute, nu s-ar putea prelungi și linia troleibuzului 92.

„De câteva zile încoace – anunță *Scânteia* din 21 mai –, lacul Căldărușani, din salba de lacuri a Capitalei, prezintă o imagine deplorabilă. Pe luciul apei plutesc cadavre de pești, purtate de curenți; oameni special desemnați cutreieră malurile lacului, adunând peștii morți sau în agonie și îngropându-i“. Fenomenul a debutat la mijlocul lunii aprilie. S-a calculat că s-au pierdut cam 6 – 7 t de pește. Sursa poluării: Întreprinderea pentru creșterea porcilor de la Periș.

Ovidiu Ioanițoia scrie în *Flacăra* o *Pledoarie pentru desființarea ghișeelelor*, după ce a petrecut o zi prin diverse instituții ale statului care lucrează cu publicul. La I.C.V.L. (întreprinderea care se ocupa cu construcția de locuințe proprietate particulară) a încercat să intre la director, dar acesta i-a comunicat că este ocupat. Ziaristul își exprimă speranța că era mai ocupat decât secretarele, prinse cu cafeaua și țigările Kent oferite de un solicitant. Tot printr-un ghișeu ești servit și la un bufet de pe Calea Victoriei, lângă Teatrul „Savoy“, unde a cerut o sticlă de Cico și a primit-o vărsată pe jumătate, pentru că ghișeul era prea strâmt. La Gara Basarab dai banii printr-o deschizătură prin care abia îți intră mâna și stai de vorbă cu o voce, fără să vezi fața. La Gara de Nord nu

Toma Caragiu

auzi ce îți spune funcționara decât dacă apleci urechea în dreptul unui cerc decupat în sticla ghișeului. „Viața noastră este plină de ghișee. Pentru reducerea numărului acestora, pentru ca să ne rezolvăm problemele mai ușor, pentru ca oamenii să comunice între ei ca niște oameni, pentru toate acestea trebuie să facem ceva concret, palpabil, aducându-ne aminte că noi am inventat ghișeele, și nu ghișeele ne-au inventat pe noi.“

La magazinul „Cocor“, la unele raioane, clientul nu are acces direct la marfă, ca în alte magazine. Trebuie să arate cu degetul ce produs dorește și urmează un dialog complicat cu vânzătorul, care identifică cu greu produsul solicitat, arătând tot cu degetul. Dacă este aglomerație, ca la raionul

pantofi, atmosfera se încarcă de nervi. În schimb, la textile poți alege singur marfa.

Lângă Hala Traian se află una dintre „bombele“ Bucureștiului, „Zorile roșii“. „Sala pentru aperitive“ este de fapt un șopron închis cu geamlâc, unde iarna pâlpâie un godin mizer, iar pe sub acoperișul improvizat șuieră vântul. La grădina de vară, clienții trebuie să se strecoare printre butoaie, ambalaje aruncate alandala. În schimb, Frații

Gilda Marinescu și Emil Hossu
în piesa *A opta zi din dimineață*,
de Radu Dumitru, la Teatrul „Nottara“

Chivu au preluat o bombă din apropierea Pieței Amzei, fostul local Victoria. L-au schimbat din temelii, l-au renovat și rebotezat „Minion”. Astăzi, restaurantul face profit de 15.000 lei pe zi, adică beneficii de 15% pe an.

La restaurantul „Marea Neagră” un pahar de vin costă 2,92 lei. La întrebarea reporterului: „Și cum dați restul?”, responsabilul ridică din umeri.

Dramaturgul Aurel Baranga anunță inaugurarea la Teatrul Național a sălii „mici”. Are, în varianta arenă 600 de locuri, iar în

denaturarea rezultatului jocului F.C. Argeș – C.F.R. Cluj, disputat la 25 mai. S-au luat următoarele hotărâri: se anulează rezultatul meciului F.C. Argeș – C.F.R. Cluj (1–2) și se omologhează cu scorul de 3 – 0 în favoarea F.C. Argeș. S-au dat avertismente severe cluburilor C.F.R. Cluj și Petrolul și avertisment F.C. Argeș. S-au luat măsuri

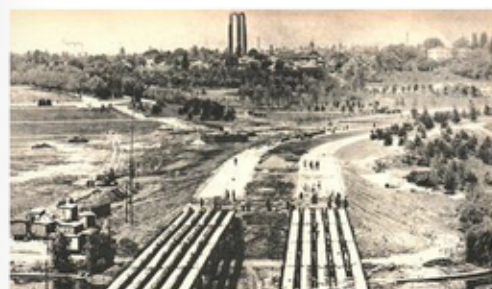
pentru îndepărtarea persoanelor implicate în asemenea aranjamente.

Depănând amintiri, arbitrul de fotbal Mircea Cruțescu povestește că a eliminat un singur jucător, în carieră: pe Titus Ozon. „Marele actor care zăcea în marele jucător deținea perfect arta de a-și ascunde abaterile de privirile tribunei, abordând o ținută ireproșabilă. După ce m-am făcut de câteva ori că nu-l observ, la un Dinamo – Progresul, prin '56, chemându-l la ordine, a venit și a stat smirnă... cu crampoanele pe piciorul meu. Imediat i-am arătat vestiarul. Tribuna, firește, a protestat vehement...”

Eugen Barbu nu a rezistat multă vreme departe de fotbal (*Magazin istoric*, nr. 3/2024) și reia cronică de sport în *Flacăra*. Scrie despre Dumitru, care a adoptat o atitudine de vedetism. Ar fi regretabil ca un antrenor ca Titi Teașcă, care pune accentul pe antrenamentele intense, să fie din nou lipsit de autoritate prin complotul propriilor jucători. „Și atunci de ce ne mirăm că n-avem fotbal? Aici slăbiciunea vine de la organul diriguit: Federația de fotbal!” și continuă: „Ca orice actor, ei [jucătorii] trebuie să asculte de regizorul spectacolului duminical. Or, în fotbal, acest regizor [antrenorul] este minimalizat de fudulia nătângă a jucătorului neconștiincios.”

Tot Eugen Barbu scrie: „E vremea arbitrilor străini, pentru că prea seamănă a parodie ce se petrece pe terenurile noastre.” Iar după ultima etapă a campionatului de fotbal, anunță: „A tombat Rapidulețul!”

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

Pe șantierul viitorului Parc al Tineretului

cea italiană cu 80 mai puțin. Trecerea de la o variantă la alta se face în 30 de minute.

Tot la Teatrul Național, târziu în noapte, se repetă *Conu Leonida*, de I.L. Caragiale. Figuranții, care trebuie să facă zgomotul luat de Conu Leonida drept revoluție, repetă de zor, dar regizorul Ion Cojar nu este mulțumit. La un moment dat, cel care cânta la țambal, i se adresează: „Nu mai putem dom' Cojar, să trăiți, stăm tocm'n Drumul Taberei și mijloacele de transport, știți...”

Casa lui Tudor Arghezi, de pe strada Mărtișor, a devenit din 14 mai casă memorială.

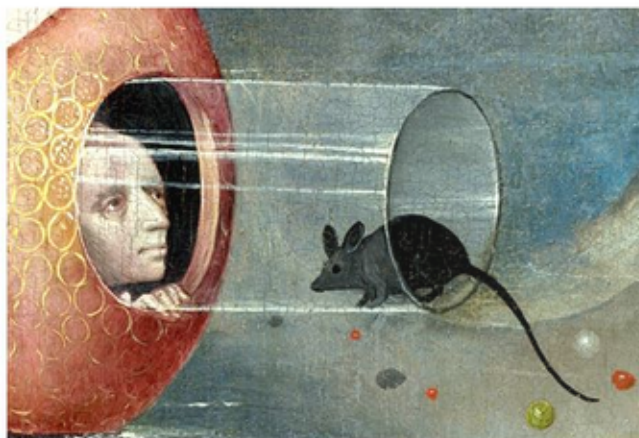
Cutremur în lumea fotbalului, anunță *Scânteia* din 1 iunie. A avut loc ședința Biroului F.R. Fotbal, în cadrul căreia s-au analizat și unele încălcări ale regulamentului și încercări ale conducerilor echipelor C.F.R. Cluj și Petrolul pentru

ȘOBOLANUL MITURI, SUPERSTIȚII, REALITĂȚI...

ANA DARIE

Șobolanul este primul animal din horoscopul chinezesc. Conform unor legende străvechi, de ziua sa, Împăratul de jad a decis organizarea unei întreceri peste râu. Primele 12 animale care atingeau malul opus primeau drept recompensă câte un corespondent între zodii. Pisica și șobolanul au profitat de bunăvoința bivolului și, pe spatele lui, au traversat apa. Dar, aproape de mal, șobolanul a sărit, câștigând astfel cursa!

Inteligență, gândire strategică, dibăcie, dar, totodată, spirit malefic, înșelător, un trimis al tenebrelor și al bolii – oare micuțul patruped a avut vreodată parte de o descriere pozitivă?!

Detaliu din tabloul lui Hieronymus Bosch, „Grădina desfătărilor“

I Șobolanii și molimele – un mit pe care să fie doborât!

Dacă ne aplecăm asupra vremurilor mai îndepărtate, în Grecia și Roma antică, se pare că nu exista în vocabularul curent o departajare propriu-zisă între șoarece și șobolan. Primul însă era mult mai cunoscut, mai ales ca simbol al vieții subterane și al necunoscutului amenințător. Dar și ca animal hrăpăreț și prolific (astăzi se știe că, în funcție de condițiile de viață, o femelă poate da naștere la patru până la 16 pui), care devastează rezervele alimentare și câmpurile, fiind, cel mai adesea, principalul responsabil al propagării epidemiilor. Ideea apare în Biblie (în relatarea molimei ce

s-a abătut asupra filistenilor), ca și la marea majoritate a istoricilor Antichității, după cum o demonstrează, de pildă, scrierile lui Pliniu cel Bătrân sau cele ale lui Strabon, pentru care șobolanii ar fi de rău augur,

Nils Christian Stenseth

fie chiar ei ar fi vinovații de aducerea ciumei în spațiul iberic.

Era însă doar începutul anatimizării micuțelor rozătoare! Pentru Marea Ciumă – „Moartea Neagră” – care a făcut ravagii în întreaga Europă în întunecatul veac al XIV-lea (*Magazin istoric*, nr. 9/1993), responsabili au fost considerați mult timp șobolanii. Într-un studiu publicat în ianuarie 2017, câțiva profesori și specialiști norvegieni, încercând să înțeleagă tiparele de răspândire a molimei ucigătoare în diverse orașe și regiuni ale Europei, au înaintat trei posibile modele: infecția cauzată de șobolani, transmiterea pe calea aerului sau prin intermediul puricilor și căpușelor, pe care indivizii le purtau peste tot în haine. În cele mai multe dintre cazuri, ei au ajuns la concluzia că acestea din urmă ar fi vinovatele. „Concluzia la care am ajuns aproape că nu mai lasă nicio urmă de îndoială: este puțin posibil ca boala să se fi răspândit atât de rapid prin intermediul șobolanilor” – a declarat biologul Nils Christian Stenseth. În sprijinul acestei noi teorii poate fi adusă, consideră specialiștii din nordul continentului, și prezența a foarte puține resturi de șobolani în siturile arheologice din zonele lovite de ciumă. Căci, dacă ei ar fi fost responsabili, nu pe ei i-ar fi lovit inițial molima?!

2 Superstiții contradictorii

Analizând panteonul greco-roman se dovedește apoi că superstițiile legate de rozătoare au fost încă

de la începuturi unele destul de contradictorii. Ca zeitate solară și agrară, de exemplu, Apollo apare atât sub forma vânătorului de șoareci, cât și a protectorului lor, micile animale de culoare albă fiind considerate utile pentru artele vindecării și ale magiei și primind adăpost în unele temple ridicate în cinstea acestuia. În schimb, șobolanii negri erau văzuți ca semn de ghinion: negustorul care își vedea, de pildă, mărfurile atacate de rozătoare, chiar și într-o mică parte, trebuia să renunțe la afacere, pentru o perioadă bună, încercând astfel să schimbe voința sorții!

Pentru vechii indieni, șoarecele – varianta mai mică și mai blândă a șobolanului – a reprezentat o creatură aparte, mică și vulnerabilă, pe de o parte, dar și prolifică și răzbătătoare. A fost încă de la începuturi

asociată cu Ganesha, zeitatea cu cap de elefant, una dintre cele mai populare în hinduism, simbol al norocului, al depășirii obstacolelor, al prosperității și al puterii.

La 30 km distanță de orașul Bikaner (Rajasthan, India) se ridică unul dintre cele mai ciudate temple din lume. Construit undeva în primul deceniu al veacului trecut, lăcașul sfânt dedicat zeiței războinice hinduse Karni Mata, renumită pentru generozitate, buna sa credință și puteri supranaturale, adăpostește peste 20.000 de *kabbas*, șobolani de toate mărimile și culorile. Legende locale oferă mai multe variante ale istoriei inițiale. Acești *kabbas* ar fi fost, după unele, într-o viață anterioară, soldați care s-au făcut vinovați de păcatul de moarte al dezertării de pe câmpul de luptă. Milostivă, Karni Mata i-a cruțat,

transformându-i însă pentru eternitate în rozătoare chifăitoare. O altă versiune povestește cum Karni Mata i-ar fi cerut zeului Morții, Yama, să-i readucă la viață fiul vitreg. Inițial, divinitatea hindusă ar fi refuzat, dar, înduplecată de rugăciunile fierbinți ale războinice, până la urmă a cedat, nu fără a lăsa ca dat ca atât fiul, cât și descendenții pe linie masculină ai acestuia să se transforme în șobolani pe vecie.

Depart de a fi considerate animale dăunătoare, acolo șobolanii au început să fie venerați, vizitatori din toate colțurile Indiei și nu numai fiind îndemnați să se plimbe desculți printre rozătoarele ce se bat pentru a ajunge la bolurile

O reprezentare a lui Ganesha din secolul XVIII

cu lapte, iar cei cărora le va trece peste picioare o asemenea creatură se spune că vor avea parte numai de lucruri bune, zile pline de sănătate și prosperitate. În schimb, dacă vreunul calcă vreun animal, cauzându-i răni mortale, este nevoit să aducă drept ofrandă templului un șobolan de... aur!

În alte părți ale Indiei, un șobolan mort este considerat cadoul perfect pentru nuntă, simbol al faptului că atât socrii, cât și ceilalți invitați din partea băiatului o vor aprecia pe viitoarea mireasă.

În spațiul Japoniei medievale, șobolanul alb era văzut ca un mesager al norocului și, de aceea, cei mai mulți se fereau să-l omoare sau să-l alunge.

Astăzi însă, în cele mai multe dintre tradițiile de pe glob, rozătoarele nu sunt deloc un simbol de bunăstare. În spațiul Europei occidentale, se spune că dacă șoarecii atacă mobilele dintr-o cameră, moartea pândeste acea familie. Sau dacă ei reușesc să fugă dintr-o locuință fără a fi prinși, fundația ei e pe cale să se prăbușească.

În Franța timpurilor trecute exista și superstiția conform căreia dacă un copil își aruncă dințișorul de lapte șobolanului, ca recompensă, acesta îi va oferi una dintre cele mai sănătoase și strălucitoare dentiții!

3 Un personaj imaginar ce stârnește teama...

Este puțin cunoscut faptul că în iconografia medievală a existat chiar și un personaj sfânt a cărui imagine a fost constant asociată atât cu șobolanii, cât și cu șoriceii, ei încercând a se piti în poalele veșmintelor, fie prin ungherele camerei.

Gertrude de Nivelles a fost cea mai mică dintre copiii lui Pepin I de Landen (unul dintre apropiații regelui merovingian Dagobert I) și ai Idei de Nivelles, născându-se în jurul anului 626. Încă din primii ani, fetița s-a arătat atrasă de rugăciuni și de viața monahală. După moartea tatălui, survenită în 639, a putut să-și îndeplinească visul de a deveni călugăriță, dedicându-și de atunci întreaga existență ridicării de lăcașuri de cult în regiunea natală și studiului Sfințelor Scripturi. Renumită pentru ospitalitatea arătată față

Gertrude de Nivelles, pictură din școala flamandă

Afișul filmului „Ochi mortali”

de orice pelerin, ea a rămas în credința catolică și drept sfânta patroană a surifobiei – a fricii de șoareci. Simpla invocare a numelui său în rugăciuni poate alunga teama irațională față de micile rozătoare.

Și pentru „creatorul de diavoli”, cum a fost considerat în epocă Hieronymus Bosch (1450 – 1516), micile rozătoare au ocupat poziții privilegiate. Într-una dintre cele mai cunoscute opere ale sale de maturitate, *Grădina desfătărilor* – onirica reprezentare a Păcatului Originar –, în panelul central, alături de trupuri goale, păsări enorme, cai năbădăioși, se ițește și un șoarece negru, față în față cu o creatură umană înspăimântată.

Odată cu apariția, în 1974, a romanului de debut intitulat chiar *Șobolanii*, numele scriitorului britanic James Herbert a devenit sinonim cu stilul horror, iar micile creaturi cu gheare și colți – eroii malefici ai celor mai întunecate coșmaruri. În ciuda intrigii destul de simpliste – un tânăr profesor de desen din Londra se trezește peste noapte într-un oraș invadat

de hoarde de șobolani uriași, creaturi hâde, dar, totodată, extrem de inteligente și perfide, ce răspândesc teroare și moarte –, povestea a înregistrat un succes uriaș, atât ca deschizătoare a unei trilogii (*Lair*, 1979 și, respectiv, *Domain*, 1984), cât și datorită ecranizării din 1982 (sub titlul „Deadly Eyes” – Ochi mortali –, o peliculă canadiană în regia lui Robert Clouse) sau a jocurilor video.

4 ... dar și unul real!

Undeva în Marea Irlandei există o insulă unde șobolanii sunt creaturi atât de temute, încât chiar și numele le este interzis a fi rostit! Este vorba de Insula Man – una dintre nestematele britanice, renumită atât pentru peisaje senzaționale, cât și pentru unele dintre cele mai bine conservate castele din Europa. Plecând de la vechi tabuuri marinărești ce considerau șobolanul semn de ghinion și de pierzanie, și astăzi locuitorii acestei bucăți de pământ situate la distanță relativ egală între Anglia, Irlanda de Nord și Scoția și-au scos pur și simplu din vocabular termenul „rat” (șobolan), înlocuindu-l cu sinonime precum „ringie”, „joey” sau „roddan” (cu posibile alternative în limba română: guzgan, chițcan sau șocăț).

Și pentru locuitorii New Yorkului șobolanii au reprezentat o adevărată pacoste. Începând cu veacul al XVIII-lea în special, așa-numita specie de șobolan norvegian a făcut ravagii în metropola nord-americană. Istoricii cred că ei au fost aduși la bordul corăbiilor cu care au sosit pionierii din Franța sau Anglia și, de atunci, nu au mai plecat. Iar, odată cu sporirea

schimburilor comerciale între recent formatele State Unite ale Americii și porturile din Asia și, respectiv, din Africa, și alte specii de rozătoare și-au făcut simțită prezența.

Astăzi se estimează că numai în zona New Yorkului trăiesc milioane de șobolani, care devo-rează încetul cu încetul tot ce găsesc în cale. Conform unui biolog de la Universitatea Fordham, șobolanii pot fi considerați unele dintre cele mai inteligente și, totodată, periculoase animale. „Rod nu numai zidurile, ci și firele electrice; distrug motoare de mașini; au reușit să își extindă habitatul în orice spațiu în care există urmă umană”.

În ciuda faptului că îl poți întâlni la tot pasul în America, acest *Rattus norvegicus* (cunoscut și ca șobolanul maroniu) a rămas o specie destul de misterioasă. Specialiștii nu știu încă cu certitudine cum a reușit rozătoarea care, altădată, se ferea de lumină și de prezența omului, să se transforme de o asemenea manieră, încât să fie

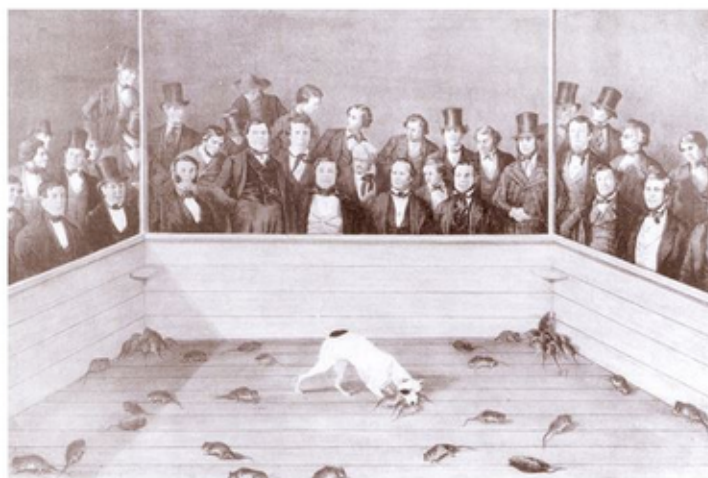
vizibil în mai toate metropolele nord-americane.

Acceiași cercetători de la Universitatea Fordham, plecând de la analiza ADN-ului obținut de la șobolani capturați în centrul New Yorkului, au descoperit plini de uimire că ei se aseamănă extrem de mult cu specii din întreaga lume, din insulele Galapagos, până în Noua Zeelandă și Japonia, iar originea lor nu este nici pe departe cea la care te-ai fi gândit dacă îi iei în considerare numele (șobolanul norvegian); spațiul de baștină ar fi China și Mongolia.

5 Delicatesă culinară

Oricât de ciudat ar părea astăzi, în unele zone de pe glob se utilizează carnea de șobolan, fie pentru proprietățile sale medicinale, fie efectiv, ca o adevărată delicatesă culinară. Încă din Antichitate, unele popoare, precum egiptenii, găteau carnea de șobolan, considerând-o utilă în tratarea unor probleme digestive sau pentru ameliorarea durerilor de stomac.

În Anglia secolului XIX se organizau
astfel de confruntări între câini și șobolani

În lăcașul sfânt dedicat
zeiței războinice hinduse Karni Mata

Dar, de departe, spațiul indian este cel care a ridicat la adevărată artă gastronomică prepararea ciudatei cărnii. În Delta Mekongului, de pildă, în perioada inundațiilor, când, de altfel, este și vremea culegerii orezului, apar și așa-numiții vânători de șobolani, fermieri care, cu ajutorul unor capcane special confecționate din lemn de bambus și al câinilor, dau de urma rozătoarelor, prinzându-le în număr considerabil. Un kilogram de carne de șobolan poate ajunge și la 5 – 6 dolari, adesea cam cât costă carnea de pui sau de porc...

Cel mai adesea, carnea este consumată prăjită și condimentată, pe un fel de frigărui tradiționale. Inventivitatea populațiilor locale întrece deseori orice imaginație: într-una dintre periferiile capitalei Hanoi s-a deschis în urmă cu câțiva ani un restaurant aparte, unde se servește kebab de șobolan!

În fiecare an, la 7 martie, într-o altă comunitate din nord-estul Indiei, are loc un

festival cu totul și cu totul neobișnuit: Unying-Aran. Cu acel prilej, de pe mesele tuturor nu poate lipsi carnea de șobolan. O adevărată delicatessă este considerată însă o tocană aparte, pe bază de stomac, intestine, ficat și fetești de șobolan, dresă din abundență cu sare, chilli și rădăcini de ghimbir – *bule-bulak oying*.

Șobolanii sălbatici de orez din Cambodgia au devenit, în ultimii ani, baza unor afaceri înfloritoare. Chiar dacă localnicii îi consideră creaturi curate (în comparație cu găinile sau rațele!), nu îi consumă, ci îi... vând vecinilor vietnamezi, unde carnea acestora este o adevărată delicatessă, preparată la grătar, prăjită în ulei, fiartă pentru supe sau chiar tocată. Dacă, inițial, ea se comercializa cu doar vreo 15 eurocenți pe kilogram, începând cu 2015, odată cu cererea sporită, prețurile au crescut simțitor, ajungând și la circa 2 euro pe kilogram.

Și chinezii, la rândul lor, o apreciază foarte mult. În pro-

vincia Guangdong, de exemplu, doritorii pot să își aleagă exemplarul perfect pentru cină din cuști special amenajate în piețe. Și nu vorbim, din nou, de o carne prea ieftină, un kilogram putând ajunge și la 9 euro. Însă localnicii o consideră o investiție bună, deoarece „un șobolan este echivalentul a trei pui“! Tot acolo există credința conform căreia consumul de carne de șobolan previne căderea părului sau albirea prea timpurie a acestuia!

În Thailanda există vânători profesioniști de șobolani. Un reportaj realizat de o prestigioasă companie de presă britanică în primăvara anului 2012 a arătat cât de complicat este întregul proces: pentru a strânge în jur de 10 kilograme de carne (circa 20 de exemplare) este nevoie să fie puse peste 100 de capcane, ce trebuie verificate de mai multe ori pe zi.

Și în Noua Zeelandă șobolanii erau considerați, în trecut, o delicatessă, fiind folosiți ca important dar la ocazii speciale, precum nunțile sau nașterile.

Tradiția culinară se regăsește și în spațiul african: în Nigeria favorit este șoarecele gigant, a cărui carne este mult mai scumpă decât cea de vacă sau de pește, fiind considerată delicioasă, mai ales fiartă sau uscată.

În ultimii ani, printre moscoviți a început să fie la mare căutare un burger mai aparte. Considerată un super-aliment, datorită conținutului bogat în nutrienți, proteine și fără a avea aproape deloc colesterol, carnea de șobolan de râu (un gen de nutrie) nu lipsește din meniurile restaurantelor rusești. ■

OAMENI CEASURI DEȘTEPTĂTOARE

Ora de vară, ora de iarnă: pentru mulți dintre noi trezitul de dimineață rămâne o povară. Dacă nu ar fi alaramele telefonului, oare am reuși să ajungem la timp la serviciu?! Dar cum se descurcau oamenii înainte de inventarea acestora sau a obișnuirilor, altădată, ceasuri deșteptătoare?!

In spațiul britanic și, mai ales în comunitățile muncitorești (conform unor istorii locale, chiar până spre începutul deceniului al optulea al secolului trecut!), imaginea trezitorilor, bătând pe străzile pustii, cu un băț lung în mâini, de care era legat un clopoțel zgomotos, devenise extrem de familiară. Acesta părea a fi instrumentul standard, cel mai adesea fiind un băț de bambus, dar, în lipsa lui, s-au folosit chiar și undițe; dar au mai existat și alte metode, fiecare având propriul sistem: ciocane moi, cu care loveau în canatele ușilor sau ale ferestrelor; zdrăngănitore din tablă sau chiar țevi de suflat, având ca muniție... boabe uscate de mazăre.

Trezitori în acțiune

În general, cei mai în vârstă sau femeile erau cei care practicau inedita, dar, totodată, obositoare meserie. Trezitorii erau nevoiți să își transforme ziua în noapte, pentru odihnă, iar noaptea, în patrulare.

Uneori, pentru a-și rotunji veniturile, poliștii de patrulă nocturnă preluau și acea sarcină. Sau chiar se ocupau mai mult cu trezitul, decât cu prinderea răufăcătorilor. Chiar și mai rău, cum a fost în cazul Jack Spintecătorul. Robert Paul,

Doamna Bowers și câinele Jack

cel care a descoperit-o dis-de-dimineață pe prima victimă cunoscută a criminalului, Mary Nichols, a căutat să anunțe poliștii ce trebuia să patruleze în zonă. După cum le-a relatat ziariștilor de la o publicație duminicală, l-ar fi găsit însă la câteva străzi depărtate, în timp ce încerca să îi trezească pe proprietarii unei case. L-a chemat să vină la locul faptei, dar acesta a refuzat, spunând că prioritară este deșteptarea, apoi... munca de poliție!

Din păcate însă, nu totdeauna efortul trezitorilor era și remunerat pe măsură. Taxa obișnuită era un bănuț pe săptămână (aproximativ jumătate de șiling). Nu de puține ori nu numai că nu primeau nici măcar modica sumă negociată cu angajatorii, muncitorii refuzând sau făcându-se că uită când venea ziua de plată, ci mai erau și huiduiți de vecinii cărora li se întrerupea dulcele somn!

În plus, era destul de dificil și să rețină cu exactitate casele pe la care trebuia să treacă și pe la care nu sau pe la care au fost deja. Astfel s-a ajuns la marcarea trotuarelor din fața locuințelor sau, uneori, chiar a pereților, folosind cretă: trezitorii mângăleau orele la care clienții le ceruseră deșteptarea: jumătate peste 3; un sfert până la 4; ora 5 și tot așa. Deoarece sistemul producea destul de multă mizerie, trezitorii au găsit o ingenioasă soluție: panouri speciale, precum tablele, ce puteau fi curățate cu ușurință și, pe care, în plus, puteau să

își afișeze și alții reclame sau diferite mesaje. În Manchester, de pildă, devenise frecventă prezența unor asemenea table ce atârnau pe uși, avertizând: „Aici s-a făcut trezirea!“.

Unele companii miniere sau fabrici cu muncitori ce locuiau cam în aceeași zonă ajunseseră să își aibă proprii trezitori pe statele de plată. Așa erau mai siguri că angajații ajung la timp la muncă.

Personaje de nădejde, chipurile câtorva trezitori au rămas în istoria Angliei. Caroline Jane Cousins, cunoscută printre oamenii din Poole ca Bunica Cousins, un orașel de coastă din zona Dorset, se spune că i-a trezit conștiincios pe muncitorii fabricii de bere din localitate în fiecare dimineață, până la retragerea din activitate, în 1918. La Greenfield Terrace (regiunea Durham), o anume doamnă Bowers, alături de câțelul ei Jack, deveniseră privescitori familiari pe străzile unde locuia marea majoritate a minerilor. Un jurnalist canadian venit pe meleagurile Angliei în 1878 a notat povestea unei alte trezitoare, o anume doamnă Waters, cu o experiență de mai bine de trei decenii în meserie, care reușise să deștepte în fiecare dimineață, doar între orele 5 și 6, între 35 și 95 de persoane. Dar nu toată lumea chiar se bucura de sunetul clopoțelului ei, după cum i-a povestit reporterului de la *Huron Expositor* (numărul din 22 mai 1878): „Îmi amintesc mai ales de un bărbat, care îmi ceruse să îl trezesc la 5 dimineața, dar, cu o seară înainte, petrecuse mult pe la cârciumă, așa că mi-a fost greu să îl fac să se scoale din pat, iar când am reușit, împleticindu-se, mi-a șuierat multe cuvinte de ocară și amenințări“. În estul

Doamna Waters

Londrei, populară a fost și Mary Smith, o trezitoare cu o tehnică impecabilă de suflare a mazării în ferestrele somnoroșilor. Fotografiiile făcute de John Topham în 1931 arată o bătrânică solidă, hotărâtă, cu a sa țevă de suflat de a cărei precizie nu aveai cum să mai moții prin pat.

Odată cu intrarea pe piață a ceasurilor deșteptătoare, mai accesibile ca preț și pentru clasa muncitoare, meseria a început să fie din ce în ce mai puțin căutată și, încetul cu încetul, trezitorii au... adormit!

Cristina POPESCU

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Îată noi pagini din documentul intitulat Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimănescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi. Textul în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu. Publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Buletinul știrilor românești, publicat în trecut în numele agenției oficiale românești de știri RADOR a devenit „*Buletinul de Știri al Românilor Liberi*“, care a primit deplinul sprijin oficial britanic. Din rațiuni legale era înregistrat pe numele unei companii cu răspundere limitată, nu pe cel al Mișcării Românilor Liberi, care nu avea statutul unei corporații sau al unei societăți cu răspundere limitată.

Cheltuielile foarte mari implicate de realizarea acestui *Buletin de Știri* erau achitate din contribuțiile individuale ale românilor liberi.

Și ca o contribuție suplimentară la efortul de război britanic, Mișcarea Românilor Liberi a pus la dispoziția Ministerului Informațiilor serviciile unuia dintre membrii săi care scria o corespondență de trei ori pe săptămână, telegrafiată fără taxe pentru *America*, organul oficial al imigranților români din America. După cum pot dovedi paginile acestui ziar, nu s-a încercat recrutarea de prozești pentru Mișcarea Românilor Liberi din Londra din America. Dimpotrivă, articolele expediate urmăreau să prezinte într-o lumină adevărată splendorul efort de război depus de Marea Britanie.

Editorul *Buletinului Știrilor Românilor Liberi*, care și-a exprimat dorința să devină cetățean britanic, din rațiuni evidente s-a alăturat „Biroului românesc“ britanic și în același timp a dorit să păstreze dreptul de proprietate asupra acestui *Buletin de Știri*.

Românii Liberi au decis să publice un foarte modest *Buletin al Știrilor Românești*, format A4 [în engleză: letter size; are 215 mm

pe 279 mm, format similar cu A4, care are 210 mm pe 294 mm], cu doar patru pagini; primul număr a fost expediat prin poștă la 22 octombrie 1942. A avut o foarte scurtă existență. La 21 ianuarie 1943 s-a primit următoarea scrisoare de la Oficiul pentru controlul ziarelor, Ministerul Aprovizionării: „Dragă domnule, am fost însărcinat să răspund la scrisoarea dumneavoastră din 30 decembrie privind *Buletinul Știrilor Românești*. Există părerea că publicația în discuție este un buletin de știri și ca atare se supune restricțiilor impuse de ordinul asupra căruiu v-am atras atenția în scrisoarea mea din 11 decembrie 1942. Drept urmare, trebuie să vă cer să fiți atât de amabil să trimiteți Oficiului asigurarea dumneavoastră că buletinul de știri respectiv își va înceta de acum apariția [subliniat în original].“

Printr-o discriminare pe care Românii Liberi nu au putut să o înțeleagă, Mișcării Ungurilor Liberi i s-a permis să publice un nou și voluminos *Buletin*. Ei au subliniat de asemenea că contribuiau săptămânal la economisirea hârtiei britanice, la trei voluminoase ziare americane de duminică plus un mare număr de săptămânale americane. Dar greutatea hârtiei nu se putea măsura cu greutatea implicațiilor politice.

Doar o publicație britanică s-a arătat foarte interesată de soarta Românilor Liberi, săptămânalul *New Times and Ethiopia News*, a domnișoarei E. Sylvia Pankhurst (*Magazin istoric*, nr. 4/2024).

(Va urma)

CAROL I

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Localitatea din Prusia, astăzi în Germania, unde Carol I a acceptat în 1866 să devină domnitorul Principatelor Unite, și de unde a plecat, deghizat și luându-și pseudonimul de Karl Hettingen, cu trenul spre țară. 2) Pașa otoman care a condus apărarea cetății Plevna în timpul Războiului de Independență al României, fortăreață cucerită de trupele româno-ruse conduse de principele Carol (Nuri; 1832 – 1900) – Trăsătură de caracter care definea firea reginei Elisabeta, soția regelui Carol, spre deosebire de soțul ei, adesea considerat sobru. 3) Liderul liberal care l-a convins pe Carol să accepte domnia Principatelor Unite, întâmpinându-l apoi cu trăsura la intrarea în țară, primul ministru (1876 – 1881, 1881 – 1888) în timpul domniei acestuia (Ion C., 1821 – 1891). 4) Distanțat – Însușire atribuită regelui Carol I, el fiind o fire calmă și taciturnă. 5) Dumitru Tudor – Ioan Rusu – La mijloc de poem! 6) Ofițer tehnic însărcinat cu depozitarea și mentenanța echipamentului de artilerie, de care armata ducea lipsă, regele Carol, ce considera artileria drept „podoaba ostirii”, promovând mai mulți astfel de ofițeri și înființând Școala Specială de Artilerie și Geniu – Siglă pentru „Experiences in Research”. 7) Gen de poezie bengaleză, cu specificul proslăvirii lui Allah – Primul cuvânt al formulei regale „Din mila lui Dumnezeu” în limba latină. 8) Alexandru Flechtenmacher – Proveniența tunului din care a fost realizată Coroana de Oțel a României, material ales de regele Carol I în locul aurului pentru a simboliza curajul oștenilor. 9) Compozitor de muzică militară de origine sârbească bănățeană, stabilit în România, cunoscut pentru *Valurile Dunării*, care a compus *Marșul Carol I* în cinstea regelui (Ioan, cunoscut și drept Ion sau Iosif; 1845 – 1902). 10) Localitatea unde regele Carol și regina Elisabeta au ctitorit o biserică domnească, construită între 1887 – 1889, spre veșnica pomenire a fiicei lor decedate, Principesa Maria – Lua în sfârșit!

VERTICAL: 1) Regiune aflată la malul Mării Negre, partea de nord fiind alipită României în 1878, iar cea de sud în 1913, regele Carol I înțelegând importanța accesului țării la mare, poreclind principalul port din această regiune „plămânul României”. 2) Siglă pentru „United States Railroad Administration” – Urmas pe care regele Carol I și regina Elisabeta nu au reușit să-l aibă, motiv pentru care Ferdinand, nepotul regelui, a fost numit moștenitorul Coroanei României în 1888. 3) Localitate din nordul Bulgariei, ce făcea parte din cadrul sistemului fortificațiilor Cetății Vidin, cucerită de trupele române în timpul Războiului de Independență la 12/24 ianuarie 1878 – Vasile Stroescu. 4) Mediu românesc idealizat în epoca lui Carol I, unde mulți locuitori trăiau de fapt în sărăcie, provocând grave tensiuni ce au explodat într-o mare răscoală sângeroasă în 1907 – Înțelegerea secretă încheiată în 1883, prin care România intra în alianță cu Austro-Ungaria și Germania, politică externă susținută de regele Carol I, care a realizat o vizită la Berlin și la Viena în vara aceluiași an. 5) Siglă pentru „European Network on Indigenous Peoples” – Au fost provocate României din pricina Afacerii Strousberg, statul fiind nevoit să răscumpere rețeaua de căi ferate prost realizată, un scandal ce aproape l-a descărunat pe principele Carol, el fiind persoana care a inițiat colaborarea nefastă cu Heinrich Strousberg și care i-a sprijinit pe concesionarii consorțiului acestuia. 6) Șeful Statului Major al Armatei Otomane în timpul Războiului Ruso-Otoman din 1877 – 1878, comandantul armatei din Bulgaria (Müşir Mehmed, 1827 – 1878) – Simbol al domniei care, înainte de a-i fi oferit lui Carol, i-a fost oferit lui Filip de Flandra, fratele regelui Belgiei, care însă a refuzat, de teama nemulțumirii Franței. 7) Fluviu în apropierea căruia, lângă Calafat, principele Carol ar fi spus „Asta-i muzica ce-mi place!” referitor la deschiderea primului foc de artilerie românesc din timpul Războiului de Independență – Siglă pentru „Concours de Voltige International”. 8) Început de omucidere! – Aspecte politice și sociale din Occident despre care, într-o scrisoare anonimă publicată în *Ausburger Zeitung* în 1871, Carol îi critica pe liberalii români pentru că le aplicau în țară fără discernământ. 9) Radu Ocheșeanu – Fondatorul, în 1908, al Partidului Conservator-Democrat, considerat de regele Carol drept „cel mai inteligent bărbat politic din țară”, pe care monarhul însă nu l-a agreat (Take, 1858 – 1922). 10) Citadelă daneză la al cărei asalt a participat tânărul Carol, în 1864, fiind ofițer de artilerie prusac la acea vreme, o experiență care i-a folosit apoi în timpul Războiului de Independență al României.

Dicționar: EINR, NAAT.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

POVESTEA FOTOGRAFIEI

În numărul nostru din decembrie 2023, am publicat articolul 15 iunie 1938. „Zi de doliu“, despre incendiul care a mistuit Palatul Artelor din Parcul „Carol I“. Domnul DAN BURCEA, stabilit în Franța, ne-a povestit cum a identificat acest edificiu în fotografia folosită de o prietenă, Tamara Magaram, la coperta romanului ei, *L'Exode de Valia* (*Exodul Valiei*), apărut în 2021 în

Franța. Imaginea o înfățișează pe străbunica autoarei, evreică din Rusia refugiată în Occident în 1920, care a stat la baza personajului principal din roman: Când prietena mea mi-a povestit pentru prima dată de fotografia aleasă pentru coperta romanului ei, *L'Exode de Valia* și mi-a spus că a fost realizată în București în anii 1920 și că o înfățișează pe străbunica ei, am început să caut locul unde a fost realizată. Nu mi se părea cunoscută zona în amintirile pe care le aveam despre arhitectura Capitalei țării mele de baștină, pe care am părăsit-o acum vreo 30 de ani. Aspectul monumental al clădirii din fundal mă ducea cu gândul la Micul Paris, porecla Bucureștiului. Era o evidentă asemănare cu arhitectura Capitalei franceze, fațada clădirii românești semăna cu cea a Operei Garnier. Însă vegetația și lacul ce o înconjurau mă duceau cu gândul la alte locuri, care în nici într-un caz nu găzduiau o clădire de dimensiunea celei din fotografie.

Am început să am îndoieli, așa că am discutat din nou cu Tamara. Pe spatele fotografiei, mi-a spus, este o descriere în limba rusă cu locul și data. M-am gândit, oare nu cumva era Budapesta, nu București? Am rugat-o să mi-o trimită, fiindcă știu să citesc chirilice. Descrierea însă nu lăsa loc de îndoială: orașul București, iar data, cu cifre arabe, era 1928.

Nefiind cunoscător, am cerut ajutorul specialiștilor ca să rezolv acest mister. M-am adresat unui grup de iubitori de istorie români, cărora le mulțumesc călduros. Am primit foarte rapid alte fotografii și informații istorice despre acest loc. Le-am transmis imediat Tamarei, care a fost foarte surprinsă. Clădirea aceasta a avut o istorie de neimaginat. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) I. Nicolau Easter ● The European Parliament Resolution regarding the Restitution of the National Treasury of Romania illegally seized by Russia, approved on March 14th of this year ● I. Schipor Russian historiography and propaganda about the National Bank of Romania's Treasury evacuated to Moscow during the First World War ● M. Gribincea 1853 – 1854. The Russian occupation of the Romanian principalities as seen in Honoré Daumier and Charles Amédée de Noé's caricatures (III) ● M. Nicolau The educated Romania... of yesteryear ● M. Stavinschi Professor Ilie Constantinescu, an exceptional collector ● S. Zamfir Stories of Bucharest: professor Gheorghe Marinescu ● G. Filitti Letters from former days: the correspondence of several mid-19th century ladies (II) ● M. Cazacu Historians that I have known ● Al. Pițigoi The prices in Bucharest frighten the British Legation personnel ● R. Denndorf Romanian soldiers in the army of Swedish king Charles XII ● A.N. Șovrea The Pechenegs at the Lower Danube ● L. Livadă-Cadeschi The diary of Arabella Yarca during the First World War ● T.D. Lazăr 1976. The Regional C.F.R. Ensemble invited by the Rotary Club of Milazzo ● C. Stancu 1907. Uprising on the Amaradia River Valley ● M.E. Ionescu 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XIV) ● A. Sorescu An invitation to the Romanian Academy Library: Ode for His Eminence Neofit II, Metropolitan bishop of Wallachia ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Николау Пасха ● Резолюция Европарламента о возвращении национального достояния Румынии, незаконно присвоенного Россией, принята 14 марта с.г. ● И. Скипор Русская историография и пропаганда о золотом запасе Нацбанка, эвакуированном в Москву во время Первой мировой войны ● М. Гринбича 1853 – 1854 гг. Русская оккупация Румынских Княжеств в карикатурах Оноре Домье и Шарла Амеде де Ное (III) ● М. Николау Воспитанная Румыния... давным-давно ● М. Ставински Учитель Илие Константинуеску, исключительный коллекционер ● С. Замфир Истории Бухареста: профессор Георг Маринеску ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: женская переписка середины 19 в. (II) ● М. Казаку Историки, с которыми я был знаком ● Ал. Пицигой Дороговизна в Бухаресте пугает личного состава Британской Легации ● Р. Денндорф Румынские воины в армии шведского короля Карла XII ● А.Н. Шовря Печенеги на Нижнем Дунае ● Л. Ливадэ-Кадески Дневник Арабеллы Ярка во время Первой мировой войны ● Т.Д. Лазэр 1976. Ансамбль румынских железных дорог был приглашен Ротари Клубом в Милаццо ● К. Станку 1907. Восстание на Долине Амарадии ● М.Е. Ионеску 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XIV) ● А. Сореску Приглашение в Библиотеку Академии: Ода высокопосвященному Неофиту II, митрополиту Валахии ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

MARCVS
MANILIVS

magazin istoric

5 948384 040081 24005